

ПОЛИТИКИН

ЗАБАВАНИК

12. 12. 1986. • ИЗЛАЗИ ПЕТКОМ • ГОДИНА XLVIII • 150 ДИН • БРОЈ 1824

КАКО
БРАК
УТИЧЕ
НА
ЗДРАВЉЕ

ЛЕДЕНА ПАЛАТА

ВИСОКА 39
МЕТРА
ПОДИГНУТА ЈЕ
ОД БЛОКОВА
ЛЕДА
ФЕБРУАРА 86.
ГОДИНЕ У ЧАСТ
ЗИМСКОГ
КАРНЕВАЛА
КОЈИ СЕ
СВАКЕ
ГОДИНЕ
ОДРЖАВА
У СЕНТ ПОЛУ
У
МИНЕСОТИ
(САД).

Мухамед Али

ЈЕ ЈЕДИНИ БОКСЕР
КОЈИ ЈЕ ТРИ ПУТА
ОСВОЈИО ШАМПИОН-
СКУ ТИТУЛУ У ТЕШКОЈ
КАТЕГОРИЈИ: 1964.
ПРОТИВ СОНИЈА ЛИСТО-
НА, 1974. ПРОТИВ ЏОРџА
ФОРМЕНА И 1978. ПРОТИВ
ЛЕОНА СПИНКСА.

СВАКИ ЧОВЕК

ИМА ОКО
2000 000
ЗНОЈНИХ
ЖЛЕЗДА.

БЕЈБИ

ЈЕ ПАПАГАЈ ПОРЕК-
ЛОМ ИЗ АМАЗОНИЈЕ
КОЈИ ЈЕ ПОМОГАО ПРИ
ХВАТАЊУ ЛОПОВА У БЕЈ-
ТАУНУ У ТЕКСАСУ. БЕЈБИ
ЈЕ ПОЛИЦИЈИ „ОТКУ-
ЦАО“ ИМЕ ПРОВАЛ-
НИКА ЈЕР ЈЕ ЧУО КАД
ЈЕ ЈЕДАН ОД њИХ
ИМЕНОМ ДОЗИВАО ДРУГУ
ДВОЈИЦУ.

ЈЕСТЕ ЛИ ВЕЋ ЧУЛИ ДА

●●● сваки четврти Па-
рижанин има пса, па није чудо
што је измет кућних љубимаца
велика невоља онима који

одржавају чистоћу градских
улица. Зато је недавно уведена
служба чистача који на црвено-
белим мотоциклима по цео дан
круже Паризом и нарочитим
четкама скупљају измет са
плочника и коловоза.

●●● једна од највећих зида-
них мапа налази се на Централ-
ној станици у Стокхолму: ду-
гачка је 4,20 метара и висока
1,5. Сва обавештења написана
су на четири језика, а 180 сија-
лица које се пале и гасе олакша-
вају путницима да нађу најкра-
ћи пут до дела града у који су
кренули. Исто тако на карти се
налази списак од 1900 градских
улица.

●●● Серђо Анђелети, биолог
и новинар из Милана, сакупља
фигуре слонова. Његова збирка
сада броји преко 800 фигура, а
све лампе, лустери, подметачи,
кваци и звекри на вратима ње-
гове куће направљени су у обли-
ку слона.

●●● највећу штрудлу од ана-
наса направили су 11. октобра
посластичари из Петалинга у
Малезији. Припремали су је три
дана и утрошили су 4000 јаја,
150 килограма шећера, 130 кг
брашна, и 800 ананаса за надев.

Колач је био дугачак 111 мета-
ра, изрезан је на 2700 парчића
који су продати још истог дана.
Цела зарада послата је друштву
за бригу о деци.

●●● путници унутрашњег
авионског саобраћаја у Сједи-
њеним Америчким Државама
сада могу да телефонирају док

лете авионом. Поред сваког се-
дишта налази се телефон и сва-
ко ко жели да га користи прво у
одређени прорез треба да убади
своју кредитну картицу, а онда
бира број. Телефонски позив на
земљу стиже радио-везом, а он-
да га компјутер уводи у теле-
фонску мрежу. Али, ови разго-
вори са висине веома су скупи –
прва три минута коштају три и
по долара, а сваки следећи до-
лар и четврт.

●●● у жупском селу Дренчи
код Александровца налазе се
рушевине цркве познате под
именом Душманица грађене у

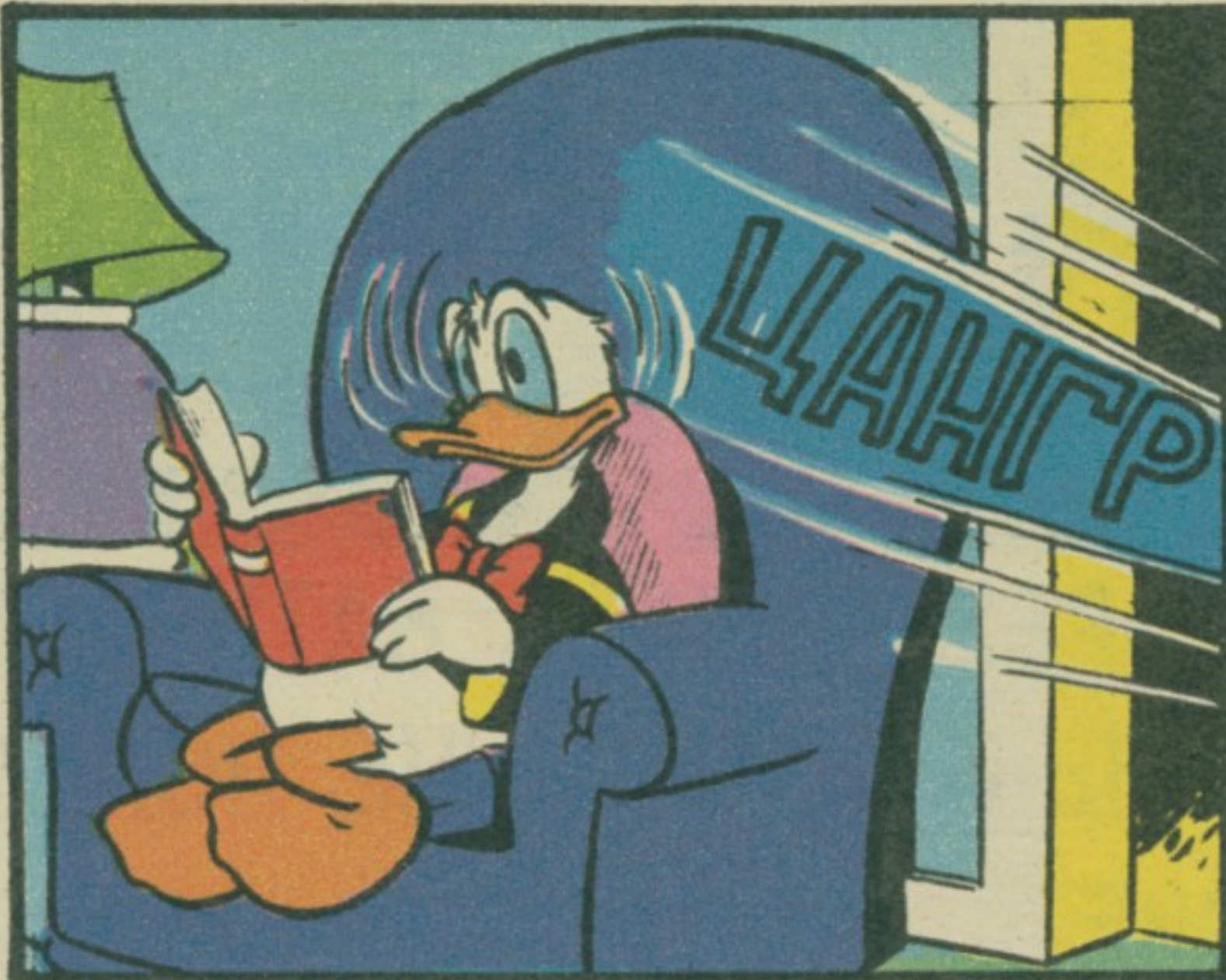

моравском стилу. Према сачу-
ваним подацима цркву је поди-
гао неки Доротеј у другој поло-
вини 14. века, а спада међу нај-
старије објекте у овом стилу.
Име је добила, наводно, по то-
ме што су је порушили душма-
ни, односно Турци, када су за-
владали овим крајем...

●●● клима средишњег дела
Совјетског Савеза, па и Мос-
кве, из године у годину све је
блажа и полако губи континен-
талне одлике, тврде стручњаци
Геолошког института москов-

ског универзитета. У последњих
сто година просечна зимска
температура повећана је за 2,1
степен Целзијусов, а пролећна
за 2,2.

УБОШЉУТЕ БУРГИЈОМ!

ДА СЕ У ЖАРУ БОРБЕ НЕ БИРА БАТИНА, ПОКАЗУЈУ
МНОГЕ КЊИЖЕВНЕ И ПОЛИТИЧКЕ ПОЛЕМИКЕ
ИЗ ДАЉЕ И БЛИЖЕ
ПРОШЛОСТИ

После неких бурних полемика о уметности, књижевности у првом реду, али и о политици, историји и економији, које су протеклих година узбуђивале нашу јавност, многи су, разочарани нетрпељивошћу учесника, сетно примећивали: некад је било другачије, противник се више поштовао, аргументи се нису мешали са личним симпатијама и антипатијама, није било вређања ни ниских удараца... Заборавило се да су у даљој и ближој прошлости расправе чешће подсећале на обрачунае него на углађене разговоре, више на свађе него на академски смирено одмеравање чињеница и трагање за истином.

Безобзирнији од пиљарице бечке

У такозваним старим добрим временима није било идиле. Полемикари су ретко носили рукавице. У жару борбе користили су сва средства. Жељи да се на сваки начин докрајчи друга страна нису каткад одолевали ни добро нам знани великани. Ево како је, рецимо, пре готово сто педесет година Вук Караџић поделио мегдан са Јованом Хаџићем, илито Милошем Светићем, једним од својих најљућих противника из Матице српске.

Велики реформатор почео је полемику око језика и граматике одмерено, али одлучно. Међутим, у његовом ривалу одмах су проговориле сујета и увређеност и све је почело да се заоштрава. И после толико година још до нас допире њихов жучни дијалог, све утук на утук, као сведочанство о нашем кавгацијском менталитету који је и данас толико виталан:

Вук: За велико је чудо како г. Светић... не постави себи какво правило па онога у писању да се тврдо држи него... једне ријечи сад пише овако сад онако! Он би боље учинио да је гледао говорни језик сам боље да научи и у писа-

њу каква год правила да постави неголи што се другима намеће за учитеља у ономе што сам не зна.

Хаџић: Он би паметније учинио био да је испред своје куће ђубре чистио и ове мале за једног граматику лекције научио, те своја то-

Хаџић: Сама пакосна грдња којом ништа друго показао није но да је он краткоумнији и безобразнији од најбезобразније пиљарице бечке... Осим српскога језика и нешто мало немачког, кога је доцније од своје жене постизавати научио, ништа друго не знајући.

Вук: Он као данашњи српски списатељ зна доста, али према ономе што мисли и о чему би рад друге увјерити да зна, он не зна ништа. И кад не би друго ништа знао од српског језика и од етимологије, он би у ученом свету био прави фушер и шарлатан.

Хаџић: Фушером и шарлатаном назива! Шта се онда друго за ње-

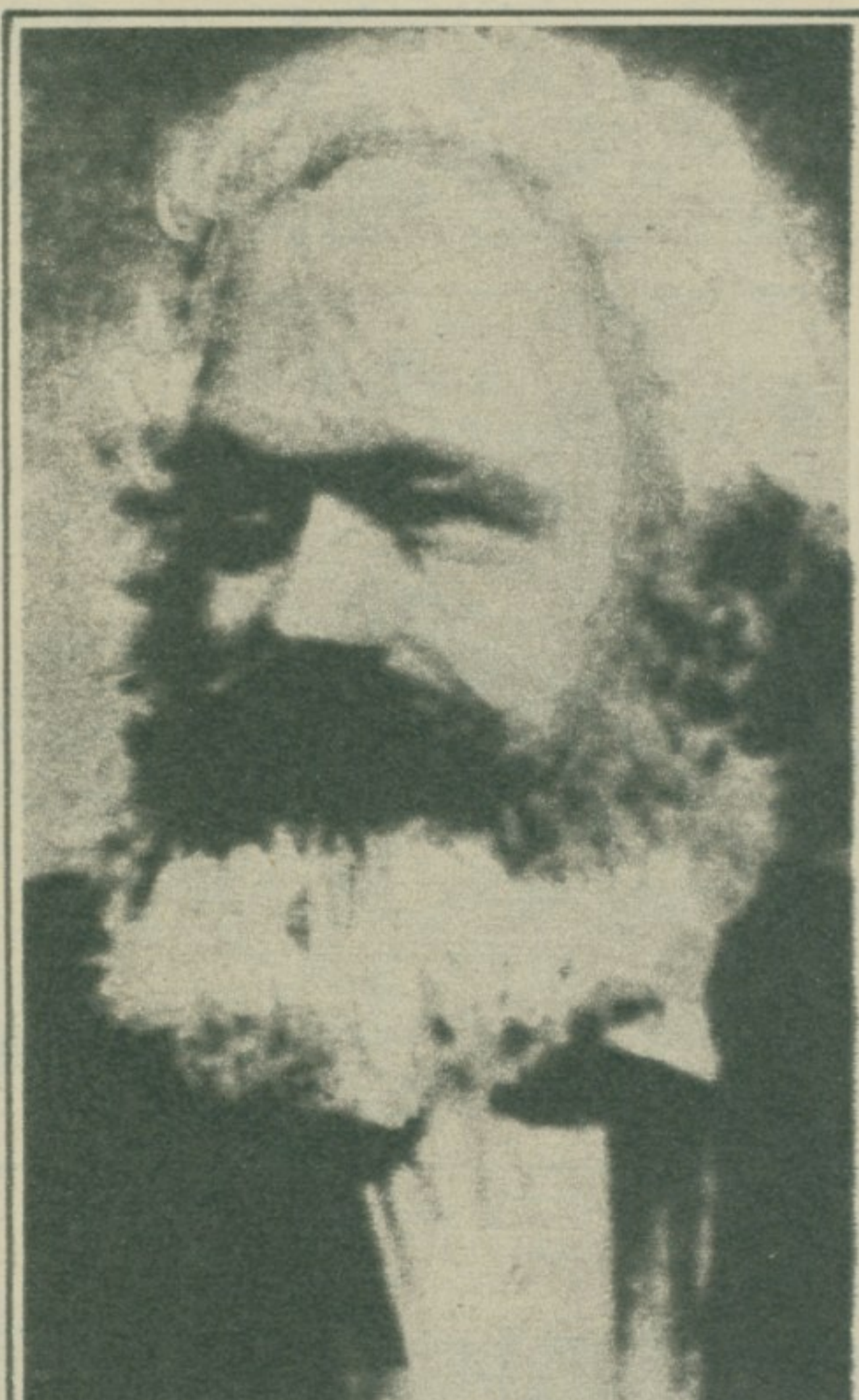
ученом свету и не може бити друго него у правом смислу речи фушер и шарлатан.

Напабирчени дармар

Крајем шездесетих година прошлог века у Првој интернационали разбуктао се сукоб Маркса и Енгелса са Михаилом Бакуњином, руским револуционаром и једним од идеолога анархизма и народњаштва, који је стигао у Европу после бекства са робије у Сибиру. Да се у борби не бира батина, показују неки „бисери“ из међусобне пре-

Вук Караџић

Карл Маркс

бож правила поправљао и дотеривао, него што је излетио као зоља да буде рецензент у ономе у чему ни мислити не уме.

Вук: И оно што сам ја казао испретао је и замрсио и толико погрешака учинио да му је све дјело од њи шарено као говор човјека који бунца па рекне по којој ријеч паметно, па онда што лудо и наопако, па опет тако.

га по правди и совести рећи може него ово: г. Вук зна српски говорити... али као граматик мислити и судити о језику и његовим основама нити зна, нити ће икада знати. За њега и његову личност ништа друго не остаје него само оно што је најсрамније и најбезобразније у његовом речнику: и будући да је од сваке науке чист, а туђим се перјем кити и шара... то заиста у

писке оснивача научног социјализма. Ту се на посредан начин најбоље одсликава стање духова и однос према противнику. При том није од малог значаја лична нетрпељивост и извесна национална суревњивост.

Тако Енгелс пише Марксу 1868. године: „Сибирија, трбух и млада Пољацина направили су од Бакуњина савршеног вола“. Маркс Ен-

Михаил
Бакуњин

гелсу 1870. године о Бакуњину: „Она московска стока”. Енгелс Марксу: „...Да ли је нама западњацима уопште могуће да са том панславистичком фукаром икако сарађујемо докле ти субјекти придикују своје словенско господство...”

Маркс је Бакуњина окарактерисао и као човека без икаквог теоријског знања; његов програм као „површно збрда-здола напабирчени дармар”; његову политику као заверу. Тим поводом на једном месту пише да ниједном Русу не верује!

Наравно, ни Бакуњин није остајао дужан: „Маркс је изузетно сујетан, сујетан до прљавштине и лудости. Ко је имао несрећу да га на невин начин повреди у овој болес-

ној и увек осетљивој и стално надраженој таштини, томе је постао он непомирљиви непријатељ и тада је сматрао да је свако средство допуштено”. Он Марксов патриотизам упоређује са Бизмарковим и говори да је Маркс као немачки патриота желео величину и моћ, односно доминацију Немачке.

Зар треба и помињати да је после свега разлаз између Маркса и Бакуњина био неминован и коначан.

Бараба која не зна француски

Вратимо се, ипак, нашем поднебљу и у године на прелазу из 19. у 20. век. Тада су Јован Скерлић и Антун Густав Матош били наши истакнути књижевни критичари. Али, и највећи противници јер су се толико разликовали и по образовању, и по уметничким и политичким схватањима, и по начину живота. Мрзели су се дубоко и непомирљиво и ту нетрпељивост ниједан од њих није ни покушавао да сакрије. Матош је говорио за Скерлића: „Он је професор, политичар и литерата. Троглав као Триглав, аждаја или Балачко војвода. Држање тог демократе мирише по диктатури. Бијаше увијек једном ногом код владе... Републиканац, љубитељ револуције, али му то не сметаше добијању стипендија од најреакционарних влада. Свршио је докторат не у Паризу или у Берлину него у гувернантском Лозану. Његова теза одликује се тиме што остаде у Француској незапажена. Сасвим друк-

чије замишљам критичара него што је г. Скерлић.”

Скерлић му спремно одговара, не губећи никако из вида оно Његошево: „Отпиши му како знаш, владику, и чувај му образ ка’ он теби.”

И свог ривала назива кајкавском душицом, робијашем, бившим човеком, лоповом, барабом која не зна француски и „коју је у библиотеци гледао како краде туђе мисли”. Због једног фељтона запретио је Матошу да ће га убити. Овај му сутрадан у новом фељтону поручи да ће га, „да ми не погине млад и зелен, убости

Глигорића, Александра Вуча, Авде Хума и још неких аутора. О једнима говори са наглашеном јеткошћу и омаловажавањем, о другима са иронијом и сарказмом, иако његови противници ни тада ни нешто касније нису прибегавали сличним средствима кад су објашњавали своје неслагање.

У овом обрачуна који је био мање литерарне а у суштини много више политичке природе, Крлежа није презао ни од најприземнијег тона. За опоненте употребљава најсочније памфлетске изразе: „сулуди лажљивци”, „неписмењаци и невјеже”, „вједогоње”,

Мирослав
Крлежа
(цртеж Пјера Крижанића)

штоплцигером или бургјиом тамо камо га ниједно перо не убоде”. Још је упозорио Скерлића да га „у случају моје насилне погибије чека пасуљ, пасуљ и пасуљ”.

Скерлић је свог љутог супарника прогласио и мртвацем а овај му је одговарао да се на оном свету осећа исто као на овом.

Књижевни вукодлаци

И док су двојица књижевних великана неуморно умакала перо у отров, чаршија је сеирила. Баш као и током 1939. и 1940. године, док је био на врхунцу сукоб на такозваној књижевној левици. Тачније, између Мирослава Крлеже и групе окупљене око њега у часопису „Печат” с једне и припадника социјалне литературе и напредних интелектуалаца, с друге стране.

На сто шездесет страница своје расправе „Дијалектички антибарбус” Крлежа се осврће на идеје, критичке напise и књижевне радове Огњена Прице, Радована Зоговића, Војислава Вучковића, Јована Поповића, Ђорђа Јовановића, Милована Ђиласа, Велибора

„књижевни вукодлаци”, „смрдивране”, „совуљаге из разних лијевих и полулијевих часописа”, „раздражљиви сој пискарала”, „барбарски скрибенти”. Подсмева се и тако што помињући поједине од њих пише: Ј(ован) Поповић, Рад(ован) Зоговић... Текстовете противника назива „назовидијалектичком магарештином”, „апстрактном шематиком једног мозга који не умије да се изражава”... Сви они „немају појма јер су за такве ствари глухи и слијепи, а сва је прилика да ће и до гроба остати”, „тралалачу” и „трабуњају”.

Крлежа је приметно велику кавгу о којој су до данас написане многе књиге. Спор се разбуктао на велико задовољство реакције и грађанске штампе која је у више наврата опширно цитирала делове „Антибарбурса”.

Да ли је овај свађалачки и увредљив тон, без премца у нашим полемикама, био један од разлога што „Дијалектички антибарбус” никад више није штампан у целини за Крлежину живота? Кажу да аутор није дозвољавао поновно објављивање памфлета у којем је, по мишљењу многих, тако често прелазио границе доброг укуса.

Љубиша Радовановић

Јован
Скерлић

МОДЕРАН ЧОВЕК НЕ СМЕ ДА ИМА СУСЕДА ИЗНАД ГЛАВЕ. САМО СУНЦЕ, ОБЛАКЕ И ЗВЕЗДЕ! ГЕНИЈАЛНИ ХОЛАНДСКИ АРХИТЕКТА ПИТ БЛУМ СТВОРИО ЈЕ ПО ОВОМ ПРИНЦИПУ ЈЕДИНСТВЕНЕ СТАНОВЕ У СВЕТУ, ВРАТИО У ЖИВОТ ПОЛУПРАЗАН ЦЕНТАР ГРАДА, АЛИ ЈЕ – ОСТАО БЕЗ ПОСЛА

Ротердам је највећа лука на свету. Већа чак и од њујоршке по промету, четири стотине циновских дизалица годишње овде утовари и истовари 250 милиона тона различите робе. У ротердамске докове пристане за то време 33.000 бродова, а 180.000 шлепове стигне низ реку Није Мас која се овде улива у Рајну. Стара лука осредње величине и значаја доживела је процват после отцепљења од Белгије, а седамдесетих година прошлог века саграђен је канал Није Ватервер (Нови водени пут) дугачак 33 километра до Хок ван Холанда на обали Северног мора, чиме је омогућен приступ океанским бродовима. Од тада кроз Ротердам пролази највећи део проме-

та на Рајни. Године 1958. изграђен је јужно од канала, огроман лучки базен (Еуропорт) који је приступачан и за највеће преко-океанске танкере...

Срушите Ротердам!

И док је лука постајала све већа и живља, граду је запретила опасност да га та иста лука угуши. Најстрашнији ударац добио је Ротердам 14. маја 1940. године. Четири дана пре тога, Немачка је напала ову неутралну земљу. Холанђани су храбро пружили отпор, линија фронта образовала се дуж реке Није Мас, па је Геринг, врховни командант Луфтвафе, наредио: „Ротердам мора бити разорен!“ У 13 часова и 30 минута две ескад-

*Ротердам:
Кућа или дрво?*

С ПОГЛЕДОМ

Да би спојио центар града с обалама реке која у Ротердаму и буквално значи живот, Пит Блум је подигао весело насеље на мосту изнад булевара Блак!

НА НЕБО

ре долетеле су са истока. Преко 1.300 бомби пало је на град, у троуглу који чине реке Рота (по којој је град добио име), Није Мас и центар града. Погинуло је 30.000 људи, срушено 25.000 кућа, 2.400 складишта са 2.000 радионица, 62 школе, 24 цркве (између осталих оштећена је и готска црква из 1412. године), десетак биоскопа, два позоришта, читава једна култура. Избегле су уништење градска већница, централна пошта, Берза и споменик Еразму Ротердамском, књижевнику и филозофу, који је рођен у овом граду, а постао је славан књигом „Похвала лудости“. Велики хуманиста сасвим сигурно није мислио на ову врсту разорног лудила.

Прво градимо, онда мислимо

Кад путник данас сиђе са воза, десно од централне железничке станице угледаће једну велику грађевину – то је Баусентрум, конструкциони центар у коме архитекте и грађевинари нуде своја остварења. Јер, несрећа коју је донело разарање у рату претворила је Ротердам у огроман атеље у коме су после рата архитекти могли да се огледају, такмиче, експериментишу. Укус новог понекад је водио у грешке. „Ми у Ротерда-

му најпре пројектујемо, па гради-мо и тек онда мислимо“, чућете овде често самокритично размишљање.

Истина, многи нису били одушевљени пројектом који је 1946. године понудио архитекта Фан Тра под именом „Ротердам за будућност“. У то време урбанисти су били опседнути идејом да сваки део града треба да буде строго наменски. Тако је Фан Тра центар резервисао за послове и администрацију. Почеле су да ничу огромне куле од бетона, Шел, Хилтон, разне осигуравајуће компаније. Преко пута градске већнице, у Лејнбану, улице су постале уске као целованска трака на кутијама цигарета... На север, углавном у Спанс Полдр, Тра је пребацио сву индустрију. Лучки живот је померен више на запад, а што се људи тиче њих је требало наговорити да се населе на левој обали реке Није Мас.

Подигнути су за њих огромни блокови опремљени свим оним што је потребно за свакодневни живот. У то време највише се пажње посветило саобраћају: изграђене су огромне артерије са више трака за аутомобиле, на којима практично није било места за пешаке и бициклисте. Бицикл је престао да влада Ротердамом.

Једна жута коцка – једна кућа-дрво, једна породица. Споља посматрачи добију морску болест гледајући зидове који су сви нагнути за 45° и узбуркане прозоре, али унутра је удобно. У позадини се види кућа с „наопачким“ прозорима и кровом у облику оловке, коју је такође измислио дрски архитекта Пит Блум.

БУНТОВНИК С РАЗЛОГОМ

Пит Блум, архитекта и анархиста, како сам каже, подигао је усред града, на месту изнад булеvara Блэк насеље необичних кућа које не личе ни на шта досад саграђено у свету. Увече, кад лежу у кревет њихови станари гледају право у звезде, ујутру их сунце греје директно.

Пит Блум је искусан архитекта, има иза себе тридесетак година рада, али је остао немиран дечак ротердамског предграђа Јордан, где његов отац и данас часно и достојанствено продаје кромпир и свира на усној хармоници. Пит никако не може да се помири са законима класичне архитектуре: бетон, солитере, стамбене блокове-спаваонице – то не подноси. По њему један кварт треба да изгледа као Алисина земља чуда, са кућама на пречки, изнад улица, изнад трговина, банака, стоваришта. „Слободан човек не сме да има на глави суседа. Само сунце, облаке и небески свод“ – каже Блум.

У близини Старе луке он је по налогу ротердамске општине, која је одушевљено прихватила његов пројект, саградио укупно пет стотина станова. И при том се, очигледно, лепо забављао. Сећајући се, ваљда, основне школе подигао је прелепу зграду с „наопачким“ прозорима и кровом у облику зашиљене оловке.

Касније су Блума позвали и у друге холандске градове да прави своје куће-дрвеће-коцке, како их све називају. Он сам није био сасвим задовољан оним што је урадио јер, каже, није било довољно новца. За квартал Ауд Хавн намеравао је да користи скупи материјал, његов пројекат коштао би 70 милиона флорина. „Урадите то упола цене“, тражила је ротердамска општина. Блум је пуних шест година поново цртао, рачунао, узалуд. И, тако је човек који је оживео град, остао без посла. Кад су га недавно новинари упитали шта мисли о данашњем Ротердаму, Пит, који се повукао у свој арт у Мунриксдому, на језеру Зедезеј и тамо гаји пасуљ, одговорио је: „Осамнаест месеци сам без посла. Човек који не ради, не говори“. Генијалног архитекту су, изгледа, заборавили у његовој земљи.

Све у свему град је изгледао као човек у преширокој одећи. Велики булевар Вејна, који повезује главну железничку станицу са центром града, прављен је по узору на Јелисејска поља у Паризу. И мада су касније овде засађени дрвореди, поглед се и даље губи у празном – жале се становници Ротердама. Последњих година је зато одлучено да се испред низова високих зграда саграде нове и сада мале грађевинске фирме „углављују“ на Вејну нове зграде од стакла. Околу су травњаци. Заљубљени сада овде долазе, седе и чупкају траву „воли ме, не воли ме“.

Па ипак, Ротердам све до данас није опростио Фан Трау немаран однос према обнови кућа које су срушиле немачке бомбе. Што је још горе, одговорни у општини

пропустили су да одржавају квартове поштећене бомби у којима су се налазили углавном станови за изнајмљивање; тако су потиснути изван зидина „програмске архитектуре“ људи почели да беже из града. Ротердам је 1966. године имао 730.000 становника, ускоро их није било више од 558.000. Остали су углавном стари људи, сиромашни, студенти, страни радници и сви су били осуђени да живе у условима који су били далеко од идеалних. „Слободно реците у нездравим“, каже одговоран у Ротердамској општини.

Окупирано градоначелниково купатило

Ветар који је из америчких студентских градова и са калдрме Париза стигао у Ротердам 1968.

С ПОГЛЕДОМ НА НЕБО

изазвао је присталице еколошког покрета (који се овде зове „Гном“ – шумски дух) да поставе питање: „Зашто наш град изгледа као после рације? Безличан је, хладан, незанимљив. Нема душу“. Ротердам је сит грандоманије и жели да буде град према својој мери. Али, то је требало изрећи на правом месту. Трећег фебруара 1972. кренуле су поворке из Ауд Вестера, Ауд Норда, Кросвајка према општини.

Једна група „заузела“ је на јуриш купатило председника општине и држала га „окупираног“ неколико часова, а за то време њихове присталице из Фејнорда подигле су барикаде на мосту преко реке Није Мас. Тако су надлежни морали да чују њихов глас.

Године 1973. донета је одлука за обнову и модернизацију града која је обухватила једанаест рејона Ротердама. Следеће године Градско веће је први пут имало лабуристичку већину која је одлучила да уведе титулу градски већник, саветник за модернизацију града. Он је постао први човек у граду. Управа га је подржала, помогли су му и предлози прикупљени из сваког кварта, и тако је Фан дер Плук могао да почне своју мисију која ће од Ротердама створити потпуно нов град.

Село је дошло у град

Да би променили град, већници су одлучили да га – откупе! У заинтересованим квартовима понудили су власницима станова да преузму њихово власништво по цени која је 25–100% била виша од реалне вредности стана. У току зиме 1974. и пролећа 1975. седамдесет хиљада кућа и 2.500 локала постало је власништво општине за суму од 150 милиона флорина (27 милиона динара). Ова политика се наставила и данас, од 250.000 станова колико има укупно у Ротердаму, друштво поседује сто десет хиљада. Увек кад је то било могуће откупљени стан је реновиран, али често је једини излаз био – булдожер. Сваке године у Ротердаму се градило 4.000–4.500 станова. И модернизација и изградња пружиле су могућност архитектима да пуну вољу својој машти. И сваки пут је то било изненађење за становнике Ротердама. Једног дана они би открили да се у Еш Полдеру удружење уметника уселило у стари водоторањ Ватрторен. Стотинак метара даље пумпна станица је претворена у станове за младе раднике док су необичне соларне куће у триколору холандске заставе изникле на другој страни, на језичку копна који овде прави полуострво у реци Није Мас. Други пут, из Градске куће и Главне полицијске станице, појавили су се редови истих кућа – црвених и белих. Право рибарско холандско село освануло је у граду. Све је ту: високи шилати

кровови, вода у каналу која заплускује приземље кућа, рампа за бициклисте који се крећу надвожњаком. Архитекта се послужио ипак малом обманом: грађевинско земљиште у граду је прескупо, па су сеоске куће „наслане“ једна на другу.

Седамдесетих година стваралачки дух заплуснуо је читав Ротердам. Трамваји и канделабри су префарбани у јарке боје, а власници станова, инспирисани потезом општине, у колективном „уметничком заносу“ почели су да траже зајмове да би обновили и украсили фасаде својих кућа. Учестали су сусрети песника, филмски фестивали, реконструисан Кафе де Уни у стилу арт деко из 20-их година...

На каучу или у авиону?

„Душа нашег града то је веза коју је он увек одржавао са реком“. У складу с овом девизом више од пет хиљада кућа и станова подигнуто је око старог базена, нарочито у Леуе Хафну и Ауд Хафну. Управо тамо, у Старој луци умешао се Пит Блум. И направио фантастичну погодбу. Захваљујући њему центар града је од тада директно повезан са реком. План из 1946. најзад је побеђен. Везујући се за реку Ротердам је поново нашао свој центар. Мала шетња Ротердамом довољна је да се то схвати. Човек с верглом вас позива да кренете дуж Хоухстрата. Да би пешачили, људи остављају своје бицикле с кожним седиштима и високим гуверналима. Заинтересовани за куповину могу да се обују код Фан Харма, да обнове гардеробу код Пек ен Клопенберха. Не можете да не приметите зграду централне библиотеке сву у жутиим цевима, ротердамски Бобур... „рупичасту кулу“. Некада за пешаке није било места на булевару Блак, са шест трака које су водиле до моста Вилхелмсбрух где су се спајале још две трамвајске пруге и стаза за бициклисте. А онда је и овде стигао Пит Блум. Помоћу моста високог шест метара он је „опкорачио“ Блак булевар и управо на овом мосту подигао своју шуму од кућа – дрвећа. „Кад гледам кроз прозор аутомобиле који пролазе булеваром, одушевљен је 38-годишњи економиста Франс Мејер, запослен у банци, имам утисак да сам у кабини авиона. При том је невероватно колико је Пит Блум успео да нас изолује од свега: не чујемо аутомобиле који пролазе испод наших ногу, ни воз који пролази у близини, ни сирене стотинак бродова колико дневно прође реком Није Мас да би пристали на суседно острво Нордер ејланд. Овде је тако мирно, а тако узбудљиво становити. Никад ми наша кућа-дрво бр. 100 неће досадити“.

В. Милићев

Није ни чудо што се само неки занесењак или онај ко зна доста о давној прошлости Пелопонеза поведе за таблом на којој пише Тиринт и с главног пута скрене, такође асфалтом, у брда. На неколико стотина метара одатле дижу се зидине, веће и моћније од микенског града, и по ономе што се данас зна, несумњиво старије од њега.

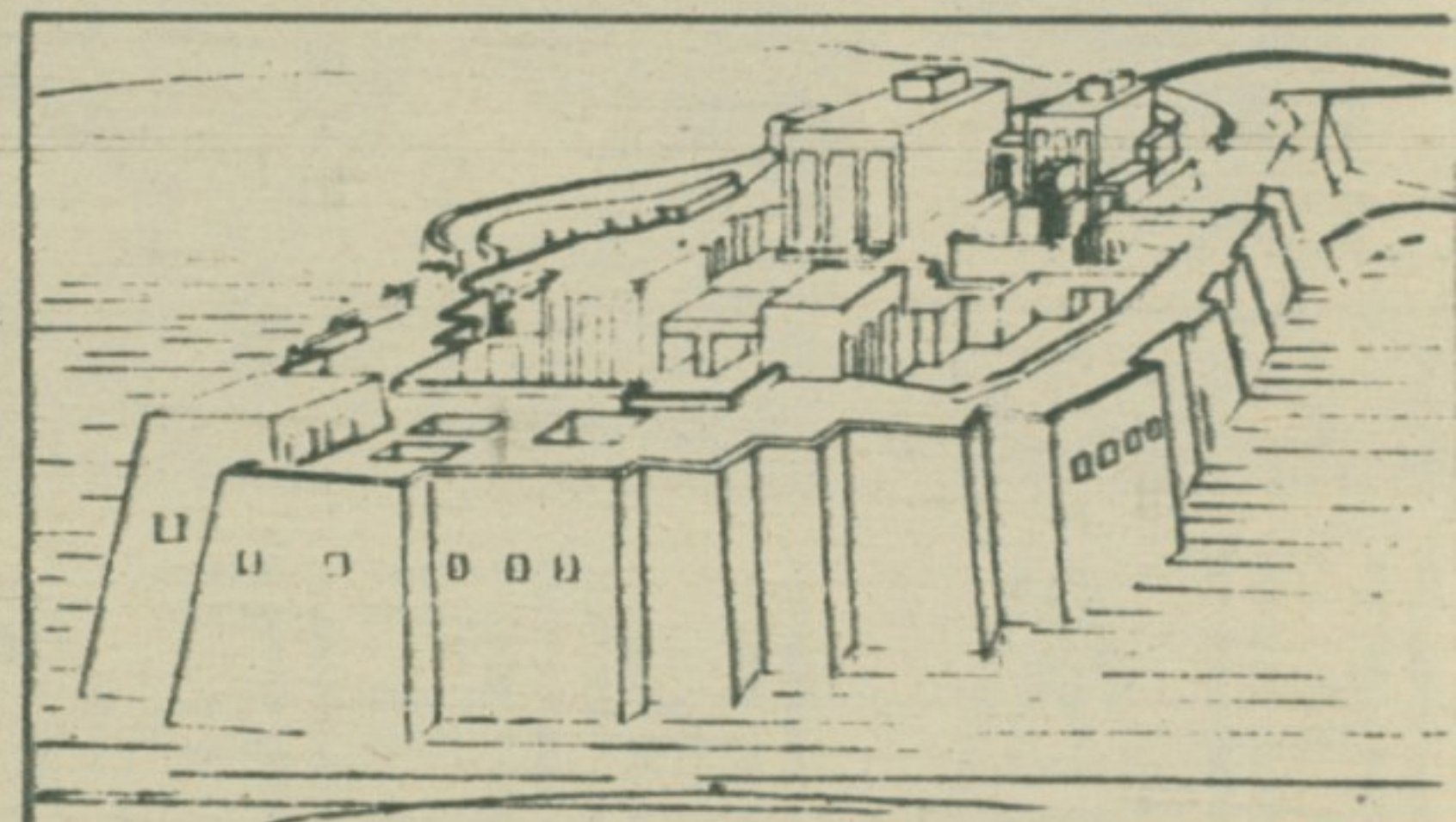
То је град Тиринт на чијем је престолу седео јунак Херакле. У њему је владао и снажни Диомед који је једном приликом на тројанском пољу насрнуо чак и на самог бога рата Ареса. Легенде су саставни део прошлости Тиринта, па и само његово зидање није могло да прође без уплитања богате хеленске митологије.

По налогу краља Проита овај град, који је лепотом и чврстином својих зидина надмашивао све остале,

да је Паусаније мислио да је то нека разорена египатска пирамида.

Град је ипак подлегао неком нападачу. Хајнрих Шлиман, који је после сензационалних успеха у ископавањима Троје и Микене овамо дошао са својим младим помоћником Вилемом Дерпфелдом, одмах је установио да се ради о једном од најстаријих градова на грчком тлу. Није требало много да копа да би се уверио у некадашњу снагу тог града. Кад је разгрнуо горњи слој земље, са запрепашћењем је установио да су бедице на неким местима били широки седам и осам метара. Његово изненађење је било још веће кад је у горњем делу тврђаве утврдио да су зидови дебели чак седамнаест и по метара.

Са енергијом какву сигурно ни један од истраживача прошлости није

Тиринтски град, реконструкција према Краинеру

саградило је седам киклопа из Мале Азије. Дивови су на то узвишење догурали камење и наслагали га тако да у давним почецима европске цивилизације није било војске која је могла да га освоји.

Најстарије купатило

„Неосвојива“ тврђава је сад у рушевинама. Била је таква и пре пуних сто година кад је овамо дошао знаменити немачки археолог Хајнрих Шлиман. Земља и време су до тог тренутка дебелим наслагама прекрили киклопско камење, па ни најстарији мештани нису могли да се сете неке приче о том месту. Само неколико историчара и археолога је на Шлиманово одушевљење презриво одмахивало руком: „Глупости! То је средњовековна тврђава крсташа, није старија од шестсто, седамсто година.“

Нису баш најпажљивије читали класике или им нису веровали, иначе би код историчара Паусаније из другог века наше ере нашли опис овог града. Тиринт је тада био рушевина, таква

имао Шлиман наставља да копа. Таква воља за радом је заразна. Његов помоћник Дерпфелд ноћу црта и скицира како је град могао да изгледа у прошлости. Утврђују да су ти зидови били високи готово десет метара.

Убрзо су се показале и рушевине владарске палате. Откривено је „двориште радника“ у које се улазило кроз огромну капију са источне стране. Дерпфелд је у своје мале могао да уцрта и два предворја и свечану дворану са жртвеником. Ту је још стајао пепео, биле су и кости жртвованих животиња. Открили су и главну дворану палате – такозвани мегарон, у коме се налазило велико округло огњиште. Безбројни ходници, степеништа; убрзо су лопате њихових радника зазвучале по огромном каменом блоку. Кад су га очистили од земље, видели су да је дуг четири, а широк три метра. Могао је да буде тежак двадесет тона. Била је то подлога најстаријег купатила у Европи.

ИЗВОРИ
ЕВРОПСКЕ
ИСТОРИЈЕ

ГРАД ХРАБРИХ МУЖЕВА

НА ПЕЛОПОНЕЗУ

МНОГА МЕСТА

СВЕДОЧЕ О

ВЕЛИЧАНСТВЕНОЈ

ПРОШЛОСТИ ЕВРОПЕ.

ЈЕДНО ОД ЊИХ ЈЕ И

ТИРИНТ, УСАМЉЕНА

ТВРЂАВА НА СТЕЊУ

КОЈА ЈЕ СВОЈОМ

ВЕЛИЧИНОМ

НАДМАШИВАЛА ЧАК

И САМУ „ЗЛАТНУ“

МИКЕНУ

Град је по много чему личио на онај који је Шлиман ископао у малоазијској Троји. Хомерови прецизни описи Менелајеве Микене и Одисејеве палате на Итаци поклапали су се с Дерпфелдовим цртежима који су се указивали у Тиринту.

Али, у тим рушевинама било је нешто што раније није сретао у Троји и Микени. То су остаци слика по зидовима какве ће много касније открити Артур Еванс у Кнососу на Криту. Две слике су изазвале посебну пажњу – жена која држи кутију и акробата на леђима бика.

Данашње посетиоце Тиринта посебно одушевљавају ходници троугластог пресека. Такви казамати нигде нису виђени у старом хеленском свету. Постоји нешто слично у Картагини и вероватно да су такав начин грађења Феничани донели у Тунис из Мале Азије. Ти ходници ни-

су служили у одбрамбене сврхе; сигурно да су то била складишта за залихе хране током дугих опсада.

Кад камен гори

Како је такав град с толиким складиштима већ на

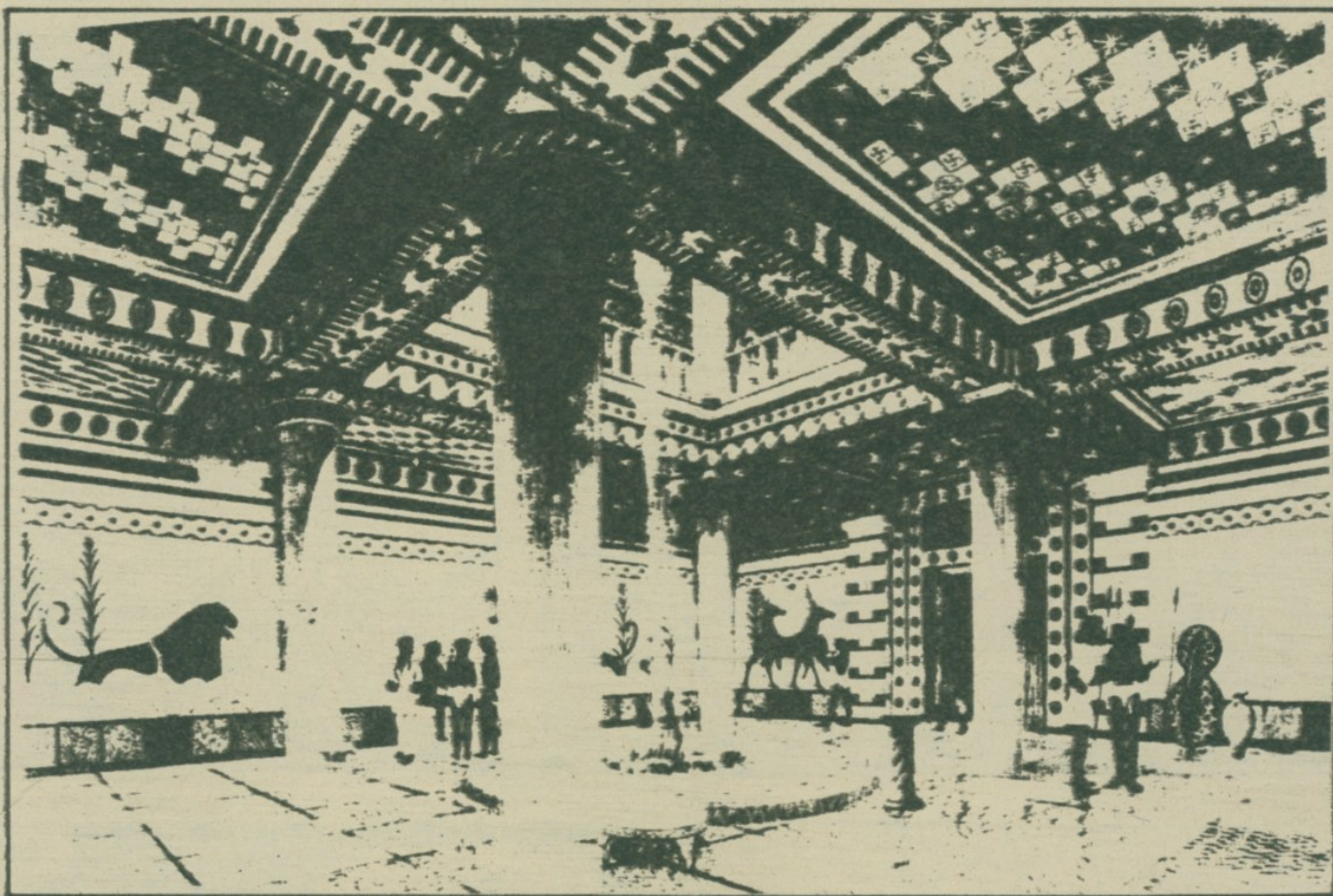
Не тако далеко од Тиринта, према југу и истоку, налазе се кречњачке стене на којима су до пре неколико година били видљиви трагови рада људи из праисторије. Пре три хиљаде година робови су одавде вадиле камен за градњу

Такав моћан град уништила је ватра. Зидови и стубови претворили су се под утицајем високе температуре у креч, земља се стврнула у црвену цигласту масу. Ватру је запалио непријатељ. Шлиман је, међутим, сматрао да

вера. Рушилачким упадима најавили су велику дорску инвазију која се према грчкој традицији ставља у 1100. годину старе ере. Можда су за ову несрећу везана и митска страдања неустрашивог краља Диомеда који после тројанског рата и дугог потуцања Средоземним морем није могао да остане у свом родном граду. Сазнавши за заверу коју је скovala његова супруга, Диомед се спаковао и побегао у Италију.

Град је тад пао, у подножју његових зидина Шлиман је ископао скелете ратника. Тиме није уташена лоза тиринтских јунака. У чувеној бици код Термопила 480. године старе ере осамдесет ратника борило се уз бок спартанског краља Леониде против много надмоћнијих Персијанаца. Двеста Тиринћана је било на страни војсковође Темистокла у бици код Саламине кад је Хеллада спасена од персијске агресије.

Немачки археолози који су дуго после Шлимана копали на овом локалитету утврдили су да је ту буктао велики пожар у осмом ве-

Престона дворана типична за микенско доба

почетку наше ере могао да буде онаква рушевина какву је описао Паусанија? Колико је био моћан тај непријатељ који је успео да га заузме и разори? Како је то извео? Та питања су мучила великог истраживача. Његове одговоре, и после једног века, прихватамо, јер – бољих нема.

тиринтске тврђаве. Метод ломљења камена био је једноставан, сличан начину на који су се добијали камени блокови за градњу пирамида у Египту. У избушење дубоке рупе у стенома забијали су балване које су затим поливали водом. Дрво би од воде набрекло и тако су стене пувале.

непријатељ никад није успео да пробије градске бееме. Тиринт су запалиле стотине бакљи које су бачене споља на град, а можда је био жртва преваре или издаје.

Киклопске зидине Тиринта први пут су разорене крајем тринаестог века старе ере. Сматра се да су то учинили дошљаци са се-

ку старе ере. После тога некадашња престона дворана адаптирана је у храм богиње Хере.

Отприлике 300 година пре наше ере завршава се историја величанствене Тиринта. Тада су га заузели и једном за свагда разорили Аргивци.

Огњен Јаневски

DIK
BROWNE

ХОГАР СТРАШНИ

ДРВО ЗА САКРИВАЊЕ БЛАГА

О ХРАСТУ ПОСТОЈЕ ТАЈНЕ КОЈЕ НИ НАРОД НЕ ЗНА. ЕТО, КОЛИКО ЈЕ ТО ЗАГОНЕТНО ДРВО

Гранат и мрачан, усамљен и горостасан стоји стари хрст поизнад села. Толико је пута у њега опалила муња, толики су путници поред њега прошли, толике војске таборовале. Он памти што нико не може ни да замисли.

У Источној Србији многа села имају по неколико – „записа“. И то су махом горостасни храстови са усеченим крстовима у њиховим деблима. Нико не сме да одсече такав хрст, нити и опало суво грање са њега да гори, јер би се таквом кућа угасила или би му бар рука усах-ла.

И таковски грм

А у давна, прадавна времена, још у словенској постојбини, хрст је нашим прецима био исто што и црква. Долазили су. Седали околу. Богове помињали. Већали. Важне одлуке доносили.

Па није ли и „таковски грм“ под којим је одлучено да се Срби дигну на други устанак против Турака – био стари хрст.

И зато и дан-данас има црквица крај старих храстова. Зна народ да свевишњи не воли да се света места често мењају. Хулили су попови, претили и анатемисали али народ није дао своје сећање. И после толико векова хрст у нашем човеку изазива поштовање и дубоку наклоност. Сетите се само тона с којим се изговара реч – хрст. Ето, тако је то с народном душом.

Благо и заштита

После је хрст замењиван храстовим крстовима који су постављани по њима.

Елем, чим видиш стари хрст крај села слободно посумњај да под њим може бити и закопано благо. Само знај да до њега није тако лако. Ваља проћи сва она искушења која су потанко описана у многим народним приповестима. Па ко је храбар...

Храстове гранчице се узберу за Бадњак. С њима се иде на честитање Нове године. Па се онда тим гранчицама цара по ватри. Онда се оне закаче за кућну греду и ту чувају до Малог Божића. Онда се сагоре. То ти је за свако добро.

Ако је неко дете уречено, онда треба узети три храстове гранчице. Те се тако уроци отерају на далеко. Уреченом детету може се дати и вода у којој је било потопљено седам или девет угљена од храста. Уроци ће утећи главом без обзира.

Хрст је и заштита. У Црној Гори о Спасовом дану зеленим храстовим гранчицама заките свако жито, и ките се торови, и куће.

Тајна на језеру

Хрст је и лек. Кором храста се зауставља крв. Чај од храстове коре или жира лек је против срдоболје. Против знојења ногу само кора храстова може да помогне. А опет ко је вешт лако може какву тешку болку са себе на велики хрст да пребаци. И ваља знати да ће он то радо да прихвати.

Око Такова кад кога добро тресе грозница, кажу, само хрст помаже. И то овако. Проврти се стабло, уврти један клин и онда запали свећа. И помоћ болеснима однекуд стигне.

А зашто у хрст бије гром? Зато јер „у старом дубу као и храсту живи ала“. Онда ваља знати да „поливену крв“ вештица може да исплуже само на какав стари хрст. По њему се зато онда појаве оне „корубине“. А њих после треба стављати малој деци у амајлију.

И на крају: негде далеко постоји једно језеро. Модро је, дубоко је. На обали су два велика храста. „Њих нико не дира, нити им гране подсеца“. Е, они су чувари те тајне. Ту се крије још много тога о храсту што ни народ не зна.

С. Рељић

МИСТЕРИЈА ЛЕДЕНОГ ДОБА

КО ЈЕ
БИРАО
ПУТНИКЕ
ЗА
НОЈЕВУ
БАРКУ?

Пре неких 10.000 година, многе дивне животиње заувек су ишчезле са највећег дела Земљине кугле. Претекле су тек осиромашене врсте какве углавном данас срећемо, састављене претежно од животиња ситног и средњег раста. Већина крупних сисара познатих из касног леденог доба – слон, црни и бели носорог, жирафа, биво, нилски коњ и други успели су да преживе једино у Африци. Слонови и носорози опстали су и у Азији.

Истребљење с краја леденог доба, раздобља познатог и као потоп, јединствено је у геологији по томе што је, уз релативно занемарљиве изузетке, ударило само по крупним копненим сисарима тежим од 40 килограма. Већина мањих сувоzemних животиња, као и сва морска бића – већа и мања, преживела су погром. Ранија „масовна истребљења“ погађала су без разлике како копнене тако и морске организме. Рецимо, у погрому с краја периода креде и почетка терцијера, пре неких 66 милиона година, „одзвонило“ је и диносаурусу на копну и птеросаурусу у ваздуху, као и ихтиосаурусу, плезиосаурусу, амони-тима и другим организми-ма у мору.

Друга изузетна карактеристика масовног истребљења с краја леденог доба је то што се све то догодило у, геолошки узев, веома кратком раздобљу. Током највише 100.000 година, а углавном за само неколико хиљада година или, можда, чак и мање, Северна Америка изгубила је приближно 33 до 45

врста својих крупних сисара (73 одсто). Јужна Америка изгубила је 46 до 58 (80 одсто) док је Африка јужно од Сахаре прошла најбоље са само две ишчезле врсте од 44 (дакле 5 одсто).

Два табора

Фосилни остаци из леденог доба указују на изузетно брзо изумирање. У Северној Америци, на пример, током већег дела леденог доба (дугог приближно два милиона година) на сваких 200.000 година нестајала је по једна животињска врста. Но, крајем леденог доба стопа изумирања учестала је до те мере да је по једна врста нестајала сваких 3000 година, могуће чак и на сваких 100 година.

Откриће да су циновске животиње насељавале Земљу у геолошки блиској прошлости, подстицало је машту генерација и генерација палеонтолога и биолога. Током свог путовања на „Биглу“, Чарлс Дарвин је, у Аргентини, ископао фосилне скелете дивовског приземног лењивца, травоједа, налик на медведа, званог токсодон, и других животиња и нагађао је о њиховој пропасти. Алфред Расел Валас је приметио да „ми живимо у зоолошки осиромашеном свету, из којег су нестали сви највећи, најкешћи и најчуднији облици“. И додао: „Свакако је изванредно и недовољно испитана чињеница изумирања толиких крупних сисара не само на једном месту него широм половине земаљског копна“.

Тај губитак „толиких крупних сисара“ несумњи-

Северна и Јужна Америка су пре 30.000 година биле домовина многим крупним сисарима попут дивовских приземних лењиваца, мастодоната и сабљастих мачака. Чупави носорози, мајути и циновски јелени тумарали су Евроазијом све од Британије до Сибира, а древну фауну Аустралије красило је неколико гигантских врста кенгура и торбара налик вомбату, великих попут носорога

во је једна од најзагонетнијих мистерија у историји живота на Земљи. Истраживачи сада активно раде на изналажењу узрока овог феномена. При том, научници су се поделили. Једни верују да су животиње истребљене јер нису биле у стању да се прилагоде климатским променама, док други, на челу са Полом Мартином, професором Универзитета Аризоне у Тусону (САД), верују да су крупне сисаре истребили људи, ловци – претпоставка позната као „преисторијски покољ“. Додуше, као узрок истребљења допушта се и могућност повремених епидемија али је јасно да епидемије не би могле да збришу читаве врсте, нити да угрозе толико различитих животиња широм глобуса.

Присталице климатског стреса указују на брзе и дубоке промене климе и вегетације које су се у позно ледено доба збиле на површини Земље. Пре неких 13.000 година, услед отопљења и влаге, четинарске и листопадне шуме почеле су да заузимају простране отворене степске тундре Северне Америке и северне Евроазије.

Аустралија

Циновски
„вombat“
(*Diprotodon*
optatum)

Торбарски
„лав“
(*Thylacoleo*
carnifex)

Циновски
крњи кенгур
(*Procoptodon*
goliath)

Европа

Чупави носорог
(*Coelodonta*
antilopitatis)

Слон
са равним
кљовима
(*Palaeoloxodon*
antiquus)

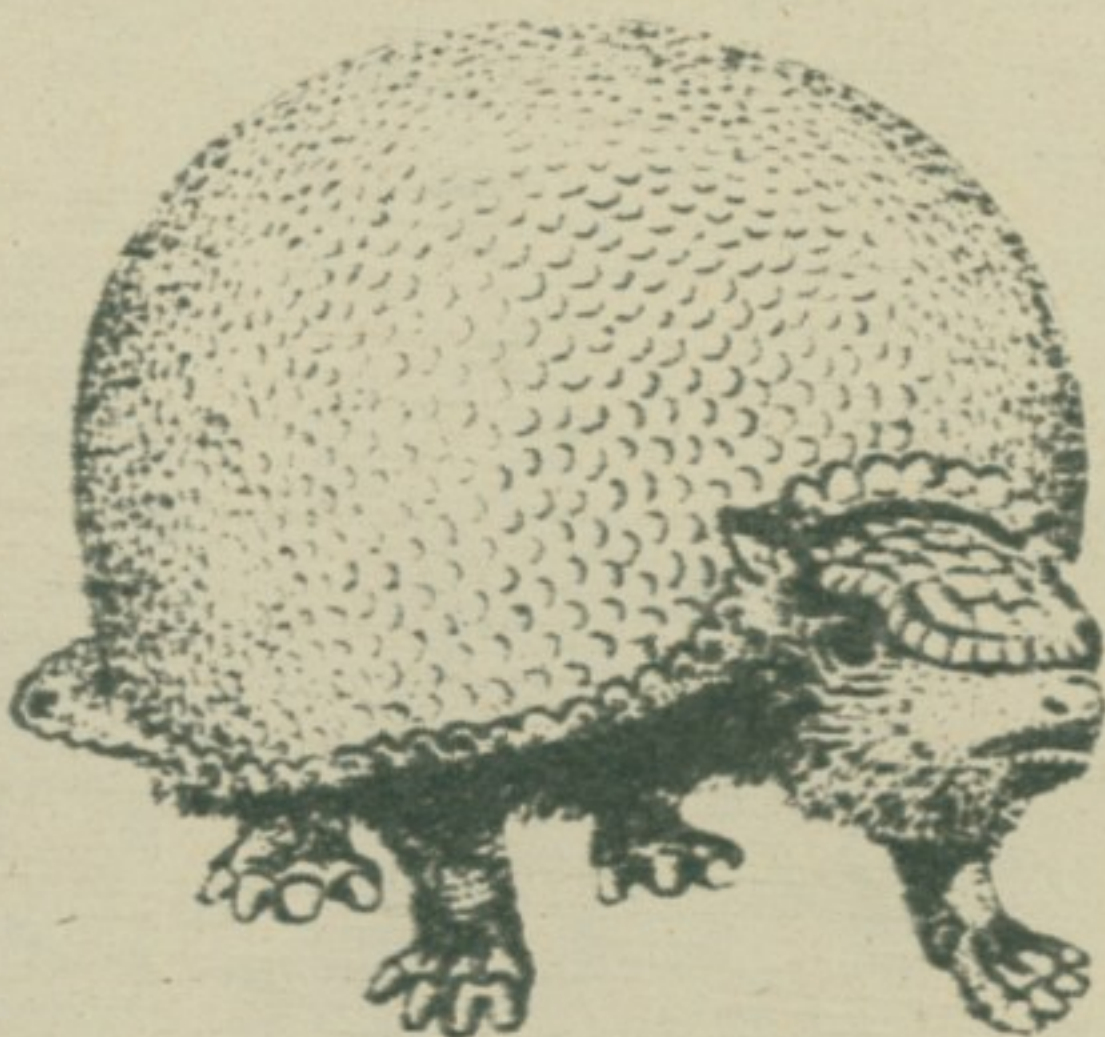
Парадоксално, у арктичким областима, биолошки продуктивну вегетацију, богату травнатим биљем којим су се хранила стада мамута, коња, ирваса, бизона и других животиња, замениле су релативно пуста, водом натопљене тундре које могу да издржавају тек много сиромашнију фауну. У појединим областима (рецимо у југозападним крајевима Северне Америке) отопљење с краја леденог доба довело је до развоја субпустињских околиша у којима разноврсни животињски свет крупних сисара није могао да опстане.

Аргументи против климатске хипотезе су двојаки. Прво: иако су климат-

ске и пратеће вегетацијске промене несумњиво изазвале велика померања у распореду животиња, исте те климатске промене свакако су довеле и до формирања подједнако погодних станишта на другим местима. Уосталом, многе су врсте баш тако реаговале: рецимо, ирвас и поларна лисица живели су пре 50.000–10.000 година на југу Француске, али су се, кад је клима отоплила, повукли на Арктик. На исти начин, други западноевропски припадници животињског света степске тундре, попут степске антилопе и приземне веверице, померили су се на исток ка травнатим степама централне Азије. Због чега он-

Јужна Америка

Циновски
„амадилло“
(Glyptodon)

Приземни лењивац
(Megalotherium)

Северна
Америка

Колумбијски
мамут
(Mammuthus
columbi)

Сабљаста
мачка
(Smilodon
fatalis)

да мамут, чупави носорог и друге ишчезле врсте, нису слично реаговали на климатске промене и једноставно се преселили у погодније крајеве?

Ловачке приче

Друга потешкоћа са климатском хипотезом је у томе што она претпоставља неке нарочите климатске промене с краја леденог доба. Јер, претходне климатске промене током истог тог леденог доба нису обележене таквим епизодама масовног истребљења. Штавише, овакве климатске промене понављају се већ 750.000 година. Већим делом овог огромног раздобља било је много хладније него сада. Али је превлађујућа хладноћа свакако мало била прекида на топлим периодима од по 10.000–15.000 година, такозваним међуледеним фазама. Топли период у коме тренутно живимо, а који је почео пре неких 10.000–13.000 година, изгледа да је само једно од тих међуледених фаза.

На другој страни, ни претпоставке које масовно ишчезнуће крупних сисара објашњавају људским фактором нису лишне тешкоћа.

Пол Мартин тврди да се ова масовна истребљења у Новом свету и Аустралији тесно подударају са појавом првих људи у овим крајевима. Он верује да су ловци имали толико погубни учинак по тамошњу фауну јер животиње до тада нису имале никаквог искуства са људима, односно нису још научиле да се од њих чувају. По Мартину, исто се догодило много

раније и у Аустралији, чим су људи приспели тамо пре неких 40.000 година. Но, археолошки докази наводе на закључак да су северноамерички Индијанци тог времена, баш као и аустралијски Абориџини, живели у малим расутиим заједницама. Они су животиње убијали копљем и

другим сличним оруђем, навлачећи их понекад да упадају у јаме, вештачке или природне. Тешко је, дакле, замислити како би шачица ловаца са тако примитивном технологијом могла да истреби бројне врсте крупних сисара. Густина људске популације почела је да расте тек пре

10.000 година са развојем земљорадње и, самим тим, првих почетака цивилизације. Заправо, тек је током последњих неколико векова масовно разарање станишта као и употреба ватреног оружја почела да угрожава опстанак многих животињских

баш на примеру Аустралије где је евидентно да су људи и циновски торбари живели заједно дугих 30.000 година.

Све у свему, треба се држати геолошких чињеница. Уколико је узрок истребљења клима, тада би се нестанак врста морао тесно подударати са датумом климатских промена. Уколико је, пак, посредни ловачки масакр, постоји, додуше и могућност да нисмо у стању да предвидимо како би се то одразило на фосилне остатке. Поред тога, ситуацију отежава и недостатак срећеног фосилног материјала поуздано утврђене старости. Тек ће нам, дакле, допунска истраживања у свим крајевима света обезбедити довољно података на основу којих ћемо се са већом сигурношћу моћи да одредимо за једну од ових хипотеза.

Ипак, без обзира на недовољне информације, чињеница је да је појава или долазак анатомски модерног Homo sapiens, опремљеног оружјем млађег палеолита, очигледно нови феномен касног леденог доба у целом свету. У многим крајевима, нарочито у Европи и Северној Америци, животињски свет у том часу могуће да је, услед климатских промена, већ био под стресом па је утолико лакше постајао и плен ловаца.

Заиста, какав год био исход нових истраживања, тешко је сложити се на овом месту са В. С. Џилбертом који је, једним другим поводом, изјавио да је „човек једина грешка природе“.

Игор Багинз

КАРИКЕ КОЈЕ НЕДОСТАЈУ

Богатом животињском свету крупних сисара Северне Америке с краја леденог доба припадали су амерички мамут, четири врсте приземног лењивца glyptotherium (дивовски роњан армадиља), сабљасти мачка смилодон и камила сателопс. Све су оне ишчезле заједно са лавом (који се још задржао у Африци и јужној Азији), ламом, воденом свињом и тапиром (којих још има у Јужној Америци). Зачудо, у Новом свету изумрли су и коњи који су тамо и настали и остали су непознати америчким Индијанцима све док их шпански освајачи нису поново довели на овај континент у 16. веку. Многи крупни сисари попут бизона, лоса, вапитија (амерички северни јелен) и карибуа (ирваса) опстали су на северноамеричком тлу до данас али су највеће и најспектакуларније врсте настале заувек.

Нестале су такође и многе животињске врсте Јужне Америке. Пре свега неколико врста копитара: бизарни литоптерни (рецимо Mastacochela, налик на издуженог незграпног тапира), те тзв. нотокопитари („јужни копитари“) попут гломазног Toxodonta. Ишчезао је затим циновски приземни лењивац Megatherium, велики као слон, и оклопљени Glyptodon налик на армадиљу.

Из аустралијске фауне заувек су изумрли дивовски Diprotodon, сличан вомбату, циновски кенгури (међу којима 2,5 метра високи Macropus titau, Macropus ferragus, крњи Sthenurus и гигантски Procoptodon, затим „торбарски лав“ Thylacoleo који се вероватно хранио кенгурима.

Европа је у овом погледу прошла боље од претходно поменутих континената али је и она платила свој данак и то пре Америке: њен носорог Dicerorhinus hemiteochus нестало је пре 120.000 година из Енглеске, задржао се на обали Медитерана али је и отуд ишчезао пре 20.000 година. Мамути, чупави носорози и пегаста хијена (која је преживела у Африци) ишчезли су пре 12.000 година са пашњака европских степских тундри. Дивовски јелен, звани „Ирски лос“, распона рогова више од три метра, неко време надживео је друге ишчезле врсте а онда им се и сам придружио негде пре 10.500 година. Погром леденог доба преживели су у Европи лос, црвени јелен, ирвас, сури медвед и зук. Европског бизона (Bos primigenius), који је прво живео у Британији па се спустио на југ Европе а онда се вратио на север кад се клима поправила, истребили су касније људи.

Африка је из неких разлога прошла најбоље. Отуд су ишчезле само две врсте – дугороги буфало Pelagovis и дивовска антилопа.

Једина грешка природе

Пошто се међу остацима ишчезлих животиња у Новом свету ретко нађу људске алатке, не постоје поуздани докази да су ове животиње уопште ловљене. У Аустралији, штавише, кости истребљених торбара никад нису нађене у истом слоју земљине коре у ком и људска оруђа. Мартин томе супротставља своју теорију о „блицкригу“: наводно, ловци су били толико брзи и ефикасни да за собом и нису остављали никакве трагове. Ово је, међутим, лако побити

ДРАГОШЕН,

ВАРЉИВ

ПОНЕКАД

УБОЈИТ

ЖАД: царство илегалне трговине

Територије кријумчарских група строго су подељене. Отуда и оружана пратња.

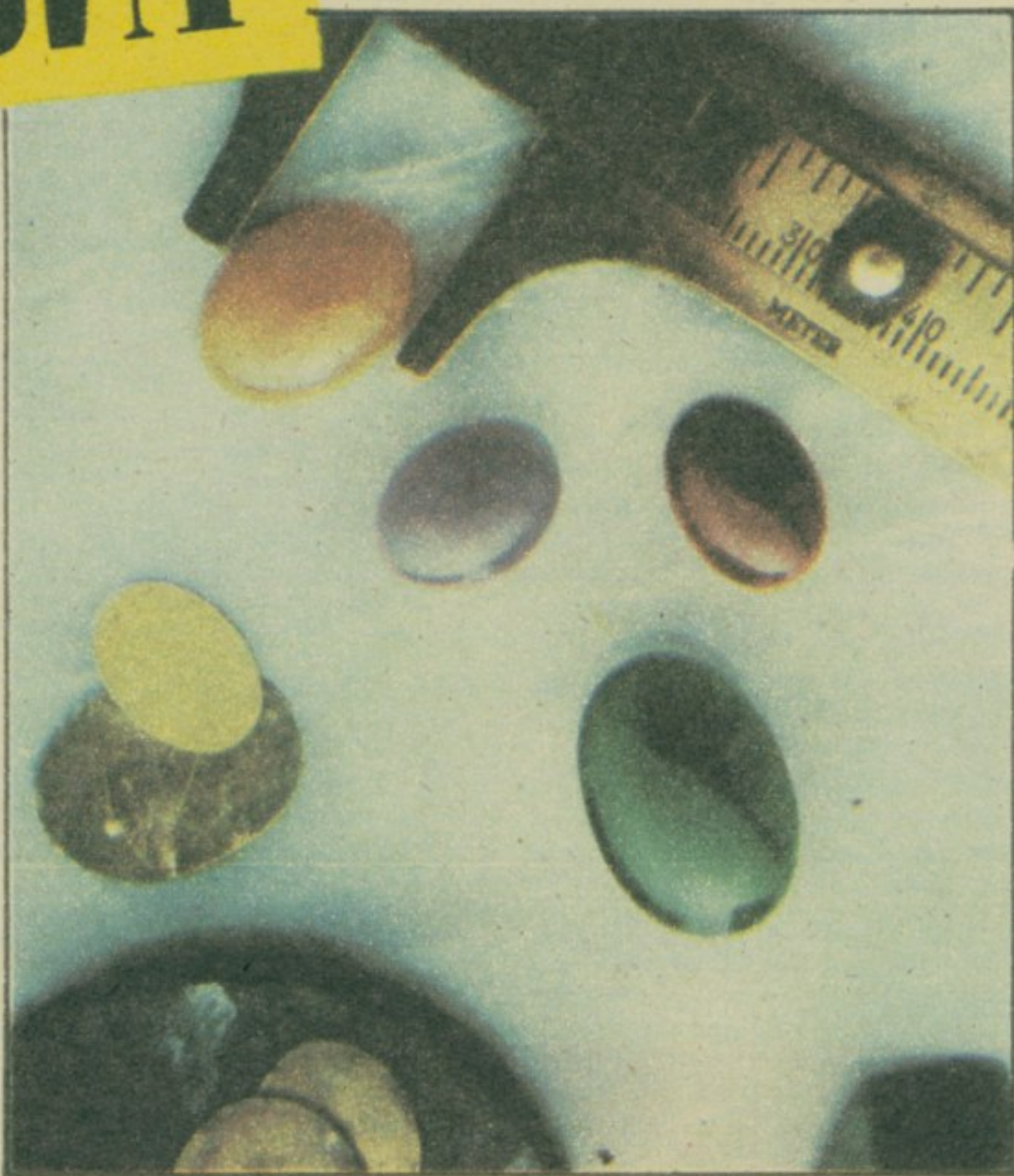
Кроз „прозорче“ на необрађеној површини жада купац процењује шта се заиста крије у унутрашњости камена.

У први мах човек би могао да помисли како је набасао на неку од стаза озлоглашеног Златног троугла: тајног канала између Бурме, Тајланда и Лаоса којим се кријумчари хероин.

Сценографија је ту: долина над којом лебди јутарња измаглица, поворка мазги која вијуга стазицом засвођеном густим крошњама тиковине, вуносног дрвета и бамбуса, мушкарци наоружани пушкама нервозно надгледају околину.

Мало после шест изјутра колона застаје да се одмори. Два мушкарца, од којих један преко главе има навучену вунену капуљачу како га не би препознали, скидају с једне од мазги џак који је током пута склизнуо низ самар и отварају га како би распоредили терет. У џаку се налази неколико облутака величине фудбалске лопте.

Мада није реч о хероину, поворка која се пробија кроз џунглу на граници између Бурме и Тајланда важна је карика у ланцу незаконите међународне трговине која није много мање уносна од трговине дрогом. У питању је жад.

Украсно камење од јадента премерава се шестарима, а при изради се користе шаблони од месинга.

Годишње се из Бурме у Тајланд прокријумчари жад у вредности од 15 до 29 милиона долара. Крајње одредиште ових добро чуваних каравана је град Чинг Мај на северу Тајланда где се на тајним лицитацијама жад продаје трговцима из Хонгконга. Тамо се од њега праве накит и украсни предмети који у по-

јединим случајевима достижу цене од којих се човеку заврти у глави.

Тег у који се цар заљубио

Жад је велики бизнис, а 90 процената светских потреба покрива се жадом из Бурме. Од тих деведесет процената, легалним путем

Мастоница од нефрита (3-4. век)

Гуска, династија Сонг (10-12. век)

Слон који се одмара, Сонг (12-13. век)

Вероватно таонистички шаман, Танг (7-10. век)

Медвед који чешка ухо, Хан (100. пре н.е. - 100. н.е.)

Вековно
правило:
главно ценкање
одвија се
помоћу
прстију
испод
комада
тканине.

**НАОРУЖАНЕ
КРИЈУМЧАРСКЕ ГРУПЕ
ПРЕБАЦУЈУ ГА КРОЗ
ОПАСНУ ПОГРАНИЧНУ
ЗОНУ НА
БУРМАНСКО-ТАЈЛАНД-
СКОЈ ГРАНИЦИ.
ТРГОВЦИ ИСПОД
РУКЕ КУПУЈУ ЗА
ОГРОМНЕ СВОТЕ
ИАКО ЊЕГОВУ
СТВАРНУ ВРЕДНОСТ
НЕ МОГУ ДА УТВРДЕ
ПРЕ НЕГО ШТО ЈЕ ЗА
ТО ПРЕКАСНО**

на тржиште доспева тек делић. Бурманска влада контролише свега два налазишта из којих се добијају количине довољне да се подмире потребе Емпоријума (неке врсте сајма) који се сваког фебруара одржава у Рангуну. Према неким проценама, на светско тржиште преко емпоријума доспева једва четвртина бурманског извоза.

Највећи део трговине у рукама је различитих кријумчарских група од којих свака ужива заштиту одређеног бурманског или тајландског племенског вође. Територије су строго подељене, а свако задирање на туђи „посед“ може да буде повод за прави мали рат. Отуда оружана пратња каравана натоварених жадом нипошто није само симболична. На путу до отмених јувелирских радњи широм света, због жада и дан-данас каткада падају главе.

Жад се у природи јавља у два минерална облика: као јадеит и као нефрит. Јадеит је тежи и тврђи (на Мосовој скали тврдоће минерала означен је бројем 7 према 6,5 колико износи тврдоћа нефрита; најтврђи минерал је дијамант, 10). Две врсте жада разликују се и по томе што је јадеит провиднији од влакнастог, мутног нефрита.

Најизразитија разлика је, ипак, у боји. Јадеит се јавља у широком распону од беле до црне боје, често у задивљујућим нијансама жуте, црвене, плаве, љубичасте и зелене. У поређењу с њим, жућкасто-беличасти нефрит је тако рећи анемичан.

Кинези су први, још пре 7 хиљада година, почели да израђују ритуалне предмете и накит од жада, али су пуних 67 векова у те сврхе користили искључиво нефрит. Тек крајем 17. века, и тада пуким случајем, открили су јадеит. Према предању први зелени жад доспео је у Кину захваљујући трговцу који га је, мислећи да је реч о обичном камену, употребио као тег за балансирање терета. Вишебојни јадеит освојио је Кинезе, а посебно цара из династије Цинг, Чиен Лунга (1736-96). Од тренутка када га је угледао, цар више није хтео ни да чује за неугледни нефрит.

Три питања до банкротства

Слично овом кинеском цару, и данашњи јувелири и купци претпостављају јадеит нефриту.

Жад се добија на два начина. Или из каменолома у којима радници уз по-

моћ водених бивола или воловске запреге одваљују комаде тешке од неколико килограма до неколико десетина тона или га ваде с дна речних корита. У овом другом случају, део реке се преграђује, а онда копачи крећу у потрагу. Посао им отежава чињеница да је жад наоко сличан ма ком другом камену. У необрађеном стању, његова површина помало подсећа на орахову љуску. Танану разлику између жада и безвредног камена у стању су да уоче само најискуснији. Уосталом, неизвесност је, тако кажу, срж приче о жаду.

Коцкање почиње онога часа када бурмански рудар нађе комад жада и траје до тренутка када га, неколико месеци касније, коначно расеку у некој јувелирској радњи у Хонгконгу. Било би логичније да се жад расече на лицу места, али тиме би игра изгубила чар, а могућност за профит отпала.

Тајна је у томе да, а ово се односи како на продавца тако и на купца, обојица, полажући као улог сопствену процену, ставе на коцку могућност зараде. Та процена односи се на три кључна питања: Да ли је боја иста у свим сегментима камена? Каково је квалитета? Крије ли унутрашњост камена напрслине или нека друга оштећења?

Једина могућност да се дође до каквог таквог одговора на ова питања је „прозорчић“, плитко засечен отвор на камену који открива само површински слој боје. Користећи џепне батерије, а у неким случајевима чак и нарочите рефлекторе, купци дуго и стрпљиво процењују скривени квалитет жада који намеравају да купе. Као у свакој коцки, и у овој побеђују памет, искуство и пука срећа.

Лицитирање се и данас одвија на начин како се то радило вековима. Реч је о древном кинеском обичају по коме продавац и купац крију десну руку испод парчета тканине. Циљ је да се ценкање обави уз што мање речи. Све што купац изговара наглас је „стотину“ или „хиљаду“. Главно погађање одвија се испод тканине, уз помоћ прстију. Уколико је купац, на пример, изговорио „хиљаду“, два испружена прста значеће две хиљаде долара и тако даље. (Цена се најчешће обрачунава у хонгконшким доларима.)

Пут за мини-планину

Мада је Чианг Мај средиште трговине жадом, ни један озбиљан хонгконшки трговац неће себи допус-

● тити луксуз да не посети годишњи Емпоријум бурманске владе. Ове године је 280 купаца из Хонгконга и десеторо из НР Кине утрошило 7,5 милиона долара на бисере, драго камење и 262 комада необрађеног жада. Копља су се највише ломила око комада тзв. империјалног смарагднозеленог жада тешког 5,5 килограма. Продат је по цени од 151.900 долара.

Поред малог броја облутака империјалног жада, на лицитацији се нашло и шездесетак громада жада слабијег квалитета од којих ниједна није била лакша од тоне. Њихова цена вртела се око цифре од скромних 30 хиљада долара.

Пре две године у Рангуну је изложена, али се за њу није нашао и купац, громада жада од 36 тона. Да би ову мини-планину пребацила до изложбене хале, бурманска влада морала је да изгради пут од каменолома до железничке пруге.

Баш као и илегално, и законски санкционисано лицитирање на Емпоријуму је велико коцкање. Трговци неколико дана меркају жад, не знајући при том колико су конкуренти спремни да плате за комаде који су њима запели за око.

Од 1964. аукцију води Бурманац У Вин Пе. Он на енглеском извинује редни број експоната, а купци на парчету зеленог папира списују суму коју су спремни да дају, затим папирић неколико пута пресавијају и убацују у велики сребрни пехар. Жад припада оном који је истакао највишу цену. Да ли је победник заиста победио, видеће се тек када у Хонгконгу расече купљени жад.

Чак и најискуснији греше у око 30 посто случајева. „У стању смо да проценимо квалитет боје, али не и њен квантитет“, објашњава познати јувелир из Хонгконга, Ричар Ли. Тек када се необрађени жад пресече, коначно се обелодањује да ли се зелена љубичаста или црвена боја из „прозорчета“ протежу читавом унутрашњошћу камена или се радило само о површинском слоју.

„А“ и „Е“ Џона Нгуа

Највећи део жада завршава као накит. Уметнички изрезбарене фигурице све су ређе, јер њихова израда изискује много времена и мајсторског умећа које лагано изумири. Део разлога свакако је и у цени: за врхунске примерке креће се између 100 и 250 хиљада долара.

Ту почиње и прича о жаду и купцима. Ризик коме се излажу сви који на овај или онај начин долазе у додир с овим каменом, не мимоилази ни њих. Прети им опасност да им уместо жада потуре неки други украсни камен (рецимо, наоко слични хризолит, јаспис или стеалит). Избегну ли ту могућност, може им се догодити да за свој новац добију жад који лепоту боје у великој мери дугује трговачкој уметности.

Дешава се да је загаситозелена боја резултат процеса у коме се жад вештачки боји тако што се прво поступно загрева до температуре од 100 степени Целзијусових, а потом на два сата потапа у раствор соли хромне киселине. Кажу да су се неки хонгконшки трговци до те мере извештили у „дотеривању“ несавршене природе, да су у стању да доведу у недоумицу чак и своје колеге.

Шта онда преостаје јадним купцима, поготову уколико су уз то још и Европљани? Председник америчке јувелирске куће „Џејд и џем корпорација“, Кинез Џон Нг, уверен је да је једини излаз у куповини књиге „Жад за вас“ коју је својеручно написао. До сада је продато 20 хиљада примерака и то углавном – јувелирима.

„За већину америчких јувелира, о купцима да и не говоримо, жад је велика тајна“, објашњава Џон Нг. Ствар је у томе што, када је о жаду реч, стандарди у погледу боје, структуре и квалитета нису тако јасно разграничени као што је, рецимо, случај са дијамантима. Поред осталих корисних објашњења, Нг својим читаоцима нуди и табелу на којој су различите врсте жада према квалитету боје разврстане у категорије оцењене словима од „А“ за изузетан до „Е“ за прихватљив квалитет.

Коме није до улажења у финесе јувелирског заната, тај без бојазни да ће бити преварен може да скокне до специјализоване јувелирске куће „Гампс“ у Улици Пост у Сан Франциску. Витрине осмоугаоне продавнице испуњене су од врха до дна стопроцентно правим жадам.

У „Гампсу“ се продаје тако рећи све што се од жада да направити: од украсне дугмади за манжете по цени од 900 долара до нарукнице од осамнаестокаратног злата у коју је усађен жад величине екрана на мини телевизору по цени од 60 хиљада долара.

М. Илић

Илустровао: Зоран Петковић – Петко

УТИЦАЈ БРАКА НА ОДБРАМБЕНИ МЕХАНИЗАМ ОРГАНИЗМА

ЧУВАЈ СЕ РАЗВОДА И САМОКЕ

**БОЛЕСТ ЈЕ ЧУДНА
СТВАР. ПО
НАЈНОВИЈИМ
ИСТРАЖИВАЊИМА
ИЗГЛЕДА ДА ЋЕ ОНА
ПРЕ „ИЗАБРАТИ“
ЧОВЕКА КОЈИ, НА
ПРИМЕР, ЖИВИ С
ПОГРЕШНИМ
ПАРТНЕРОМ НЕГО
ОНОГ КОЈИ ЖИВИ У
СРЕЋНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

Већ пет година Киколт Глејзер и њен супруг Роналд, обоје имунолози, испитују аспекте психоневроимунологије или, једноставније речено, како мозак човека утиче на природни одбрамбени механизам његовог тела. Своја истраживања недавно су изложили на редовном скупу Бихејвиористичког друштва у Сан Франциску.

Пре свега, Киколт и Роналд Глејзер испитивали су студенте и њихове реакције у току испитног рока. Приметили су да се оним студентима који имају трећу или четврту излазну комисију неспремни, смањује активност леукоцита, односно белих крвних зрнаца, чија је улога, у првом

реду, одбрана организма од бактерија и заразних микроорганизама. Уколико су, при томе, ти студенти још били и усамљени, дејство леукоцита било је још слабије.

Ова почетна истраживања дала су идеју Глејзерима да се позабаве и другим групама људи који су, на било који начин, били у тежем психичком стању. Тако су њих двоје испитивали брачне парове који се разводе, затим људе којима умре муж или жена. Запазили су да се човек коме нестане неко драг (то не мора да буде само брачни партнер већ и близак пријатељ) пре разболи него особа која живи окружена пажњом ближњих.

Напуштен или усамљен човек пре ће подлећи тежим обољењима и умрети, на пример од запаљења плућа или туберкулозе, него задовољна особа његових година. Несрећној жени коју је оставио муж слаби имунолошки систем организма и њено тело постаје подложно инфекцијама. Леукоцити који као стражари нашег тела увлаче у себе заразне микроорганизме престају да буду тако ефикасни, попушта им „пажња“ и дозвољавају да се у тело „увуче“ нека болест.

Није довољно само да

жена (или мушкарац, свеједно) има партнера, то мора да буде одговарајући партнер. Уколико жена живи с човеком који јој не одговара, кога не воли, њен мозак ће слати „негативне таласе“ и она ће, опет, пре да се разболи него жена која је у складној заједници. Од 38 испитиваних жена које су живе у лошем браку, све су биле у лошем психичком стању а њихов организам је бележио пад броја белих крвних зрнаца.

Имунолошки систем делује на два нивоа: уништавање штетних бактерија и продукција антитела, протеина који се супротстављају штетним агенсима. Ако, на пример, тело нападне вирус Херпес Симплекса, то ће се одразити у организму човека тако што ће му се на уснама појавити „крста“ (једна од манифестација овог вируса). Али кад прођу симптоми Херпес Симплекса то неће значити да је вирус ишчезао из организма. Он се обично задржава прикривен и то у централном нервном систему. Уколико се човек нађе у тешкој ситуацији, вирус ће се поново појавити.

Истраживања брачног пара Глејзер само су изнета на скупу у Сан Франциску. Остаје да се види колико су били у праву. В. С.

Тихи рат разних одбора, комисија и координационих тела за борбу против наркоманије почео је пре годину и по дана када је најављено доношење одлуке о забрани хептанона у лечењу уживалаца дроге, пре свега хероина. Хептанон је синтетичка дрога, средство против болова које се од пре две деценије широко користи у лечењу зависности од наркотика, пре свега код зависности од хероина.

Примена хептанона почела је у САД где је познат као метадон. О овом препарату се последњих месеци много говори у нашој земљи. Пошто је експериментално било утврђено да метадон знатно ублажава апстиненцијалну кризу код оних који уживају „тешке“ дроге, какав је хероин, у свету се доста употребљава у првим фазама лечења. Основни циљ јесте да се наркоман „скине“ са хероина, дроге која у веома кратком року ствара физичку зависност, пре свега променама које изазива у биохемијским функцијама централног нервног система. Током три недеље, колико је довољно за деловање хептанона (метадона), уклањањем или смањивањем ефеката апстиненцијалне кризе, додатно се делује и на јачање мотивације за лечење код оних чији је живот претворен у сталну јурњаву за дозом која ће до даљег одложити ужас недостатка дроге.

У нашој земљи искуства са метадонем су различита и она су чинила пролазну основу за његову употребу у многим нашим клиникама.

Али, вратимо се за тренутак кратком историјату овог препарата. Рекли смо да су искуства стечена применом у свету чинила полазну основу за његову употребу код нас. Како? Који су то домаћи услови и како они изгледају? У првом таласу дроге који нас је заплуснуо средином шездесетих година у оптицају су били марихуана и хашиш, сирови опијум, стимулативна средства, затим ЛСД као психоделична дрога и, наравно, када нешто налети „теже“. У већим количинама хероин је стигао тек пре седам-осам година и од тада наша земља је готово у врху оних средина где може да се нађе велики број наркотика. И шта се догађа? У последице спада и бројчани податак да је последњих година у директном сусрету са хероинем умрло више од сто педесет људи онога доба које најчешће називамо тинејџерским. Најчешћи узрок – предозирање хероинем. А тренутно хероин је убедљиво прва дрога у Београду, Сарајеву, Дубровнику, Сплиту, Новом Саду...

Ко су наркомани

Већина наркомана у Југославији су адолесценти, особе у фази бурног психофизичког развоја и сазревања. То су лица која су тек на прагу самосталног живота а просечна старост евидентираних наркомана у Југославији је седамнаест година.

Истовремено треба истаћи да хронични алкохолизам, најмасовнија токсикоманија у свету и код нас, захвата особе са просечном старошћу око четрдесет година, значи људе и жене у напону радних и стваралачких способности.

Из разговора са лекарима стиче се утисак да у нашој земљи постоји дилема: да ли су југословенски наркомани психопате, деликвенти и у

склопу њихове деликвенције психопатске личности, или је то засебна категорија медикосоцијалних и патолошких случајева.

Према некој евиденцији, данас у нашој земљи има више од двадесет хиљада регистрованих наркомана. Али шта је разлог ширењу наркоманије. Многи истичу географски положај наше земље и отвореност њених граница а уз то Југославија је транзитно подручје између Истока и Запада. Све већи број ухапшених шверцера дрога указује да се кроз нашу земљу наркотици преносе али, такође, велике количине остају у нашој земљи и ту се растурају међу наркоманима.

Али постоји још један разлог и, можда, значајнији: наша земља је значајан произвођач висококвалитетног опијума а већа количина ове сирове биљке измиче друштвеној, стручној контроли и нестаје скривеним каналима. Познати су случајеви да младићи и девојке из наших градова одлазе у Македонију и снабдевају се сировим опијумом који после уживају и растурају. Такође, на разне начине и износе ван Југославије.

Постоје и друге заблуде које у мањој или већој мери доприносе ширењу наркоманије међу нашом

омладином. Одомаћило се веровање да зависност од хашиша и неких других дрога није штетна по здравље наркомана па се говори и пише да ти младићи и девојке нису прави наркомани већ „фолиранти“. Можда је баш та заблуда допринела наглom ширењу хашишоманије у нашој земљи.

На питање: „Зашто сте први пут узели дрогу?“ наши наркомани у готово шездесет одсто случајева одговарају „из радозналости“ или „по наговору друга“.

Наши наркомани покушавају да створе посебан начин и стил живота, да усвоје нарочите норме и ставове, својствену концепцију о понашању, одевању, раду, сексуалном животу, ставу према религији, па чак и према самој организацији друштва.

Те девојчице и те дечаке који су постали зависни од дроге треба тражити, на жалост, у седмом или осмом разреду осмогодишње школе. И нису ретки случајеви да та деца заврше осмогодишњу школу и да наставе школовање у школама за квалификоване раднике, проширујући тамо круг уживалаца дроге. Према једној статистици више од педесет одсто наркомана није за-

У НАШОЈ ЗЕМЉИ ИЗГЛЕДА
ПОСТОЈИ ДИЛЕМА: ДА ЛИ СУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИ

НАРКОМАНИ ПСИХОПАТЕ, ДЕЛИКВЕНТИ

ИЛИ ЗАСЕБНА
КАТЕГОРИЈА
МЕДИЦИНСКИХ,
СОЦИЈАЛНИХ И
ПАТОЛОШКИХ
СЛУЧАЈЕВА

Илустровао: Брана Јовановић

вршило осмогодишњу школу. Било из разлога што им је здравље нарушено или су били искључени из школе због великог броја неоправданих изостанака.

Последице наркоманије

Наставници и другови у школи и поред тога што се наркомани вешто прикривају, могу да их релативно лако открију. Прво ће приметити наглу промену у учењу и понашању а касније ће се открити и по закашњењу, да не долази на часове, да не прати наставу и да је незаинтересован за све што се око њега збива.

У анкети која је спроведена у средњој школи наставници су рекли да код младог наркомана примећују сузне очи, сјајне беоњаче, па и неуредан изглед.

Иако код нас још увек нема специјализоване установе за лечење наркомана, што представља бруку за наше здравство, ту и тамо живе татаре одељења где се нађе и покоје место за младог наркомана.

Оно што последњих месеци брине је пораст самоубиства која су педесет пута чешћа код наркомана у односу на нормалне људе истих година старости. Најчешћи узроци смрти су велика доза дроге која се одједном убризгава у вену или прогута. Постоји једно правило: нема такве толеранције и отпорности у човека која би га спасла смрти или тешког тровања ако се предозира са наркотиком. Поред тога, наркоман не зна да после дужег прекида узимања дроге ишчезава стечена толеранција па ако узме ону дозу опијума коју је раније узимао може да дође до тешког тровања или смрти.

Треба рећи, а то потврђују и статистике које стижу са Запада, да у више од четрдесет одсто случајева наркомани имају оболелу јетру. Код нас је тај проценат застрашујући – сто одсто наших наркомана има такозвано хепатоцелуларно оштећење. Тешко обољење јетре које је готово немогуће излечити доводи до инвалидности и значајног скраћења живота. Више пута поновљена инфекција ткива јетре може да буде и узрок смрти наркомана.

Лечење наркомана је добровољно у отвореним болничким одељењима што подразумева и право наркомана да самовољно напусти лечење без икаквог образложења. То онемогућује здравствену службу да ефикасно спроведе први корак у ланцу мера на сузбијању ширења наркоманије.

Д. Грегорић

Живот

је прича,

прича је

живот

ОРЛУШИНА И ПОДИВЉАЛИ ЛОВАЦ

**ИНСТРУМЕНТИ СУ ПОКАЗИВАЛИ
ДА НА ЛЕТЕЛИЦИ СВЕ РАДИ
БЕСПРЕКОРНО. ИПАК, НАГИБ ЈЕ
ЧЕСТО ДОСТИЗАО И 60 СТЕПЕНИ**

Сунчано јутро било је весник богатог „летачког дана“. Суперсоничне летелице већ су на стајанци. Механичари и оружари су завршавали посао.

Снажни мотори су забрујали. Вођа првог пара је поручник Леополд Липник, а пратилац, његов друг из класе у Војној академији, Марјан Бојич, из Брежица. Вежба – пресретање циљева на „крову тропосфере“.

Пламен је шикнуо из издвуника млазних мотора и два ловца су се „одлепила“ од бетонске писте. Али, док се вођа групе пео под оштрим углом, пратилац је нагло, испред самог брда, „одвалио“ удесно! Стравично брзо и изненада!

– Марјане, искачи, Марјане! Инстинктивно су завапили његови другови са стајанке.

Али, купола спаса није се забелела. Марјан није активирао спасоносни падобран.

Секунд, два... сви већ наслућују стравичну експлозију.

Али, Марјан је све видео другачије. И сам изненађен оштрим десним нагибом реаговао је рутински. Свом силином повукао је палицу и „прескочио“, за који метар, врхове планине.

У слушалицу је допрло и наређење:

– Марјане, искачи!

Млади поручник одложио је одлуку да напусти авион и спаси се катапултирањем свог седишта. Изабрао је борбу уместо сигурног искакања.

Спреман на ризик

Већ далеко од аеродрома пилот је, ипак, успевао да авион пење метар по метар. Сада је имао висину која му је омогућавала да поступно и хладнокрвно испита шта је отказало. А и горива у резервоару је било довољно.

Откуд нагиб, запитао се Марјан, сам у тесној кабини суперсоничног авиона.

Сви системи у летелици, бар су тако инструменти показивали, радили су беспрекорно. Али, нагиб

који је често достигао и до 60 степени и даље је „вукао“ снажну летелицу у широке кругове.

Зебња му је обавила срце када су и слушалице остале неме. Мучила га је самоћа у подивљалом авиону.

Нада се, ипак, повратила. Ослушнуо је позив руководиоца летења:

– Марјане, јави се...

– Жив сам! – просто је заурлао од радости.

– Шта је с авионом? – уследило је питање.

– Не знам, кратко је рапортирао пилот и додао:

– Мотор у реду, притисак хидроуља такође, стајни трап – увучен, флапови – такође... Заиста, не знам!

– Пробај да извучеш стајни трап – саветовали су га са контроле летења.

Иако је надљудском снагом Марјан „вукао“ палицу улево а десном ногом покушавао да исправи нагиб, авион је тешко добијао висину. Тек када је висиномер показао да је на 4.000 метара, пилот је поступио по наређењу.

Погледом је поново прелетео преко инструмената – све је било у реду. На неки начин то је била и провера пред одлуку: уколико успе да бар за који степен смањи десни нагиб, покушаће да слети. Али, уколико не успе, знао је Марјан да ће морати да се растане с авионом. А он то није желео и био је спреман на ризик.

Изгледа да ћу успети

У настојању да одгонетне узрок опасног десног нагиба, пилот је искључио хидраулични покретач крилаца. Свом силином потегао је команде, поновио то више пута и гле чуда! Десно крило ловца мало се усправило. Само за који степен, али нада и вера у успех порасли су до бескраја.

– Успео сам, успео сам мало! – радосно је јавио радио-везом руководиоцу летења. Та вест је охрабрила и Марјанове другове, али стрепња је и даље лебдела у ваздуху.

– Марјане, покушај да долетиш у зону изнад

аеродрома – уследио је нови савет пилоту. Инстинктивно, међутим, Марјан је схватио да се у овом позиву крије онај други: „Марјане, помири се и припреми за искакање.“ А он је веровао, чему и како ни сам није знао. О искакању није желео да мисли, иако су резерве горива биле на измаку. Додуше, свашта је још могло да се непредвиђено догоди.

– Слећем – одлучним тоном саопштио је Марјан своју одлуку. Знао је добро: судбина је у његовим рукама.

Тридесети минут је истицао. Млади пилот је одиста чудном вештином извео четврти заокрет и усмерио авион у осу писте. Брзина је била знатно изнад дозвољене, па је „циљао“ сам почетак писте. Авион је и даље био нагнут. Чврсто је стегао палицу и... Гуме су од силине трења просто зашвилеле, али је авион ипак „налегао“ свом тежином на бетонски тепих.

– Успео сам! – узвикнуо је Марјан, али је и даље наставио да се бори. Активирао је кочећи падобран, искључио мотор, снажно притиснуо кочнице. На самом крају писте Марјанов авион се коначно умирио.

Скрхан огромним напором Марјан се једва извучао из кабине, а потом се загледао у десно крило. Слика је била страшна! Нападна ивица, иако од чврстог челика, била је на једном делу сасвим удубљена. Полуге за пренос команди поломљене. У рупи – крв и перје.

Занемели су и остали пилоти који су се окупили око авиона. Колика „рана“ на крилу, мора да је то био судар са неком орлушином – закључили су. И заиста, на крају писте, уз сам бетонски застор, нађена су два огромна поломљена орлова крила.

Увече, док је дубоко у подземном гнезду аеродрома чекао ноћни лет, храбри пилот је рекао друговима:

– Како баш да се сукобимо на толиком небу? Штета, он је волео небо и летење можда више од мене.

Иначе, Марјан Бојич из Брежица као матурант три пута је писао генерал-пуковнику Виктору Бубњу, команданту Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране и страсном ваздухопловцу. У сваком писму била је ова реченица:

„Жарко желим у пилоте, молим вас, помозите ми!“

Генерал Виктор Бубањ је одржао обећање: Марјан је примљен за питомца Ваздухопловне војне академије. Ова прича о њему и његовој храбрости доказ је да је изузетно „испекао“ летачки занат успевши да спасе скупочену летелицу.

Р. Матовић

Илустровао Петар Радичевић

РИП
КРИБИ!

ЛУТКА СЕСТРИЧИНУ II ДЕО

ПИСАЊЕ: ЏОН ПРЕНТИС (JOHN PRENTICE) ЦРТАЊЕ: ФРЕД ДИКЕНСОН (FRED DICKENSON)

КРИБИ ПОМАЖЕ ВЛАДИ
САД ДА РАЗБИЈЕ БАНДУ
КРИЈУМЧАРА...

ТАМО СРЕБЕ ФЕН...

...И МИНГА, КРИ-
ЈУМЧАРА У
НЕВОЉИ...

ОБОЖАВАМ
СЈАЈ ДИЈА-
МАНАТА!
ПРИДРУЖУЈЕМ
ВАМ СЕ,
МИНГ!

...И ОДЛАЗИ НА
ДАЛЕКИ
ИСТОК...

ДИЈАМАНТИ
ЋЕ БИТИ ТВОЈИ,
БИВШИ ДЕТЕК-
ТИВЕ, АКО НА-
ЂЕШ ОНОГА
КОЈИ НАС
ПОТКРАДА!

ДИВНО!
ТЕМПА,
ДОНЕСИ
БОЉУ
ШАМ-
ПАЊ-
ЦА!

ОХ, ДА...
ОДМАХ...

БОЖИМ СЕ ДА ЋЕМО
ПРИХВАТИТИ ВАШЕ ЧУДНЕ
ЗАПАДЉАЧКЕ ОБИ-
ЧАЈЕ - СЛАВИМО ПО-
БЕДУ УНАПРЕД!

ДОВОЉНО ЈЕ
И ТО ШТО ЈЕ
РИП С
НАМА!

НАЗДРАВИ-
ЋУ ТОМЕ!

ЖИВЕЛИ!

НА ПОСАС! МИНГ,
ИМАТЕ ЛИ ВЕЛИКУ
ПОШИЉКУ
ОВОГА?

ДА!
ДАИ,
ШТА
ЋЕМО С
ЛОПО-
ВОМ?

АКО СЕ ПОЈАВИ, ЈА
ЋУ СЕ ПОБРИЊУТИ
ЗА ЊЕГА! АКО СЕ НЕ
ПОЈАВИ, НОВИ КУ-
РИР ЋЕ ПРЕНЕТИ
ПАКЕТ!

А КО ЈЕ НО-
ВИ
КУ-
РИР?

ФЕН! ОНА
ЋЕ ТО ОД-
ЛИЧНО
ОБАВИТИ!

А
КАД
КРЕ-
ЋЕМО
НА
ТАЈ
ПУТ,
БИВШИ
ДЕТЕК-
ТИ-
ВЕ?

ШТО ЈЕ ПРЕ МО-
ГУЋЕ! НЕК' ТВОЈА
ДЕВОЈКА СПРЕМИ
КОФЕРЕ!

МИНГ, ПРИПРЕМИ
ПОШИЉКУ ДИЈАМАНА-
ТА! ФЕН И ЈА МОРА-
МО ЈОШ НЕШТО ДА
ОБАВИМО...

ЕВО
НАС...

ОХ!
ИЗУ-
ЗЕТ-
НА
ЈЕ!

ДА! ДОБРО БЕ ТИ
ПОСЛУЖИТИ! ПРЕ-
ТВАРАЊЕШ СЕ ДА
ЈЕ НОСИШ
НА ПОКЛОН
МАЛОЈ
РОБА-
КИ!

ЛУТКА
ИСПУЊЕНА
ДИЈАМАН-
ТИМА!
КАКВА
СКУПА
ИГРАЧКА!

ПРОБИ БЕ
КРОЗ ЦАРИНУ!
А ШТА БЕМО
С ЛОПОВИМА КО-
ЈИ НАС ТОЛИКО
МУЧЕ?

ЗА-
ПАМТИ,
ЈА
САМ
СА ФЕН!

А У ДРУГОМ ГРАДУ...

ЗНАЧИ,
МИНГ
ШАЊЕ
ВЕЛИКИ
ПАКЕТ!
НИШТА
БОЛЈЕ
ОД
ДОБРОГ
ШПИЈУ-
НА...

ФЕН, ТИ И ТЕМПИ
БУДИТЕ
СПРЕМНЕ!

ДОВ-
РО,
РИ-
ПЕ!

МОРАМ ОБАВИ-
ТИ ЈОШ НЕКЕ
ПРИПРЕМЕ!
АКО СЕ ТВОЈ ЛО-
ПОВ ПОЈАВИ,
СРЕДИЉУ
ГА...

БИЋЕШ
БОГАТО
НА-
ГРА-
ЂЕН!

КО ЛИ ТО КРА-
ДЕЗ ПОСТОЈИ
САМО ЈЕДАН
НАЧИН
ДА ТО
ОТКРИ-
ЈЕМ...

КИРБИ
СЕ
ПРИПРЕ-
МА
ЗА ПУТ...

КО ГОД ДА
ЈЕ, ИСТО ЈЕ
КРИЈУМЧАР!
ПРВО МОРАМ
ЊЕГА НАБИ,
А ОНДА
БУ ДОБИ
ПО МИНГА!

АКО
КИРБИ ПРЕ-
НЕСЕ ПРЕКО
ЦАРИНЕ ОБУ
ЛУТКУ ПАЈУ
ДИЈАМАНТА
И ЖЛОНИ
ТВОЈ НЕПРИ-
ЈАТЕЛА,
ХОБЕШ ЛИ
ГА ЗАИСТА
НАГРАДИ-
ТИ?

СВА-
КАКО,
ФЕН!

КАКО?

ЕВО КАКО!

JOHN
PRENTICE
12-31

ВОЛЕО
БИХ
ДА ПОРАЗ-
ГОВАРАМ
С АГЕН-
ТОМ
АЛОМ
МАРТИ-
НОМ...

АЛИ,
ТО БИ
БИЛО
ОПАСНО!
МОГАО
БИХ
ДА
УПРО-
ПАСТИМ
ЦЕЛУ
АКЦИ-
ЈУ!

JOHN
PRENTICE
1-1

ЗНАЧИ,
НАГРАДА
ЈЕ
СМРТ!

ДА! ИОНАКО
МИ КИРБИ
ВИШЕ НЕБЕ
БИТИ ПОТРЕ-
БАН!

НЕКО
ДОЛА-
ЗИ!
БРЗО
У КОЛА!

ШТА
СМЕРА-
ТЕ?

ИГРАЋЕМО
СЕ С ЛУТКОМ!

ДРАГО МИ ЈЕ
ШТО МИНГ НЕ МО-
ЖЕ ОВО ДА ВИДИ!
ИЗГУБИО БИ ПОВЕ-
РЕЊЕ У МЕНЕ...

ЕВО НАС!
СВИ НАПО-
ЉЕ И БЕЗ
ТРИКОВА,
МОЛИМ!

ЗНАЧИ, ТО ЈЕ
ПОШИЛКА?
БАШ МИ СЕ
ДОПАДА ДО-
НОСИЛАЦ!

ЛУТКА ДОНЕЛА
ЛУТ-
КУ!

СКИНИ
ЈОШ ГЛА-
ВУ!

И ЗБОГ
ОВОГА
СИ ИЗДАЛА
МИНГА?

ДА, ЈЕР
ВРЕДИ
БОГАТ-
СТВО!
СКИНИ
ЈОШ ГЛА-
ВУ!

ДОБРО,
КАД
КАЖЕШ,
ТЕМПА!

ОХ, РИПЕ!
СВЕ ЈЕ
ПРОПА-
ЛО!

БУТИ
И НЕ
МИНИ
СЕ!

ЕТО,
ТАКО...

АЈДЕ,
СИПАЈ!

ПИРИНАМ!

МИНГ
И НЕГОВИ
РЕВОЛВЕ-
РАШИ
ЗНАЈУ
ОВАЈ
КРАЈ
КО СВОЈ
ЧЕП...

ЗМАЈЕ РАЗУ-
МЕШ ЛИ МЕ?
ПЕДЕСЕТ
ДОЛАРА
И МОЈ
СИ!

НОВАЦ ГОВОРИ
СВЕ ЈЕЗИКЕ!
АЛИ ТО ЈЕ ДО-
ВОЉНО САМО
ЗА ГЛАВУ!

JOHN
PRENTICE
2-20

ЗА
СЕДМ-
ДЕСЕТ
ПЕТ
ДОВИ-
ЈАШ
НЕ-
ЛОГ
ЗМА-
ЈА!

НЕ!
ТРЕБА
МИ
САМО
ГЛАВА,
И ТО
ЗА
КРАТКО!

ДОБ-
РА
ПОД-
БА!

ДА,
И
МЕНИ
БЕ
ОВО
ДА
ПОСЛУ-
ЖИ!

ОВО БЕ ЧУДО
САДА СТВАР-
НО БЛУ-
ВАТИ
ВАТ-
РУ...

JOHN
PRENTICE
2-21

РАСПОРЕДИТЕ
СЕ! МОРА ДА
ЈЕ ТУ НЕГДЕ!

ЕВО ИХ! ВАТРО-
МЕТ БЕ ПРИ-
ГУШИТИ
ПУЦ-
ЊАВУ...

И ЗАИСТА...

JOHN
PRENTICE
2-22

ШТА
ТО
РАДИШ,
БУДА-
ЛОЗ?

ПОГОВЕН
САМ...
ПОГОВЕН...

АЛИ
ОДАКЛЕ?
ГДЕ
ЈЕ?

JOHN
PRENTICE
2-23

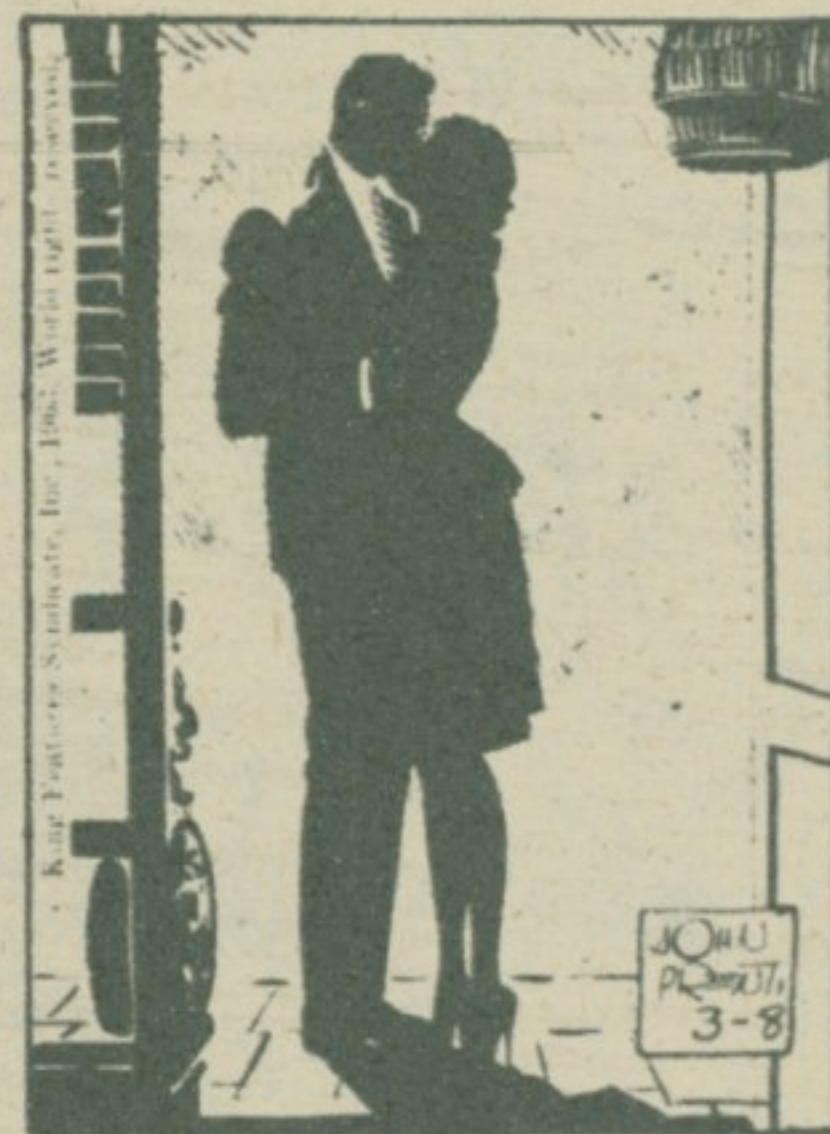

ЈЕДАН
МАЊЕ...

13

ЈА САМ САМО КОМПЈУТЕР, АЛИ...

Хари Цемисон који живи у америчком граду Портланду није баш уредно плаћао струју. Недавно је од електродистрибуције добио опомену следеће садржине: „За сада,

господине Цемисоне, добијате опомену само од мене, обичног компјутера. Али, ако наставите с таквим понашањем па и даље не уплаћујете своје рачуне на време, ступићу у контакт с неким човеком а онда ће он предузети кораке који вас могу запањити!” ■

ПРВООСУМЊИЧЕНИ: БАШТОВАНИ

Нетрагом нестале: две тоне првокласног ђубрива слоновског порекла после гостовања једног интернационалног циркуса у Портланду, у америчкој држави Мејн. Нестанак је откривен тек пошто је возач теретњака дошао да ђубриво превезе до уговореног места. Први на листи осумњичених: баштовани из Портланда и околине. ■

ИЗВИНИТЕ, ПАПАГАЈЧЕ МИ ЈЕ ПРОГОВОРИЛО

Роберт Хеф, директор једне америчке агенције за запошљавање скупља само најбоље (односно најфантастичније) изговоре које људи смишљају када закасне на посао.

Још се не зна када ће Хефова књига изаћи из штампе, али збирка већ садржи завидан број оправдања којима је, осим што су маштовити, заједничко још и то што је у њих, углавном, доста тешко поверовати.

Пример први. Један радник из Детроита овако је објаснио својих шездесет и нешто минута закашњења.

Прво му се кока – кућно љубимче изгубила у снежној вејавици, те је изгубио прилично времена тражећи је све док је није, у замрзнутом стању, пронашао „прилепљену” за асфалтну стазу на излазу из гараже. Престали део од сат и нешто закашњења утрошио је да коку одмрзне.

Пример други. Овога пута човек је навео два јака разлога: свог шестогодишњег сина и будилнике. Будилници су, у ствари, само радили свој посао, будили, а син их је све до једног навио да звоне сат касније.

Има и оваквих изговора: „Неко ми је у аутобусу украо цепенеле.” (И како да онда човек босоног стигне на време?)

Или: „Мој папагај је јутрос проговорио први пут. Морао сам да сачекам да каже још нешто како бих то снимно на траку.” ■

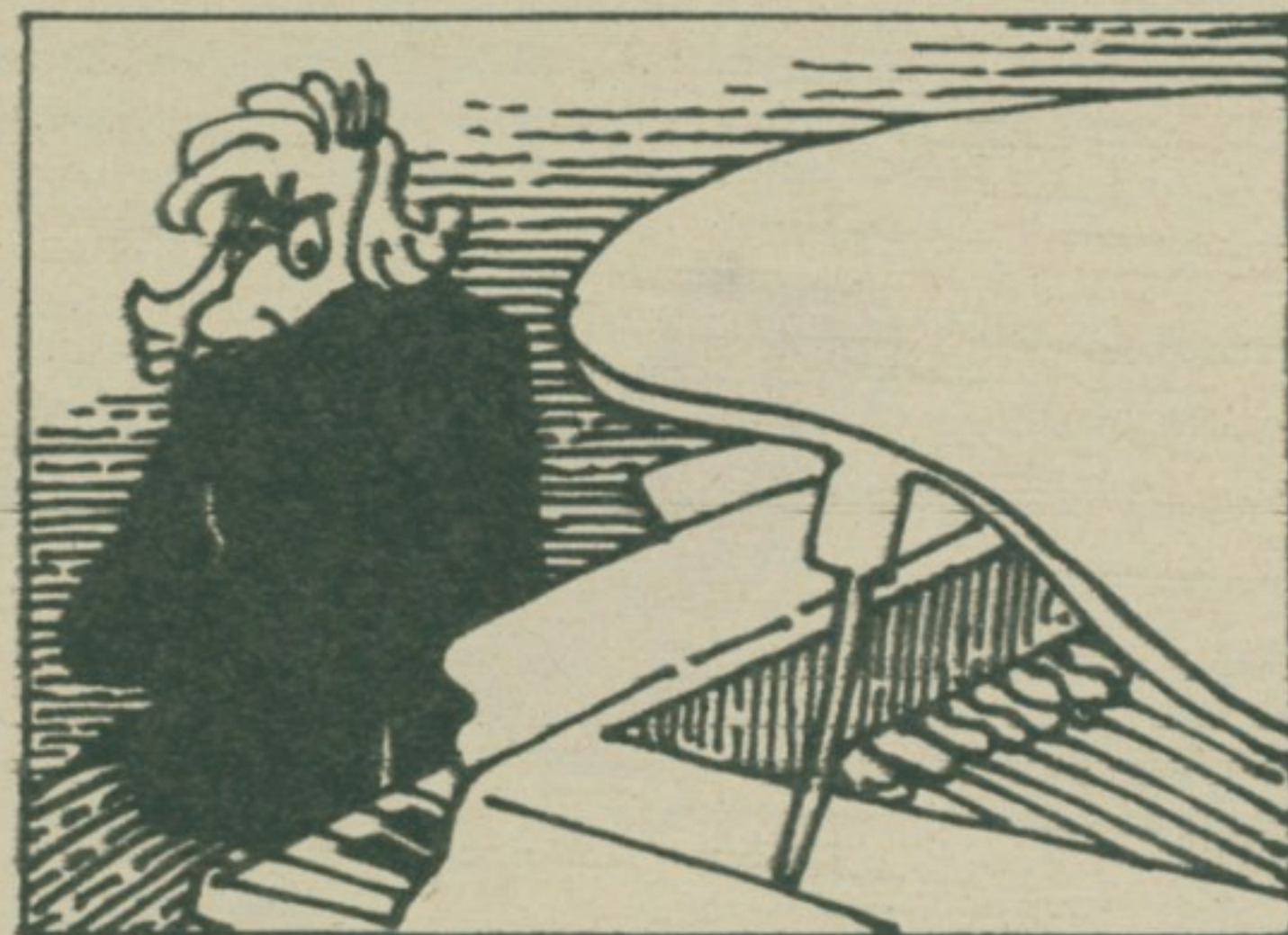
ОД СРЦА ВАМ (НЕ) ПРЕПОРУЧУЈЕМО

Када је чувени пољски пијаниста и композитор светског гласа Јан Падеревски први пут ишао на турнеју ван своје земље, за сваки случај је замолио једног утицајног музичара да му напише писмо препоруке. Овај му је, уз све комплименте, предао запечаћену коверту.

Падеревског су уз све почести дочекали у Лондону. Приредио је низ концерата и поживео велики успех. После много година, када је претурао по својим папирима тражећи неки загубљени

документ, Падеревски је нашао оно „писмо препоруке”. Отворио га је и нашао следећи текст: „Представљамо вам на-

шег пијанисту и композитора Јана Падеревског који не показује божна какав таленат за клавир”. ■

КАКО ПОБЕДИТИ ДОСАДУ

Пензионисаном мајору Цемсу Фару било је смртно досадно, просто није знао шта ће са толиким слободним временом. Овај Британац, некадашњи падобранац, неопозиво је одлучио да се врати својој старој љубави. Додуше, имао је тешкоћа док је убедио своје млађе колеге да је он још увек способан за скок из авиона с падобраном. Кад их је коначно уверио да он то ради на властиту одговорност, пустили су. Тако је осамдесетогодишњи Цемс Фар сада вероватно најстарији падобранац на свету. И, што је најважније, више му није досадно. ■

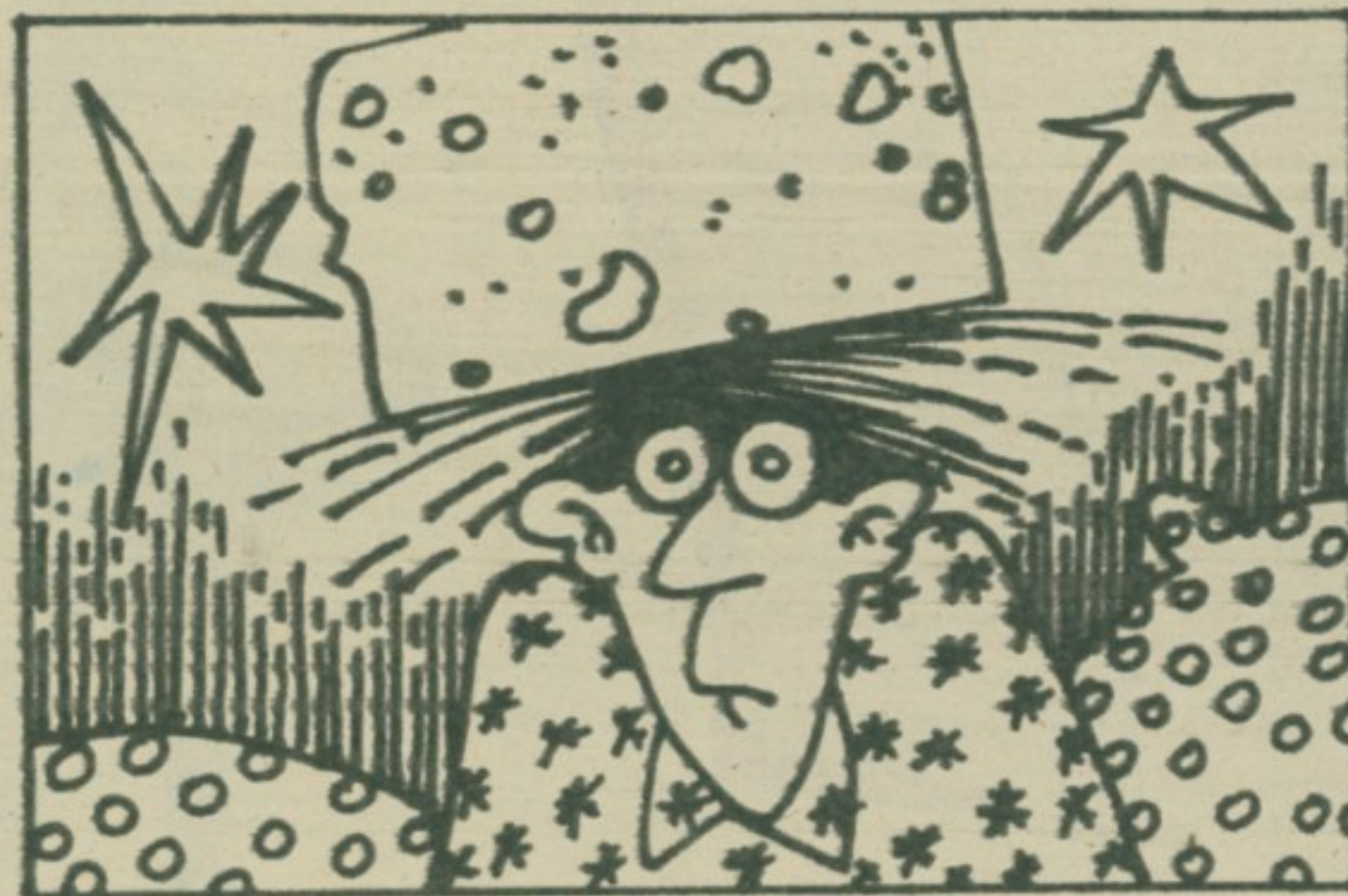

БУЂЕЊЕ СА ЗВРЈАЊЕМ И ЛУПАЊЕМ

Уколико имате муке с ранојутарњим устајањем, можда је будилник Семјуела А. Еплгејта управо оно што вам је потребно.

Семјуелов будилник осим што звони истовремено ставља у погон и механизам на плафону изнад кревета који се састоји од котурова с намотаним канопима на чијим се крајевима налазе повеће табле од плуте. Кад кућне час за устајање, будилник метално зврји, а табле падају спавачу на главу.

Колико да се осигура, Семјуел је свој будилник с двоструким буђењем патентирао 1882. године. Невоља је у томе што га је данас немогуће наћи. Мада је без сумње будио, мора бити да лупање по глави није баш оборило с ногу спавачки свет. ■

САМО УЗ ЖЕНИН ПОТПИС

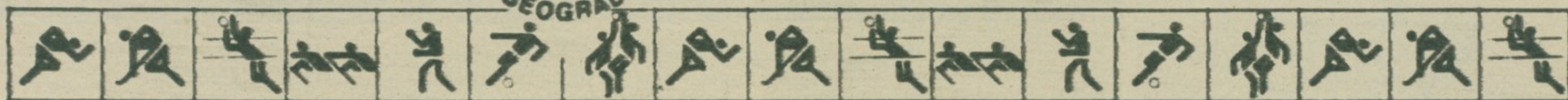
На једној радњи која продаје боје и сву опрему за фарбање зидова стоји следећи натпис: „Мужеви који наручују специјално замешане боје морају да донесу потпис своје супруге да се она слаже да јој баш тај тон одговара!” ■

7890

Sportska knjiga

Београд, Македонска 19

БОРИЛАЧКИ СПОРТОВИ

1. Јорга-Ђурић дин.
АБЦ КАРАТЕ – ТЕКИ И ЕНПИ КАТА 1000
4. Р. Мудрић, ШКОЛА КАРАТЕА II 2600
6. Шегвић-Стојиљковић, КУНГ ФУ 1300
12. Врачаревић-Куртовић
ОДБРАНА ОД НОЖА 1600
76. Јорга-Ђурић
КАРАТЕ – МАЈСТОРСКЕ КАТЕ I 3500
77. Јорга-Ђурић
КАРАТЕ – МАЈСТОРСКЕ КАТЕ II 7000
9. Б. Вујић
ПУТ У НАПРЕДНИ КАРАТЕ 1700
146. Б. Вујић НАПРЕДНИ КАРАТЕ
– практична примена 2400
142. С. Поповић, ТАЈНЕ ЏУДОА 2500
15. С. Бојовић
РВАЊЕ – слободним стилем 1600
16. С. Бојовић
БОРЕЊЕ – слободним стилем на
македонском језику 680
134. Д. Павловић, КЕНДО 1700

ШАХ

19. Трифуновић-Вуковић,
ШАХОВСКИ БУКВАР 1200
20. И. Бондаревски
КОМБИНАЦИЈЕ У СРЕДИШЊИЦИ 1200
24. Ј. Р. Капабланка, ОСНОВИ ШАХА 1800
29. С. Домазет, ШАХ ОД А1 до Х8 1500
33. НОВА ПРАВИЛА ШАХОВСКЕ ИГРЕ 500
34. Д. Бјелица
НА ПОТЕЗУ БОРИС СПАСКИ 500
36. Д. Бјелица
РЕКАО МИ ЈЕ АНАТОЛИЈ КАРПОВ 800
37. Д. Бјелица, БУГОЈНО 78 800
39. Д. Андрић ШАХ – ИГРА МИЛИОНА
– Нижи курс 1300
40. Д. Андрић ШАХ – ИГРА МИЛИОНА
– Виши курс 1700
136. А. Алехин
МОЈ ПУТ ДО СВЕТСКОГ ПРВАКА 2500
140. Ј. Р. Капабланка
МОЈА ШАХОВСКА КАРИЈЕРА 1200
- Марјановић-Ђорђевић
43. ТУРНИРИ У ЛОНДОНУ (1849–1982) 700
44. ТУРНИРИ У АМСТЕРДАМУ
(1889–1981) 700
45. БЕЧКИ ТУРНИРИ (1873–1961) 700
47. ТУРНИРИ У ЊУЈОРКУ (1857–1980) 700

ФУДБАЛ

53. Б. Елснер
МЕТОДИКА РАДА
СА ФУДБАЛЕРИМА 1600
67. В. Стефановић
САВРЕМЕНИ ФУДБАЛ И
ПЕДАГОШКО-ПСИХОЛОШКИ РАД 1500
68. А. Боженко
ТРЕНИНГ ВРХУНСКИХ ФУДБАЛЕРА 800

69. Б. Дукић ВЕЖБЕ ОБЛИКОВАЊА
ФУДБАЛЕРА 2500
70. Д. Шаренац
ФУДБАЛ – У СЛИЦИ И РЕЧИ 1300
71. С. Јоксимовић, ГОЛМАН У
ФУДБАЛУ 2700
144. В. Стојковић, ЛЕГЕНДЕ ФУДБАЛА 4000

СПОРТСКО-СТРУЧНА БИБЛИОТЕКА

52. Д. Шаренац, КАКО У ХХI ВЕК 900
54. В. Стефановић
ПЕДАГОГИЈА И СПОРТ 1500
55. Хавелка-Лазаревић,
СПОРТ И ЛИЧНОСТ 1500
56. Ј. Малацко
ОСНОВЕ СПОРТСКОГ ТРЕНИНГА 2500
75. С. Мићовић, КОШАРКАШКИ
ПИВОТМЕН 900
80. Verderwulbeke
ГИМНАСТИКА + ИГРЕ ЗА ДЕЦУ 1200
82. Ивовић-Жарковић
ИГРЕ – за спорт, школе и рекреацију 1200
66. Р. Арменулић, ТЕНИС 1500

РЕКРЕАЦИЈА

48. Ј. Пуљо YOGA – ХАРМОНИЈА
ДУХА И ТЕЛА 2200
81. Ј. Пуљо МИНИ ВЕЖБЕ ЗА МАКСИ
ЗДРАВЉЕ 1500
124. Група аутора, YU АЕРОБИК 1500
78. М. Чабрић,
АТЛЕТСКА ГИМНАСТИКА 800
135. Група аутора,
СПОРТСКА ГИМНАСТИКА 3500

СПОРТОВИ НА ВОДИ

94. Д. Шаренац, РАНДЕВУ НА БАЗЕНУ 900
95. Р. Неговетић, ЉУДИ ЖАБЕ – при-
ручник за спортске рониоце 900
96. Н. Шандор, НАУЧИ И ТИ
ДА ПЛИВАШ 900

МОНОГРАФИЈЕ И АНТОЛОГИЈЕ

122. Група аутора ФИЗИЧКА КУЛТУРА
И СПОРТ У ЈУГОСЛАВИЈИ 800
127. Д. Шаренац
АНТОЛОГИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ
СПОРТСКЕ КАРИКАТУРЕ 1000

ДОКУМЕНТАЦИЈА И ПРАВИЛА

- 57–65. АЛМАНАХ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ
СПОРТА (8 књига) 64000
72. Ратковић-Мићуновић,
ПЛАВИ У ОРБИТИ 800
91. С. С. Ј.
СМУЧАЊЕ НОРДИЈСКЕ
ДИСЦИПЛИНЕ 250
148. Д. Шаренац
ЛЕКСИКОН 40 СПОРТОВА 1800

СПОРТСКА МЕДИЦИНА

97. Котуровић-Јеричевић
КОРЕКТИВНА ГИМНАСТИКА 2500
98. В. Ђурђевић, СПОРТСКО СРЦЕ 2200
99. В. Смодлака
СПОРТСКА МАСАЖА И
САМОМАСАЖА 1800
102. Д. Дубин М. Д.
БРЗА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ЕКГ 3800
103. Д. Слијепчевић
ХОРМОНИ ПОЛНЕ СФЕРЕ 2500
128. А. Шкоклеев
АУРИКУЛО АКУПНКТУРА 1200
132. В. Смодлака, СПОРТСКЕ ПОВРЕДЕ 2000
146. М. Поповић
СПОРТСКЕ ПОВРЕДЕ У РУКОМЕТУ 1800
143. Д. Бакоч
ДОКТОР БЕЗ РЕЦЕПТА 1200

ХОБИ ИЗДАЊА

105. В. Литричин
ОСНОВНА ЗНАЊА О ПСУ 1800
106. М. К. Костериситз
400 САВЕТА ПРИЈАТЕЉИМА ПАСА 1800
107. Н. А. Сахаров, ДРЕСУРА ПАСА 1800
108. Мишковић-Грабовшек,
ИГРАТЕ ЛИ БРИЦ 2800
138. Д. Цветковић
ЗАНИМЉИВА МАТЕМАТИКА
– ПРЕФЕРАНС 3200
101. М. Ђонић, ДУНАВСКИ АЛАСИ 1000
109. М. Ђонић, РИБЉИ СВЕТ 1000
110. М. Ђонић, МАМЦИ И ВАЉЦИ 1000
147. М. Ђонић – Д. Милосављевић
ПОНАШАЊЕ НА ВОДИ 1500

ОСТАЛА ИЗДАЊА

104. М. Трифуновић
ПСИХОЛОГИЈА КУПАЦА 800
111. С. Протић
ЗАПИСИ ИЗ КУЋЕ МРАКА 500
114. А. Новаковић, ЗВУЦИ СА ПАРНАСА 200
115. Ј. Пуљо, БИСЕРИ МУДРОСТИ 4500
119. М. Пауновић
СВЕТСКА АВИЈАЦИЈА 1200

МУЗИЧКА ИЗДАЊА

116. Ж. Вукосављевић
АКОРДИ И ХВАТОВИ НА ГИТАРИ 900
117. Ж. Вукосављевић,
ШКОЛА ЗА ГИТАРУ 900
123. Ж. Вукосављевић, БАС ГИТАРА 500

ИГРО „СПОРТСКА КЊИГА“, Београд, Македон-
ска 19, п. фак 720

НАРУЧЕНИЦА ЗАБ–3/86

Поручујем књиге под редним бројем _____

у укупној вредности од _____ дин.

1. Унапред уплаћујем на ваш жиро рачун
60801-603-22384
2. Плаћам поштару при преузимању књига – ПОУ-
ЗЕТЕМ (Закружити начин плаћања)

(презиме и име)

(поштански број, место, улица и број)

Исећи и залепити на дописницу.
Књиге можете поручити и телефоном на
011-320-226.
У цену књиге нису урачунати ПТТ трошкови.

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ „ИЗМИСЛИО“ КОМАНДОСЕ

Године 1754. Французи су били господари Северне Америке. Такозвана Нова Француска протезала се од данашње Нове Шкотске до Канаде, од Хадсоновог залива до Стеновитих планина, од Охаја до Луизијане и окруживала низ од тринаест насеобина Британаца на обали Океана.

У Лондону и у Версају с пажњом су пратили све што се догађа у Новом свету чију привремену равнотежу нису успела да уздрмају три претходна колонијална рата. У ствари, сукоб је не престано лебдео у ваздуху и букнуо је као што се и очекивало — изненада, 28. маја. Изазвали су га пуцњи из мушкете у шумама Охаја, кад је одред војске из Вирџиније под заповедништвом мајора Џорџа Вашингтона, будућег председника Сједињених Држава, напао из заседе једну канадску патролу и убио њеног вођу. Почео је рат који је нама Европљанима познат као седмогодишњи, Американцима као Француско-Индијански а Канађанима као Освајачки рат.

Французи су одмах окупиле своје снаге: редовну војску пристиглу из Европе, затим редовне трупе досељеника, такозвану народну војску и велики број Индијанаца који су били њихови савезници. У међувремену се и редовна британска војска искрцала на обале Атлантике; а у локалне одреде окупиле су се сви добровољци.

Позиву гласника одазвао се и извесни Роберт Роџерс. Имао је 23 године и готово никакво ратничко искуство. До тог тренутка обрађивао је земљу негде на границама Масачусетса и помало се бавио шверцом. Пошто је већ био под оптужбом, искористио је прилику да умакне казни и пријавио се у одреде провинцијалаца из Њу Хемпшира. Тако је ступио на сцену седмогодишњег рата у ком се и прославио.

Лов на „живе језике“

Као командир једног обласног одреда и касније заповедник ренџера, ондашњих командоса (припадника јединице за извршење специјалних задатака) Роџерс је током читавог рата од претпостављених добијао готово иста задужења: да извиђа положаје непријатеља, прати његово кретање, процењује бројност и снагу, прозире његове намере и омета га у свим акцијама. Област за коју је био задужен протезала се линијом Њујорк-Монтреал. Природни услови на том потезу нису се разли-

СПЕЦИЈАЛНО

ковали од других пограничних зона: реке, језера, мочаваре, утврђења с малим гарнизонима, насеља разбацана по пространим густим шумама. Непријатељи су му били канадски партизани и њихови савезници Индијанци, али зими и велика хладноћа.

У пратњи двојице војника, понекад с десеторицом а често и са две стотине људи, обучен као Индијанац и наоружан мушкетом, томахаком и ножем, Роџерс је непрекидно крстарио обалама језера Џорџ како би што више сазнао о непријатељу, ухватио неког од „живих језика“ (како су Индијанци звали заробљеника јер су од њих добијали обавештења из прве руке) и постављао заседе нерпијателским патролама.

Роџерсов начин војевања Канађани су називали „мали рат“. Водио га је упоредо с ратом на европски начин који су заповедници једне и друге стране покушали да прилагоде датим условима. Није, дакле, било великих судара, опсада, артиљерије, дугих конвоја с храном и муницијом. Уместо тога, извођени су препади на утврђења, насеља, војничке логоре, патроле које су зашле дубоко у шуму...

Две грешке

Почетком 1757. Роџерс је водио своју прву велику битку. Седамнаестог јануара, са стотинак људи, кренуо је из утврђења Виљем Хенри. Била је ноћ, језиво хладна. Већ сутрадан ренџери су на путу

приметили саонице и неколико Француза који су се кретали у правцу севера. Роџерс је одмах наредио свом заменику да их, са двадесеторицом људи, сачека и нападне, док је он намеравао да пресече пут за повратак. Али, тек што су се растали, из шуме су се појавиле и друге санке а онда и читава колона. За нове договоре било је касно. Чим су Французи схватили да су нападнути, повукли су се натраг у шуму и покушали да умакну. Роџерс се нашао у веома драматичној ситуацији... Од заробљеника је сазнао да у оближњим утврђењима има око 200 Канађана, 750 војника редовне војске и стотинак Индијанаца.

Судар с противником био је неизбежан и Роџерс је одлучио да се прво врати на место где су претходне ноћи логоровали — да запали ватре и осуши пушке, јер је у међувремену нагло отоплило. Његова одлука да поново крене истим путем била је и друга велика грешка. Канађани су прозрели његове намере, сачекали га у једном кланцу, осули ватру и њега чак ранили у главу. Али, упркос изненађењу, ренџери су се држали храбро и неколико пута одбили напад.

Пуцњава је трајала све до јутра. Роџерса су, у међувремену, неколико пута позивали на предају, уз напомену да долази појачање и да

ЖИВОТНА ПРИЧА ЕНГЛЕЗА РОБЕРТА РОЏЕРСА УТКАНА ЈЕ У МАЛО ПОЗНАТЕ АЛИ ОДЛУЧУЈУЋЕ ТРЕНУТКЕ ИСТОРИЈЕ НОВОГ СВЕТА

ће их поубијати као мраве... Ранили су га још једном али појачање није стигло и преживели Канађани морали су најзад да се повуку. Упркос жестини сукоба, погинуло је само четрнаест Роџерсових војника што је мало у поређењу са губитком од 150 људи од укупно 180 у наредном сукобу који је остао забележен као „крпљанска битка“, названа по крпљама за ходање по снегу. Али, нећемо о томе.

Туђи Канађане на терену гериле која ни њима није била непозната било је, из дана у дан, све теже. У директним сукобима Енглези су све више ипољавали слабу организованост и недовољну делот-

ОСТ = МАЛИ РАТ

РОБЕРТ РОЦЕРС на једној слици из градске библиотеке Њујорка

ворност. Једино је још Роџерс, са својим командосима, успевао да се носи с искусним непријатељем.

Казна за верност

Дошао је и 13. септембар 1759. датум који је означио прекретницу у историји Северне Америке. Испод зидина Квебека судариле су се трупе француског генерала Луи-Жозефа и његовог противника генерала Џејмса Вулфа који је три месеца опседао ондашњи главни град Канаде. Том приликом погинула су оба заповедника и Енглези су освојили Квебек, крунишући на тај начин велику офанзиву која је приморала Французе да се повуку из своје северноамеричке империје.

Тог истог дана две стотине ренџера кренуло је из Краун Поинта за Сен Франсуа, односно, насеље Абенаки Индијанаца на француској територији које је нови командант британске војске Џефри Емхерст намеравао да казни због верности Французима. И овог пута је вођење експедиције поверено Роџерсу. А да би стигли на одређено место, командоси су морали да пређу 250 километара непријатељске територије у области која им је била готово непозната, покривена густим шумама, препуна мочвара и водених токова испресецаних брзацима и претећим водопадима. Зима је била на прагу.

падала је киша која се убрзо претворила у густ снег.

Крећући се искључиво ноћу, Роџерс је успео да избегне страже француских патрола и после десет дана пешачења и исцрпљујућег веслања стигне у залив Мисиској, на северној страни језера Чамплејн. Чамце су сакрили у мочвари и оставили два Индијанца да их чувају. А они су наставили даље према североистоку.

Већ после два дана Роџерс су сустигла она два Индијанца – чамци су откривени и Французи су им били на трагу. Како се назад није могло, једино решење било је да се настави према циљу и да се врати заобилазним путем. Истовремено је неколико њих кренуло да обавести Емхерста о новонасталој ситуацији.

Уследило је још осам дана муког пешачења кроз беспућа северозапада пре него што је дружина избила на обале реке Сан Франциса. Прегазили су њене ледене воде и увече, трећег октобра, угледали индијанско село. Још у току ноћи, док је Роџерс вршио извиђање његови људи опколили су насеље. Сат пре свитања ренџери су ударили на, иначе полупразне, индијанске колибе...

Четворица на сплаву

У десет ујутро битка је већ била завршена. Мртви су лежали унаоколо, колибе су гореле а неколико заробљеника, жена и деце, морало је да призна нападачима да су многи Французи и већина Индијанаца, у ствари, ту у близини. Значи, није било времена за губљење. Напунили су ранце и џепове храном и кренули натраг.

Убрзо је Роџерс одлучио да ренџере подели у мање групе, с тим да се поново састану стотинак километара северно од утврђења број 4 удаљеног бар осам дана хода. Ту је, према договору с Емхерстом, требало да их чекају резерве хране и муниције.

На место састанка први је, 20. октобра, са својима стигао Роџерс. Дим из тек угашених ватри јасно је говорио да се неко, уморан од чекања, одлучио на одлазак мало пре него што су они стигли. Разочарани, изгладнели и избезумљени од умора неки Роџерсови људи више нису били у стању да учине ниједан корак. Он је зато потражио спас у водама Конектиката и одмах наредио да се направи сплав. У међувремену су пристигли и ретки преживели из других патрола које су десетковали Индијанци и глад.

Најзад, само њих четворо имало је снаге да се укрца на сплав: сам Роџерс, рањени капетан Ејмос Огден, један ренџер и један дечак Индијанац. Тридесет првог октобра стигли су у утврђење број 4 и одмах послали експедицију с

храном за преживеле. Роџерс је већ сутрадан кренуо за њима!

Ако би се судило према великим губицима Енглеза у односу на незнатне губитке Абенаки Индијанаца, врло је тешко проценити успех Роџерсове мисије. Хероизам подухвата везује се, дакле, само за способност да се продре толико дубоко у територију непријатеља и два месеца пешачи кроз најнепроходније шуме Северне Америке.

Северозападни пролаз

У наредне четири године Роџерс је учествовао још у рату који су британске трупе водиле против Чероки Индијанаца у Јужној Каролини и у гушењу побуне Индијанаца које је водио Понтиак, поглавица Отава. Затим је наименован за надзорника за питања Индијанаца у области око језера Мичилимекинак. Међутим, већ у децембру 1767. ухапсили су га и бацили у затвор под оптужбом да је издајца и да је ковао заверу против британске круне. Уништили су га погрешни потези, завист претпостављених, огромни дугови, пропали подухвати на личном плану. Суђење је завршено у његову корист, али слава коју је стекао претходних година отишла је у неповрат.

Роџерс коме такозвани Ослободилачки рат (за отцепљење од Енглеске) никада није био сасвим јасан, понудио је своје услуге америчком Конгресу, али су га они прогласили за шпијуна, па је онда потражио уточиште код Енглеза где је прокоцао и своју последњу шансу: као заповедник једног батаљона ренџера, није успео да поврати славу стечену у седмогодишњем рату.

Године 1782. заувек је напустио Америку и отпутовао у Лондон где је и умро, 18. маја 1785.

Иако је још у време рата за независност пао у заборав, открио га је, крајем 19. века, историчар Френсис Паркмен и у својим делима уздигао до хероја. Постао је праузор у коме је сваки Американац могао да препозна себе и идеале својих прадедова.

Касније је писац Кенет Робертс причао о његовим подвизима у роману „Северозападни пролаз“ чијем је успеху допринео и филм снимљен 1940. са Спенсером Трасијем у улози мајора Роџерса. Чак и ако се занемаре његове војничке способности, само име Роџерс оживљава један период историје Северне Америке о којем се тако мало зна, а био је одлучујући за историју читавог континента.

Диего Варагић

Илустровао Брана Јовановић

ХИТ

ПЛОЧА

ЈЕ

НАША

СЛИКА

Ван Гог је био познати холандски сликар, а „Ван Гог“ је нова београдска група која врло амбициозно креће у јавност. Крајем про-

шле зиме представили су се пилот-синглом са ударном песмом „Трагови прошлости“ а сада је пред нама њихов први албум који је добио исто име као и група.

Певач Горан, бас гитариста Драган, бубњар Срба, клавијатуриста Ђорђе и гитариста Ђуле, незванични шеф, чине једну од тренутно најперспективнијих београдских група. Представљају типично градску групу а таквим се темама и баве. Иако су релативно скоро оформљени, свирачки су изненађујуће сигурни и самоуверени. Што би се рекло, не пате од комплекса.

„Док се нисмо скупили у овој варијанти, свако од нас је годинама радио у разним групама – каже гитариста Ђуле – Ипак, од нас највише искуства има Ђорђе Петровић, који је некад давно свирао клавир и певао у групи „Заједно“ коју је основао тада ново име Бора Ђорђевић. Ђорђе последњих година ради као сниматељ, тако да је он снимио и продуцирао нашу плочу а уједно је и свирао на њој. Ми смо цео албум снимали уживо тако да ћемо у потпуности моћи да поновимо на концерту оно што смо урадили у студију. Једноставно, ушли смо у студио, функционисали као на концерту или свакодневним пробама, то јест, поставили инструменте и заједнички одсвирали песме. Касније смо ту правили мале корекције, наснимавали гласове или додавали гитаре. Ја сам се стварно изненадио кад сам чуо како звучимо на снимку. Ђорђе је ту много урадио а и ми смо му помагали. Свако од нас је имао идеју како да исправимо неке мале недостатке који су се поткрали током снимања.

Наша свирка се сасвим спонтано рађала током проба. Радили смо заједнички музику која нам је највише одговарала. На пример, нико од нас раније није певао али смо више из зафркавања направили певачку аудицију, виде-

ДОГОДИЛО СЕ

5. децембра 1877. године

Направљен је први звучни снимак у историји, на машини коју је изумео Томас Алва Едисон. Први тонски запис биле су речи дечије песмице „Мери има мало јагње“.

6. децембра 1969. године

За време бесплатног концерта који су „Ролингстонси“ одржали у Алтамонту близу Сан Франциска, четворо људи је погинуло. Међу њима и осамнаестогодишњи Мередит Хантер кога су, тако рећи, пред самом бином ножевима изболи мотоциклисти који су се прозвали „Анђели пакла“. Током концерта сниман је документарни филм „Гими шелтер“ тако да је камера забележила целу сцену насиља, али и поред тога убица није откривен. Премијера филма је одржана на исти дан – годину дана касније.

7. децембра 1967. године

У улици Бејкер у Лондону отворен бутик „Епл“, власништво „Битлса“. Одмах је био преплављен обожаваоцима који су хтели да поседују неки предмет који има везе са њиховим идолима. Најтраженији одевни предмети биле су униформе сличне онима које су „Битлси“ носили у време плоче „Клуб усамљених срдаца наредника Пепера“. И поред свега, бутик је убрзо затворен због губитака. „Битлси“ се нису показали као највештији бизнисмени.

8. децембра 1980. године

Џон Ленон је убијен у Њујорку.

Убица Дејвид Чепмен сачекао га је испред зграде у којој је становао када се Ленон са Јоко Оно враћао из студија где је завршавао нову плочу и испалио је у њега пет хитаца из пиштоља.

9. децембра 1973. године.

Премијера филма „Томи“ у Лондону. Филм је рађен по рок-опери састава „Ху (The Who)“ а режирао га је чувени Кен Расел. Поред чланова групе у филму су се појавиле све саме звезде: глумица Ен Маргарет, музичари Ерик Клептон и Тина Тарнер... Карте за премијеру биле су преко педесет фунти.

10. децембра 1977. године

После много перипетија и одлагања почео традиционални BOOM фестивал овог пута смештен у халу новосадског сајма. Претходних година ови концерти су одржавани у Љубљани и Београду. У току две вечери пред 5.000 људи наступили су „Смак“, „Атомско склониште“, „Леб и сол“, „Тако“, „Сунцокрет“, „Булдожер“, „Парни ваљак“, „Ватрени пољубац“ (први пут на сцени), „Златни прсти“ и многи други. Телевизија Нови Сад снимала је цео фестивал а пола године касније појавио се дупли

албум. Истог дана следеће године завршен је BOOM фестивал који је опет одржан у истом граду. Од нових група наступили су „Аеродром“ (на слици), „Генерација 5“, „Звук улице“ (касније прерастао у „Идоле“), „Рибља чорба“, „Параф“, „Прљаво казалиште“, „Пекињска патка“, „Галија“ и други.

11. децембра 1976. године

Гитаристу групе „Кис“ Ејса Фрихлија добро је продрмала струја на концерту у Лејкленду када је дотакао огољен кабл од рефлектора који је пао на под бине. После десет минута се повратио и наставио концерт.

ли да нам не иде лоше и кад смо уклопили гласове испоставило се да то добро звучи. И почели смо по тој линији да правимо песме. Наша музика се базира на основама рокен рола. Пуно се користе гитаре јер је то стварно одговарало начину на који свирају басиста и бубњар. Музику сам писао ја а текстове певач Горан, с тим што је корекције музике и текстова радила цела група заједно. Мислим да се у свих девет песама на плочи осећа да је то радила једна група, да сви дишемо на један начин. А поготову што свака ствар има своју специфичност. Зато смо сви жељни концерата и трудићемо се да што више свирамо.

Ми смо, иначе, групу оформили јануара ове године а већ у фебруару смо добили могућност да издамо сингл који се није појавио у продаји, већ су га добили само новинари и радио-станице. На синглу се нашла песма „Трагови прошлости“ и направили смо га да би се људи упознали с групом. После њега ствари почињу да се мењају набоље. Крећемо са концертима, наступили смо на Омладинском фестивалу у Суботици где смо освојили трећу награду жирија и другу публике. Крајем јуна ушли смо у студио и снимили албум. Додуше, снимали смо га све до септембра и цео пут до плоче трајао је мало дуже због неких административних проблема у оквиру наше дискографске куће, али ето преборили смо их и сада је све у реду.”

Позитивна енергија

„Људи се често питају зашто смо се одлучили баш за ово име које смо дали групи. Једноставно, једном приликом налетели смо на репродукције Ван Гогових слика и схватили да креативност и машта његових дела директно проистичу из начина живота који је водио. Добро познајемо његову биографију тако

да смо могли да упоредимо. Управо зато нашли смо себе у његовој животној путањи, ономе чему је тежио и зашто је живео. На крају, његово лудило је произвело сјајне слике. Нама се слично десило јер ми смо до максимума у овој плочи. Све оно што се збивало протеклих година, све оно што се домило у нама, монтирано је у плочу. Успели смо да у њу уклонимо емоције и кроз свирку дајемо сву позитивну енергију а трудимо се да елиминишемо оно негативно што се дешава у свакодневном животу. Мислим да смо направили добру слику стварности. Једну ваноговску слику. А цела плоча, то смо ми.”

На бини момци из „Ван Гого“ делују крајње увежбано и заиста као група која иза себе има много заједничких наступа. Песме су им претежно брзе, језгровите, а та енергија лако се преноси са бине у публику. У очи одмах пада да су изгледом сви стилски уједначени а доминирају њихове црне кожне јакне које су одавно постале симболи правог рокен рола.

Јасно је да у року много људи носи црне кожне јакне. Али у нашем случају то није исти фазон као кад их носе хеви металисти или панкери. Једноставно, такви смо свакодневно, тако сам обучен сада и на концерту. Укапирати смо да се тако најбоље осећамо. Јер, кад видим групу која се појави на концерту и савршено јој је свеједно како изгледа, мени је то превара и омаловажавање публике. Ако су они платили и дошли да нешто виде, онда треба да их понесеш и свирком и изгледом. Не морам да се свидим сваком или да форсирам како смо некакви лепотани, једноставно, то је поштен начин да се изађе пред публику.”

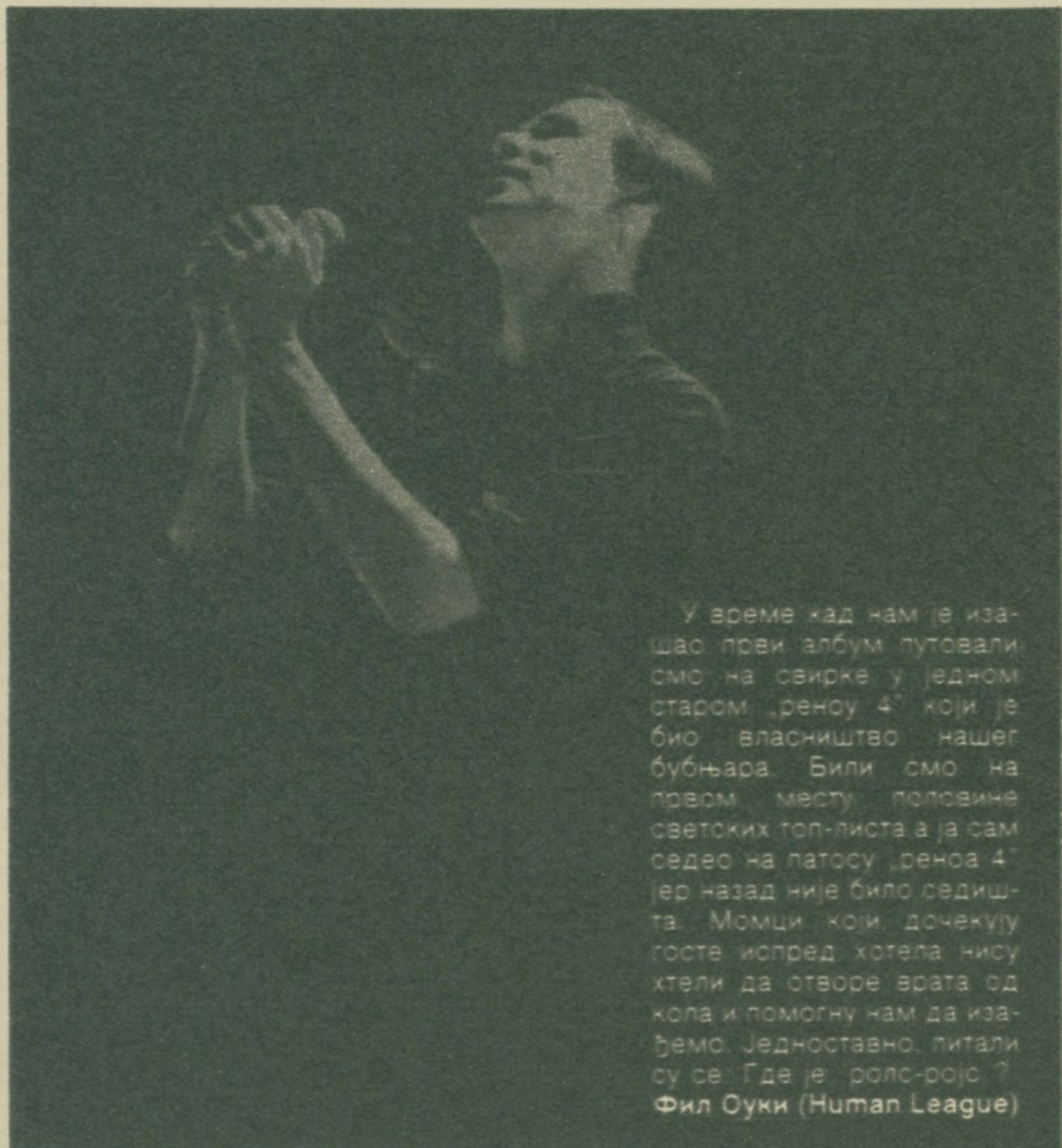
Узајамно се помажемо

Једна од првих примедби које се упућују групи је та да подсећају музиком на састав

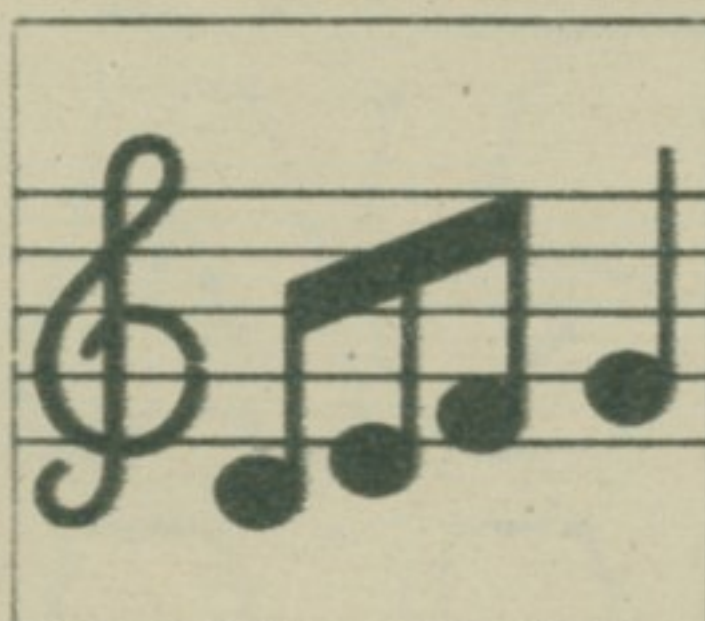
„U2”. По начину на који користе гитаре, по организацији песама и сличној енергији коју негују.

„Ја сам почашћен, изненађен и срећан што нашу музику људи пореде са музиком групе „U2”. Недавно је један новинар рекао да би у Југославији требало забранити лиценчно издавање плоча група „Simple Minds” и „U2” да то не би завилло у црно домаћи рок јер их људи много копирају. Мислим да код нас нема те врсте музике која би могла да буде завијена у црно. Зато и сматрам комплиментом када нас пореде са „U2”. Ми њих много слушамо а, наравно, и доста других добрих састава и мислим да је то врло позитивно. Јер ако желиш да кажеш нешто људима, боље је да то буду светски актуелне ствари. А не да скидају „Rolling Stones” и „Beatles” из 1965. године. Наравно, наш став је да не можемо да свирамо као „U2”, што је савршено логично и мислим да то не може да се окарактерише као скидање њихових песама. Мени се лично свиђа како свира њихов гитариста, али ја тако не свирам, нити то могу, као што ни он не може да свира као ја. Моје је мишљење да људи, слушајући њих, могу да се заинтересују за нас и обрнуто. Уосталом, ми смо се тако договорили са момцима из „U2” да се узајамно помажемо, да једни другима дижемо цену и tiraже. Не, стварно, драго ми је да су људи укапирати нашу музику и кад их већ подсећа на нешто, да је то бар једна тако добра група. На плочи нам се налази песма „Глорија” а и „U2” имају ствар истог назива. Ја додуше не знам шта су они мислили кад су правили ту песму, али кроз нашу „Глорију” не величамо то име, већ славу, пошто Глорија у преводу значи слава. То је наше гледање не на популарност, већ на славу као духовну инспирацију, као животни циљ.

ИЗЈАВА НЕДЕЉЕ

У време кад нам је изашао први албум путовали смо на свирке у једном старом „реноу 4” који је био власништво нашег бубњара. Били смо на првом месту половине светских топ-листа а ја сам седео на патосу „реноа 4” јер назад није било седишта. Момци који дочекују госте испред хотела нису хтели да отворе врата од кола и помогну нам да изађемо. Једноставно, питали су се: Где је ролс-ројо? Фил Оуки (Human League)

Гдје ли си ми ти сад

Субота
киша, празан грат
чекам да нијемо
изблтиједе сенке
шта да радиш кад све
тоне
мирис јутра, неки
чудан мај.

Ти, ти си тражила
да ти кажем нешто
онако, за крај
гдје ли си ми ти сад

Спаваш ли
ил' можда скиташ сад
је си ли тужна, кад се
враћаш
сањаш ил' будна
лишаш сјећања
и са њима сузе, пакао,
рај...

Ал' ти...

Гдје си сад
гдје си ми ти сад
је си ли чекала да ти
кажем

ТРАЖИЛИ СТЕ ПЕСМУ

много су ми значиле
твоје очи
и у њима и бог и вино
и сјај

Ал' ти...

Свеједно је
и кад губим и кад се
надам
потражи ме, додирни
ме, не бој се
и ако против себе
морам
да ти шапнем нешто
онако, за крај...

Музика и текст:
Жељко Бебек
Изводе: Жељко Бебек
и Армија Б

НЕОБИЧНО ЛИСИЧЈЕ ВАСПИТАЊЕ

Младунци
на
излазу
из
јазбине

ДЕШО МОЈА, ЗЛА

НЕЖНИ, МЕКИ, КАО ПУФНЕ, МЛАДУНЦИ РИЂЕ
ЛИСИЦЕ СУ ПРАВЕ УБИЦЕ. ЕВО И ЗАШТО

У Националном парку Принц Алберт у Канади крајем јануара и првих дана фебруара, док бесне снежне олује и температура се спушта до 40 степени испод нуле, риђе лисице воде љубав. Зоолог Дејвид Хенри са универзитета у Реџини, годинама их је, корак по корак, пратио и посматрао у различитим фазама њиховог живота.

По речима канадског зоолога, није потребно много знања да би се наслутило кад је лисицама време парења. Довољно је оњушити ваздух. Када се осети јак задах мокраће, то зна-

чи да је мужјак ту негде и да на тај начин оставља своје љубавне поруке. То је тренутак кад мужјак и женка, који су обично усамљени ловци, прекидају своју самоћу да би се мало посветили љубави. Недељама се забављају, лове заједно, мазећи се и лижући. Коначно једног дана, њихово познанство постаје интимније и они се паре.

Тај чин код њих дуго траје, као и код других сличних врста, због посебне грађе мушког полног органа који се многоструко увећа кад једном уђе у

женку. То је гаранција сигурног оплођења. А вероватно је та дуга интимност узрок чврсте заједнице пара, која се одржава још око десет недеља по рођењу младунаца. За животињу која воли усамљен живот, као што су риђе лисице, то је поприлична жртва.

Женка почне да осећа своје материнске нагоне чим сретне партнера. Ондах почиње да тражи згодно место где ће ископати удобну јазбину, која ће јој послужити и као сала за порођај. Место за копање јазбине мора да задовољи посебне захтеве. Дејвид Хенри је прегледао 35 таквих пребивалишта и запазио да су сва веома пажљиво одабрана, обично на обронку неког брда (где се снег брже истопи, а нагиб омогућава добру дренажу), на терену који је растресит (да би копање било лакше) и где извор воде није далеко. Осим тога, јазбине увек имају неколико излаза. То је мера предострожности неопходна за пределе где има много којота и других грабљивица.

Ако се риђој лисици догоди да налети на јазбину јазавца, обично замршен лавиринт на два или три спрата са 15 или више улаза и излаза, она се нимало не устручава. Чак и не пита

газду може ли да се насели јер је јазавца и иначе веома гостољубив и радо дели своју кућу са лисицама.

Лисица се, међутим, не задовољава само једном јазбином. Увек обезбеђује и друга склоништа, да би у случају опасности тамо могла да пренесе своје младунце. Главна јазбина ипак постаје власништво породице и у њој касније бораве читаве генерације. У њој се догађа и онај срећан догађај, који се понавља сваке године. У најудаљенијој одаји, коју је мајка обложила меким длакама почупаним са свог крзна, после 52 дана, и у једнаким размацама, женка доноси на свет обично пет младунаца. О сваком се подједнако брине. Зубима пресеца пупчану врпцу и жустрим лизањем ослобађа младунче слузавих наслага на телу. То је масажа која стимулише и почетак дисања, тако да се неколико тренутака после рођења у јазбини зачује прво цвиљење новорођенчета.

Сукова селекција

У Националном парку Принц Алберт све се ово догађа крајем марта и почетком априла. У тој области још владају велике хладноће, па мајка привија уз своје топло крзно та мала глува и слепа створења, дуга десетак центиметара и тешка од 80 до 150 грама. Читаве две недеље мајка се не одваја од младунаца. Доји их, трља и лиже уриногенитални тракт да би подстакла његове физиолошке функције. Њено материнско одрицање и жртвовање иде чак дотле да једе њихов измет само да би јазбина била што чистија.

После десетак дана лисичићи отварају очи, мале уши почињу да разазнају звуке, а проради и њихов систем за терморегулацију. Тек онда мајка одлучује да их напусти и поново крене у лов. Увек се враћа у одређено време да би их подојила. После три недеље младунцима избијају први зуби и они већ могу с мајком да поделе радост забадајући их у тело неког тек убијеног зеца.

У том тренутку међу њима почиње да се јавља чудно понашање. Они, до јуче тако нежни и крхки лисичићи, одједном постају сурови и невероватно агресивни према својој браћи. Тако у периоду кад мајка почиње да их одвикава од сисања а отац почне да доноси убијене животиње у јазбину, најјачи лисичић узима за себе највећи део плена. Не само да зграби највише, него

после ожима из уста и својој браћи. Подразумева се да тако они слабији остају гладни и на крају од глади и умиру. Родитељи се нимало не труде да им притекну у помоћ: то је закон природне селекције. Преживе само најјачи и најагресивнији.

Отац и син – супарници

Напокон, кад се тај сурови систем хијерархије успостави, понашање лисичића се опет из корена мења. Кад после месец дана, са новим крзном које је почело да добија црвенкасту боју, почну да излазе из јазбине и да се дружељубиво и љупко играју заједно, никад не бисте рекли какво је насиље међу њима владало у тами јазбине само неколико дана пре тога.

Стручњаци обично нису истомислјеници, када је реч о брзи о подизању порода. Неки мисле да се лисац после парења елегантно извуче и да га младунци уопште не занимају. Дејвид Хенри не мисли тако. Он каже да је гледао како мужјаци и десет недеља после рађања младих, доносе плен у јазбину. Добро је и то што се о исхрани младунаца не брину само родитељи, него и неки добровољци. То су обично женке уседелице, најчешће деца из претходне генерације. Пожртвованост ових лисица тумачи се тако да, помажући мајци да подигне младунце наредне генерације (који су њихова браћа и сестре), увећавају могућност да се одрже заједнички породични гени.

Месеци пролазе и младунци расту. У први лов крећу трчећи за мајком, али врло брзо науче и сами да се сналазе. Када плена нема довољно, они се разилазе и свако лови сам. То је уједно и почетак њиховог усамљеничког живота. Током лета и јесени догађа се, међутим, да се младунци и мајка сретну, као да су унапред заказали састанак. Тада може да се види весела церемонија поздрављања у атмосфери велике љубави и нежности.

Међу очевима и синовима те љубави нема. Током септембра – ови периоди се односе на Канаду – младунци достижу полну зрелост и онда се догађа да отац и син постају супарници. Њихов сусрет није нимало пријатељски. У тим одраслим, зрелим јединкама очеви више не виде своју децу. За њих су они сада само ривали.

М. И. Ш.

ДО КОМУНИЗМА И НАТРАГ

ЧОВЕК
И НА НЕБУ
И НА ЗЕМЉИ

Несрећа се збила 7. фебруара 1986, на гребену испод врха Комунизам (7495), највишег у совјетском делу Памира. Чланови експедиције кренули су натраг, пажљиво и бојажљиво. Јер, Памир је зими нешто друго. Неизвесност препуна опасности, пре свега. У таквим условима спуштање је кудикамо опасније.

На крају колоне, заостали, мицали су се у везу Валериј Першин и Сергеј Антипин, испред њих Валериј Анкудинов и Николај Калугин. Већ су савладали неколико препрека, кад их је, на отприлике 7400 метара надморске висине, сачекао прави алпинистички изазов – оштро

избочена ледена „даска“. Опасно варљива. Један погрешно прорачунат покрет и готово Першин и Антипин, касније, нису могли поуздано да кажу ко је начинио грешку, пожurio. Тек, Анкудинов и Калугин су полетели у бездан. Онај што се оклизнуо повукао је друга у везу.

Лет дугачак 300 метара. Першин и Антипин кренули су за њима, корак по корак. До непокретних тела стигли су пред ноћ. Могли су само да јаве бази да је бројно стање седамнаесточлане експедиције сада мање за два. На мразу који је ледио дах, успели су да се врате у пећину око четири изјутра. Изнемогли и промрзли.

СЕДАМНАЕСТ ЧЛАНОВА СОВЈЕТСКЕ ЕКСПЕДИЦИЈЕ ЗАПУТИЛО СЕ У НЕСВАКИДАШЊУ АВАНТУРУ: ОСВАЈАЊЕ ПАМИРА УСРЕД ЗИМЕ

Био је то трагичан финале експедиције која је, први пут у историји, кренула да усред зиме испита, поред осталог, састав леда и снега при ниским температурама. А све у име науке и, како то оптимистички звучи, људи.

Хималаји су божји рај

Припреме за несвакидашњи подухват трајале су неколико година. Разлог: чланови експедиције били су све само не проверени алпинисти: лекари, инжењери, научници. Сви они који су на лицу места могли да изврше неопходна истраживања. Дакле, понашање човека у екстремним условима.

А услови су овог фебруара на Памиру били заиста екстремни. На висини од 6000 метара температура се спустила на 40°C испод нуле, непрекидно је брисао ветар јачине 40 метара у секунду. Ваљало је, по задатку, стићи до врха Комунизам. За радознале и, узгредан, податак: највиши врхови совјетског дела Памира зову се Комунизам (раније Стаљинов врх), Лењинов врх (7134) и врх Карла Маркса (6726 m).

Реч имају учесници експедиције. Први је Владимир Коломицев. Он прича:

– Базу смо сместили на висини од 4300 метара. Као склониште пењача уредили смо пећину: на 5200m открили смо праву спаваоницу с прекрасним леденим „лустером“ на врху где је, у импровизованим баракама, могло да се смести 12 људи. На висини од 5800 m нашли смо шпиљу чији је улаз био прекривен снегом. Да бисмо се, колико-толико, угрејали, остављали смо примус да гори преко целе ноћи. Једном се усред ноћи угасио. Василиј Елагин, у том тренутку дежурни, хитро га је изнео на снег. Због кисеоника. И догодило се оно што је, верујем, права реткост у оваквим условима. У простору и времену где су промрзине свакодневица, он је зарадио нимало наивне опекотине...

Алексеј Москаљецев, један од ретких искусних алпиниста у овој експедицији наставља:

– Био је то незапамћен изазов. Кретали смо се стазама које су многи већ стотинама пута прошли. Али лети. Сад је то био чист лед, идеалан за боб-стазу. А ми смо, што је најзанимљивије, чекали непогоду да кренемо. Мраз и ветар као од шале пролазили су кроз наше крзнене рукавице. Памир зими је прави пакао у поређењу са Хималајима у истом периоду. То знам из искуства...

Генадиј Васиљенко покушава чињеницама да дочара зимску суровост Памира. На висини од седам хиљада метара. И наводи шта су све чланови експедиције морали да одену и обују да би изнели главе:

– Сви смо, по пропису, имали мрежасте мајице које греју и не дозвољавају знојење, вунено рубље, вунене дуге гаће, два вунена капута, прслук од козје длаке, ветровку с крзеном крагном, две маске за заштиту лица од мрза. На ногама ципеле од пластике, сличне скијашким и веће за три броја, у њима патике с топлотом поставом, танка вунена капа, па дебела крзнена. Поврх свега топла јакна која се може спустити до колена. И још дерезе – ексери за ходање по леду. На рукама танке вунене рукавице, па дебеле с продужецима до лаката, да снег не би улазио...

Руке, мртве и беле

Све је то, разуме се, планирано пре поласка експедиције. На основу искуства. Касније се, међутим, испоставило да је било и пропуста. О томе Владимир Туркејевич:

– По доласку на залеђени Памир брзо смо установили да нам не одговарају ексери за лед. Били су тако монтирани да су се зачас скидали, кад су нам били најпотребнији. Код Јурија Јановича притезали су се нарочитим шнуром и он му се, једном, развезао. Скинуо је рукавице да га привеже. И човек је био сведок нечег о чему дотад није имао појма – пред очима су му руке побелеле. Скроз. Мртво ткиво.

Трајан белог са похода на Памир остао је и Владимиру Шопину:

– Био је то наш први експеримент пењања на ту висину усред зиме. Напорнији него што смо мислили пре поласка. Посебно тежак био је повратак с Комунизма. Заглавили смо се у једној јарузи и требало нам је двадесет сати да се искобелјамо. Ја сам био последњи, нисам се као други брзо прилагодио висини. Срце ме гушило. Кад сам се, с муком, докопао пећине с Волођом Балебердином, открио сам да ми је промрзао палац на руци. Ноћу смо један другог боцкали цапином да нас сан не би преварио, да бисмо, колико-толико, сачували телесну температуру.

Валериј Хришћатиј, најискуснији алпиниста у експедицији, после похода на Комунизам у зимским условима тврди следеће:

– Године 1982. с друговима сам био на Евересту и тек сада, после освајања Комунизма у овим условима, знам да он није био моје најтеже пењање. Освојити Комунизам зими је далеко, далеко теже. Посебно што сам се на Еверест пео с маском за кисеоник... После овог похода верујем да алпинизам напредује крупним корацима и, помало, жалим што на свету нема врха високог девет хиљада метара. То је тек изазов...

Подаци с истраживања која је у фебруару спровела совјетска експедиција још се обрађују. Резултати ће, ван сваке сумње, помоћи човеку да, бар делимично, сазна шта га очекује у тим екстремним условима. И да верује да они неће бити тако чести и да ће, и даље, с њима ратовати искључиво алпинисти. Људи по много чему налик на космонауте, истраживаче океанских дубина, поларне заљубљенике. **П. М.**

ПОВРАТНИ ЕФЕКАТ

Фредерик Браун

Лари Снел је изненада и неочекивано добио Моћ. Никада није сазнао како и зашто. Једноставно, Моћ је дошла и то је било све.

Могло је то да се деси и бољем момку. Снел је био ситан лопов, али је крао само кад је био сасвим сигуран да га правда неће стићи. Највећи део његових примања долазио је од кладионице и од растурања марихуане малолетницима. Био је дебељушаст, љигав и алкав, ситних очију постављених уз сам нос. Изгледао је скоро онолико зао колико је у ствари и био. Једино што му је ишло у прилог био је кукавичлук. То га је спречавало да не огрезне у крупан злочин.

Те судбоносне вечери, Снел је седео у локалном бифеу, испијао јефтино пиво и нестрпљиво ишчекивао да избије нека кавга. То је иначе у овом ћумезу био свакодневни провод. Код трећег пива и због празних цепо-

ва, Снел се сетио да провери са својом везом на кладионици да ли му је уплаћена опклада за сутрашње коњске трке. Позвао је кладионицу телефоном – и грдно се изнервирао. Са друге стране, момак се извињавао – жао ми је Лари, био сам у гужви: да сада је касно, ко зна зашто је то добро – а Лари је после серије псовки, запенушан од беса, дрекнуо у слушалицу: ЦРКНИ, БУДАЛО! и залупио телефон.

До следећег дана није више помислио на овај инцидент, нашао је у бифеу неког наивка који га је чашћавао све до зоре. Сутрадан је сазнао да је

момак са кладионице напрасно умро, са телефонском слушалицом у руци, и то баш у време њиховог разговора.

Великодушни богаташи

Ово је Ларија Снела навело на размишљање. Није био потпуно необразован; знао је шта је узрок. Чак је и

сам покушао да баци урокљиве чини кад није имао боље оружје на располагању, но без икаквог успеха. Да ли се нешто променило? Било је вредно проверити.

Пажљиво је саставио списак од двадесет особа које је због овог или оног мрзео. Једном по једном почео је да телефонира, распоредивши позиве током једне седмице. Сваком је само шапнуо у слушалицу: „ЦРКНИ!“ Умрли су, сви до једног.

Тек на крају те седмице Лари Снел је открио да не само што је урокљив, већ и да има Моћ.

Разговарао је са барском дамом високе класе, стриптизетом која је радила у врхунском ноћном локалу и зарађивала двадесет или четрдесет пута више од њега.

– Срце, хоћеш да ме посетиш када завршиш програм, а? – у шати је запитао. Дошла је и то га је запрепастило, није могао ни да сања да ће га озбиљно схватити. Богаташи и лепотани прогањали су је, а она је прихватила позив једног Ларија Снела који он чак није ни упутно са озбиљним намерама!

Да ли има Моћ? Проверио је следећег јутра, пре него што је она отишла. Затражио је да му остави сав новац који има у ташни. Дала му је више стотина долара.

До краја наредне недеље био је богат. Обогаћено се тако што је узимао позајмице од свих које је познавао, чак и од површних познаника који су заузимали врло високо место у хијерархији подземља и самим тим били пуни пара – па им је затим наређивао да дуг отпишу и забораве. Сви су га наравно, послушали.

Преселио се из своје вашљиве собе у луксузни апартман на највишем спрату најскупљег хотела у граду. Ту је правио теревенке и кљукао своје гошће и себе кавијаром и шампањцем. Време је проводио сам само када се опорављао између две баханатије.

ЦРКНИ!

Био је то леп живот, али ипак, после само неколико недеља оваквог ужитка, Снел је схватио да траћи своју Моћ. Зашто је не би искористио за нешто боље? На пример, зашто не би преузео власт у целој држави, па затим, можда у целом свету? Зашто да од себе не начини најмоћнијег диктатора у историји? Зашто да не приграби и поседује све? Читав харем, на пример, уместо ових неколико глупача? Зашто не би имао читаву армију која би се старала да свака његова, па и најмања жеља буде највиши неприкосновени закон за све остале? Ако се његова наређења послушно извршавају преко телефона, извесно је да ће се поштовати ако их упуту преко радија и телевизије. Требао би само да плати (да плати? Да једноставно нареди!) универзалној телевизијској мрежи да му уступи један сат програма, да се обрати свима и свуда. Свима? Непотребно. Преузеће власт и само уз подршку просте већине, касније ће средити остале.

Али, лукави Снел је био свестан да је ово Велики Подухват, највећи који је ико икада предузео. Зато је одлучио да пажљиво и детаљно све испланира, да не дозволи никакву могућност за грешку.

Одлучио је да се на неколико дана усами, одвоји од свих, да отпутује ван града и на миру скује своје планове.

Изнајмио је авион и одлетео у слабо насељену област у Кетскије планинама. Запосео је једну гостиницу једноставно наредивши осталим гостима да је напусте. Сваког јутра је одлазио у дуге шетње. Нашао је себи идеалан кутак, брдашце усред долине окружене планинама. Пејзаж је био величанствен. Ту је највише размишљао и како је постепено постајао све уверенији да је план сасвим изводљив, све више га је обузимало осећање одушевљења, чисте еуфорије.

Диктатор, до ђавола! Крунисаће се и постати цар. Цар целог света! Зашто да не? Ко ће смети да се супротстави човеку који има Моћ? Моћ да потчини све и да их натера да извршавају свако његово наређење, чак и...

– ЦРКНИ!! – викнуо је са врха брдашца у чистом, неразблаженом опаком одушевљењу, не водећи бригу да ли је неко или нешто у смртносној радијусу његовог гласа...

Дечак и девојчица из оближњег села нашли су га ту следећег дана и одјурили у село да јаве да су пронашли леш на врху брдашца у „Долини одјека“.

Илустровао Михаило Ђоковић Тинало

М. Г.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

аутор BeMak	МЕСТО У ОРЕН- ТИ, НА РЕЦИ СИРА- ПЕЖ	ОБЈА- ВЉИ, РАЗ- ГЛАСИ- ТИ	МАШИНА	НАША НАД- ДУЖА РЕКА	ГРАД У РУ- МУНИ- ЈИ	РУК- САК	БАГРЕМ (ЛАН.)
ФАРЕР- КА КОК- СА							
СПО- РЕДНА ГРА- НА							
ПИСТА							
СТАНОВ- НИК ЈАВЕ							
СТАРО- ГРАД БОГИ- НА НЕСРЕ- ЋЕ				СЛОВ- НАД- НАСТ БЕРТО- НОВО УЗБИТИ			
ИРПА, ДРО- НАК					УЗОР (МН.)	„ОДА“ ЈЕДРИ- ЛНАР- СКИ СПОРТ	
ЕВРОП- СКА ДРЖА- ВА							
ФИПИКО ИВО			РЕЧНА ОСТРВА ГРАД У ИНДИЈИ, ВАНАНАСИ				БУДУ- ЉИЦА НА ЛИЦУ
ТЕР- МА У СКИТА- ЊУ (Т.И.)	ИМЕ ПЛУМ- ЦЕ РАС	ПЕВАЊА КАЛЕО ОПРЕД- ТЕО (АЛЕЕР)					
▷							
АРОМА- ТИКА МАТЕР ИЗ ВА- НИЛИЈЕ ЦЕЛВИ							
▷							
ЗЕМ- ЛНА КАМКА НА ДВО- РУ МО- НАРХА	ПРЕД- НАС (ЛАН)	СПАСИ- ТЕН			„ИСТОК“ МЕСТО У БА- НАТУ		НАЧИН УМЕТ- НИЧ- КОГ ИЗ- РАДКА- ВАЈДА
ДОГА- ДАН КОЖИ ПРЕТ- ХОДИ							
МО- ВАЧКИ ПАС НА ЛИСИ- ЦЕ							
АУТО- ОЗНАКА ОСИДЕ- КА			ФУДБА- ЛЕР ОСИДЕ- КА ГОРАН	ЛАН ЛОМАНИВ СТАРО- ПРИКА БОГИНА			
28. СЛОВО РАИ- ЛИЦЕ		РЕЧНИ РИБАРИ ЗАПАД- СКЕ ПЕСМЕ					
ПРЕД- ВОДЈЕ НА ФА- КУТЕ- ТУ (МН.)					ОЗНАКА ТУЗНЕ ИВО ТИЗАР ДОВИ		
ДЕО ФЛА- ВАС- КОГ ГОМА							
УРОБЕН НА КАЗНИ ИЗРАШ- ТАЈ (МЕД.)							

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

ВОДОРАВНО: најсија, Алексеј, шалитра, идеја, и, кике, УС, АН (Антун), рис, р, писта, атентат, ангина, пст, Мом, ета, Ава, Гагарин, отолит, Мунитић, ар, Ги, нада, па, т, атоли, играмаз, једрити, ама, ћар.

1971

ПОТОМЦИ
ГОСПОДАРА
ПЛАНИНЕ

Фотографија која је изазвала сензацију пре петнаест година: Тасадеји снимљени у пећини у којој су управо откривени, изоловани од осталог света.

ДВА НЕМАЧКА
НОВИНАРА
БОРАВИЛА СУ У
ПРАШУМАМА
МИНДАНАА ГДЕ СУ

СИЛОМ ПЕЋИНАРИ?

1971. ОТКРИВЕНИ
ТАСАДЕЈИ,
ПОСЛЕДЊИ
ПЕЋИНСКИ ЉУДИ НА
СВЕТУ. ДА ЛИ ЈЕ СВЕ
ТО, ИПАК, БИЛА
ИСТИНА ИЛИ ВЕЛИКА
ПРЕВАРА?

Два дана марша преко
брда прекривених шумом,
затим бесконачна долина
и на крају почетак влажне
прашуме која нас гута под
непрегледном крошњом
зеленила. Налазимо се на
Минданау, у јужном делу
филипинског архипелага.
Око нас лептирају лептири
метално-плаве боје. Терен је
мочваран па тешко напредујемо
кроз трулеж попадалих
стабала и огромну папрат.
На сваких пет корака принуђени
смо да се сагинемо и тражимо
отвор у шипражју кроз који ћемо се

провући, рамена изгуљених
од руксака и једва ходајући
од умора.

Напред нас води само
радозналост. Радозналост да
једном за свагда разрешимо
загонетку о Тасадејима, „племену
из праисторије“, изгубљеном у
најудаљенијим прашумама на
Минданау. Ка њиховим пећинама
води нас Дафал, ловац из племена
Маноб-Блит, исти онај који је открио
ту изоловану групу пећинара (укупно
двадесетак особа). Тасадеји су тако
1971. ушли у све антрополошке књиге
света.

Дафал је тамо, заправо, одвео
једног амбициозног филипинског
функционера – Мануела Елизалдеа –
човека задуженог за етничке мањине.
С њима је био и амерички новинар
Џон Нанс. Фотографије Тасадеја
направиле су праву сензацију у
целом свету, вест се брзо ширила
као антрополошко откриће века.
Говорило се о последњој групи која је
остала потпуно изо-

лована од цивилизованог света.
Материјална култура Тасадеја изгледала
је потпуно застарела чак и у поређењу
са околним племенским групама.
Тасадеји су користили грубе секире
од камена, били су ловци, живели су
готово голи у каменитим пећинама,
говорили потпуно непознат језик,
обожавали „господара са планине“, и
„ефе“, духове из прашуме.

Декрет број 995

Већ после првих вести које је објавила „Пана-мин“, филипинска агенција на чијем је челу стајао Елизалде,
стручњаци су почели да изражавају сумњу у аутентичност тог „изгубљеног света“.
Да ли је стварно била реч о једном прастаром народу? Мали број људи у групи указивао је више на неки чудан феномен, на добровољно повлачење у прашуму које је обухватало највише последње две-три племен-

ске генерације. Неки су, међутим, изражавали сасвим јасне сумње: шта ако је реч о правој правцатој превари.
Елизалдеовој режији. Шта ако је тако, под покровитељством самог Маркоса, хтео да скрене пажњу света на себе?

Да ли су Тасадеји били изнајмљени у околним племенима да глуме праисторију пред стручњацима? Или можда у вези са Тасадејима никада ништа није измишљено? Председник Маркос је чак декретом број 995 прогласио област у којој су живели Тасадеји националним парком и од тог тренутка то је затворена и забрањена зона за посете.

Има још нечег мистериозног око Тасадеја. У пролеће 1983. Елизалде је изненада побегао са Филипина бојећи се за судбину Маркоса, свог великог заштитника.
Канцеларије „Панамина“ су затворене, а управник парка Дафал,

коме је обећана месечна плата од 1.500 пезоса, није више ништа чуо ни о Елизалдеу ни о новцу. Када смо га нашли на Минданау, био је март. Маркос је био свргнут, а он пун добре воље да нас прати на путу до својих пријатеља Тасадеја.

Приближили смо се циљу нашег пута. Пред нама се уздиже стена висока четрдесетак метара, са ниском пећином која залази дубоко у планину. Два човека која су од одеће имала само сукњицу од лишћа банана, кренула су нам у сусрет скакућући по камењару. Дафал, који их је још јуче упозорио да ћемо доћи, весело им маше, заједно са једним од наших носача Мафалом, који прилично добро говори њихов језик.

Поред та два мушкарца било је још пет жена и деветоро деце. Једна од жена објашњава нам да њихов вођа Балајем неће доћи. После Елизалдеових посета и обећања неће више ни да чује за странце. Дају нам до знања да можемо остати само ако с њима будемо делили своју храну. Кувамо пиринач и сардине и све делимо са Тасадејима. Мушкарци су, објашњава Дуа, отишли у лов. Вратиће се тек за два-три дана. Много тога се променило последњих година. Тасадеји сада користе гвоздене предмете и алатке. Жена има довољно. Тасадеји су се укр-

Ево Тасадеја (или макар оног што је од њих остало), снимљених пре неколико месеци, са немачким новинаром који је био један од првих Европљана који се вратио у ову област.

стили са племеном Убо, на само три сата пешачења. Дафал се враћа са неколико носача да набави још хране. Остајемо сами са Мафалом.

Ноћ је бдења уочи Божића. Рађа се нови дан. Из пећине испод нас допире гласови и смех. Уделн и Фоно, једина два мушкарца која су остала, послују око огњишта са језгром извученим из дрвета басаг. У листове банане завијају неки беличасти прах, увлаче замотуљак у парче издубљене бамбусове трске и стављају то да се кува. После три четврти сата храна је готова: то је нека врста лепљивог качамака слаткастог укуса. Тасадеји изгледа не гладују, али су ужасно прљави и стално један другом требе вашке. Питамо их зашто још живе у пећини, кад околна племена станују много удобније у кућама или колибама од бамбуса. И жене које су овде дошле из села Блит, у својим смешним сукњицама и прслучићима од лишћа банане, жале се: хтеле би да и њихови мушкарци Тасадеји раскрче комад земљишта да би ту гајили сладан кромпир и друге плодове, али чини се да мушкарци хоће да и даље буду само ловци и сакупљачи.

— То је зато што је Елизалде тако рекао — каже одједном Мафало. — Вођа племена Балајем је био

спреман, али му Елизалде није дозволио.

Нико од њих још не зна да је Елизалде испарио још пре три године, не оставивши за собом никакав траг.

Опет зора једног другог дана. Боле ме све кости. У пећини испод неког деча је плакало целе ноћи. Док нам припрема кафу, Мафало нам саопштава вест од које смо претрнули: прошле недеље је изгледа овде био неки странац беле коже, са наочарима, у пратњи неког Галанга. Сумњам да је реч о Освалду Итену, Швајцарцу који је од почетка сумњао у причу о Тасадејима. И он је искористио Маркосов пад да дође до резервата. Галанг га је допратио до свог нећака Билангана и својих синова Лобоа, Лолоа и Натекка, ликова који су у репортажама о Тасадејима 1971. били тако фотогенични. Њих четворица данас носе панталоне и мајице и живе у колиби од бамбусове трске, на сат хода од пећина Тасадеја. Биланган ће Итену потврдити да су он, његова породица и још неколико десетина људи из племена Убо глумили улогу људи из каменог доба под притиском Елизалдеа и у организацији овог чудног државног службеника жељног славе. Управо док смо ми овде боравили почетком године, у филипинском „Санди тајмсу“ изашла је

репортажа о превари у вези каменог доба.

А ипак, ево ту су Тасадеји, три године пошто се Елизалде уопште не појављује. Још су у својим пећинама. Која је права истина? Да ли је петнаест година било довољно да се упропасти ово мало племе из прашуме и да му се наметне процес културног распадања? Зашто је Елизалде желео да Тасадеји наставе да глуме чак и пошто су откривени и пошто су они сами открили цивилизацију? Какву улогу има Дафал у целој овој причи? На сва ова питања још немамо одговора, а ситуација се у тренутку тако мења да морамо да мислимо само како да спасемо голе животе.

СТИЖУ ГЕРИЛЦИ

Девет је ујутру. Управо смо хтели да испитујемо Мафалу и Тасадејке шта се догађало за ових петнаест година, кад се одједном појавила група наоружаних мушкараца који су уперили пушке у нас. Тасадеји су престрављени и повлаче се у најдубљи угао пећине. „Ко сте ви и шта радите овде“, пита нас један од њих који је изгледа шеф. „Немачки новинари“, покушавамо да објаснимо. „Овде смо због репортаже.“ Тај човек носи кратке цинс панталоне и исцепану кошуљу, има густу браду и зелену беретку на

глави. „Ја сам командант Крис“, каже. „Ми смо војници, герилци.“ Тасадеји немо посматрају оно што се догађа, а затим им Крис нешто говори на језику Убо и то их изгледа умирује. Јасно је да смо ми предмет интересовања ове деветнаесторице наоружаних људи:

— Немачка је богата земља — каже уз сатанско црење — имате лепе робе у Немачкој, а новинари су богати.

Са занимањем гледа „ролекс“ сат који носим на руци. Хоће да види пасош, неку дозволу. Показујемо му наше пропуснице са фотографијама Корасон Акино, нове председнице Филипина.

— Влада се променила — кажем, надајући се да ће мало променити расположење. — И други герилци ступају у везу са Манилом.

Крис не одговара.

— Имате ли новца? — пита. — Где су паре?

— Немамо их овде, дали смо их Дафалу — одговарам.

Заправо, имали смо доларе, марке и пезосе скривене у руксацима и торбама за фото-апарате, али решио сам да рескирам. Крис нас без речи напушта са два своја човека: јасно је да нас сматра својим заробљеницима из племена Убо и Т'Боли, који бране аутономију области од хришћанске владе у Мани-

ли. Ствари одједном крећу низбрдо. Крис нам претражује читав пртљак, налази новац и прети нам пиштољем вичући као да је полудео:

— Ја сам командант Крис — урла — заштитник Тасадеја. Овде нико не може да дође без моје дозволе. Ви сте капиталисти, хоћете да продате своје фотографије и обогатите се искоришћавајући Индиосе.

Наређује нам да кренемо и најављује да ће тражити новац као услов да нас ослободи.

Тада је почела мучна одисеја повратка и бесконачних очајничких преговарања. Потпуно смо уништени, и физички и психички. Пролив нас је мучио све до села Генерал Сантос.

Очајнички покушавамо да ступимо у контакт са Хамбургом и коначно успевамо да их упозоримо уз помоћ једног локалног радио-аматера. Крис тражи 100 хиљада пезоса. Долази до примопредаје новца, под условима које је одредио командант исламске групе „Хашим Саламат“ (под чијим је руководством и Крис) и захваљујући посредништву немачког трговца дрветом Георга Хофера. Хтели смо да сазнамо шта се догодило са Дафалом. Али, сувише смо се журили да побегнемо.

Валтер Унгер

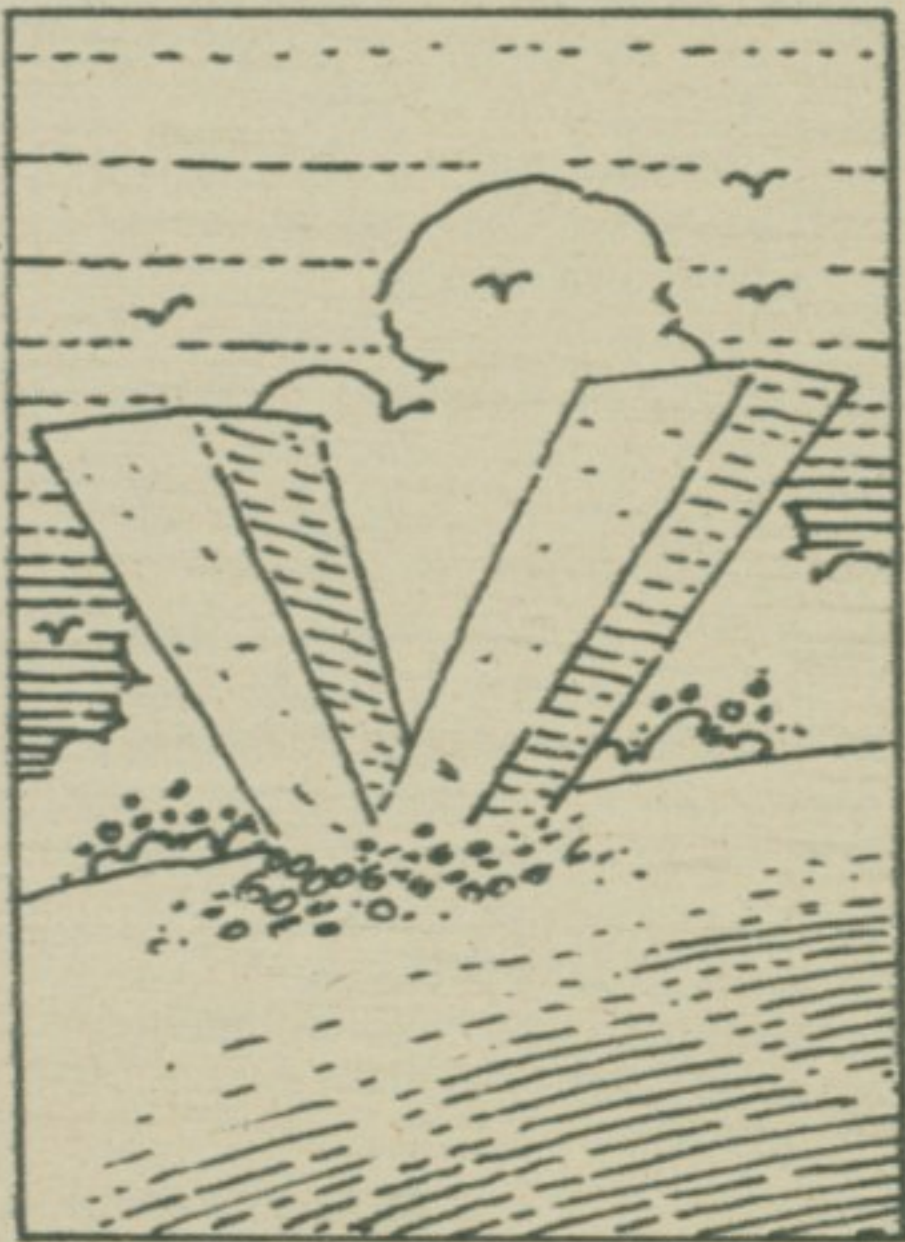

КАД НЕКО ПОМЕНЕ ЈУГОСЛАВИЈУ, УВЕК СЕ СЕТИМ КРАГУЈЕВЦА

И у октобру ове године била сам у Крагујевцу, граду побратиму мојих Стубичких Топлица. Опет смо били у Шумарицама, где је у јесен 1941. године стрељано толико мојих невиних вршњака. Враћајући се с тог стратишта, знамења људског поноса и љубави према својој земљи, питала сам се: да ли је трагедија крагујевачких ђака и професора, радника и грађана одјекнула и у свету? Ко је то на свој начин забележио „Крваву бајку“?

ЖЕЉКА ПОСАВЕЦ
41244 Стубичке Топлице

Сваког октобра голуб с маслиновом гранчицом полеће из Крагујевца, носећи целом свету јединствену поруку да људи морају да сачувају своје најдрагоценије благо – слободу. А кад се пре 45 година догодила крагујевачка трагедија, ускоро се огласио сав напредан свет, међу првима и Никола Тесла, велики научник и истински родољуб, записавши: „Колику су душевну снагу, неустрашивост и јунаштво имали ови наши још неразвијени дечаци кад су пред немачким пушкама клицали... Како

се сви можемо поносити знајући да у читавој историји света нема тако величанственог примера. Ови дивни мученици живеће векове у нашој успомени, одушевљавајући нас на велика дела“.

Ни Жан Пол Сартр, чувени филозоф и хуманиста, није остао равнодушан кад је сазнао да је у Крагујевцу, „на брдовитом Балкану“, мучки смакнута преко 7000 недужне деце, њихових родитеља, учитеља, браће, дедова...

„Најдубљи утисак који странац може понети из једне земље, то је бол који осети у тој земљи“, забележиће доцније Сартр – „Ја сам то доживео у Крагујевцу. Тешка је успомена коју сам понео. Али, и дивна успомена. Кад год неко помене Југославију, увек се сетим Крагујевца и његових ђака које је непријатељ стрељао. Сетим се тад херојства целог једног народа“.

Својевремено је о крагујевачкој трагедији своје мишљење рекао и Велибор Глигорић, наш академик и историчар књижевности, човек који је и сам, у логору, осетио сву нељудскост фашизма:

„Тешко је из наше цивилизације уживети се у ту људску кланицу. Тешко се уживети у свирепост оних фашистичких официра и војника који леденим цинизмом одводе дечака из школских клупа под митраљески рафал“.

СПОРЕДНА ЗАСЛУГА АЛЕКСАНДРА МАКЕДОНСКОГ

Готово сви које знам брију се електричним апаратом. А мој тата је упоран. Каже да је најсигурнији с његовом „машиницом“ и жилетом. Занима ме кад су људи уопште почели да се брију и како?

ОЛИВЕР ТОДОРОВИЋ
Ђорђа Кратовца 67
11000 Београд

Моле се сви наши читаоци, они који више немају разлога да се брију и они који једва чекају да се брију, да не омрзну Александра Македонског (рођен 356. пре нове ере) он је увалио људе у бријање.

Тај велики ратник и својеврсни геније био је познат и по томе што је умео да обрати пажњу на сваки детаљ. Запазио је да у биткама прса у прса његови брадати и дугоноси војници лошије пролазе. Зато је свима од реда наредно да се брију и подсецају косу. Ово није прихваћено међу ратницима са одушевљењем, једним делом што су браду сматрали симболом мушкости, а већим делом што тада још није било бербера по занимању. Војска се сналазила како зна и уме.

Бријали су се сечивом својих бодјежа или оштрицом копља и, наравно, дражили, да не кажемо драли кожу и наносили себи озбиљне повреде.

Иако су се, убрзо после тога, јавили и прави бријачи, правоугаоног облика с ручком на средини – тешки за руку али бар довољно оштри – мало је њих наставило да

се брије. Изузетак је био Сципион Африканац (освојио Шпанију и победио Ханибала код Заме 202. године старе ере). Бријао је редовно и лице и главу.

У Риму су отворене и прве бријачнице. Бријање је постало мода која се с патриција пренела и на обичан народ, ваљда због тога што није било скупо. Иначе, обичај да се брада уклања или дотерује преузет је из Грчке односно Египта где је бријање, вековима раније, било знак уредности, финоће и поштовања других.

На питање како су се људи бријали пре, рецимо, пет и више хиљада година, одговор нам даје један веома стари обичај неких афричких племена који и дан-данас чупају длаке чим се појаве, односно чим почну да расту на лицу.

Бријачи су временом попримили најразличитије облике. Ни њихова делотворност није увек била иста. Али, ма колико да је оштар, бријач какав и данас користе бербери не брије лако као жилет-ножић који је добио име по његовом изумитељу Американцу Кингу Кемпу Цилету (1855–1932).

ШТА СЕ ТРАЖИ ОД СПЕЦИЈАЛЦА

Интересује ме да ли у нашој земљи постоје криминалистичке школе и после ког разреда које школе може да се упише у неку од њих?

МИРЈАНА КОВАЧЕВИЋ
Душана Вукасовића 34
22320 Инђија

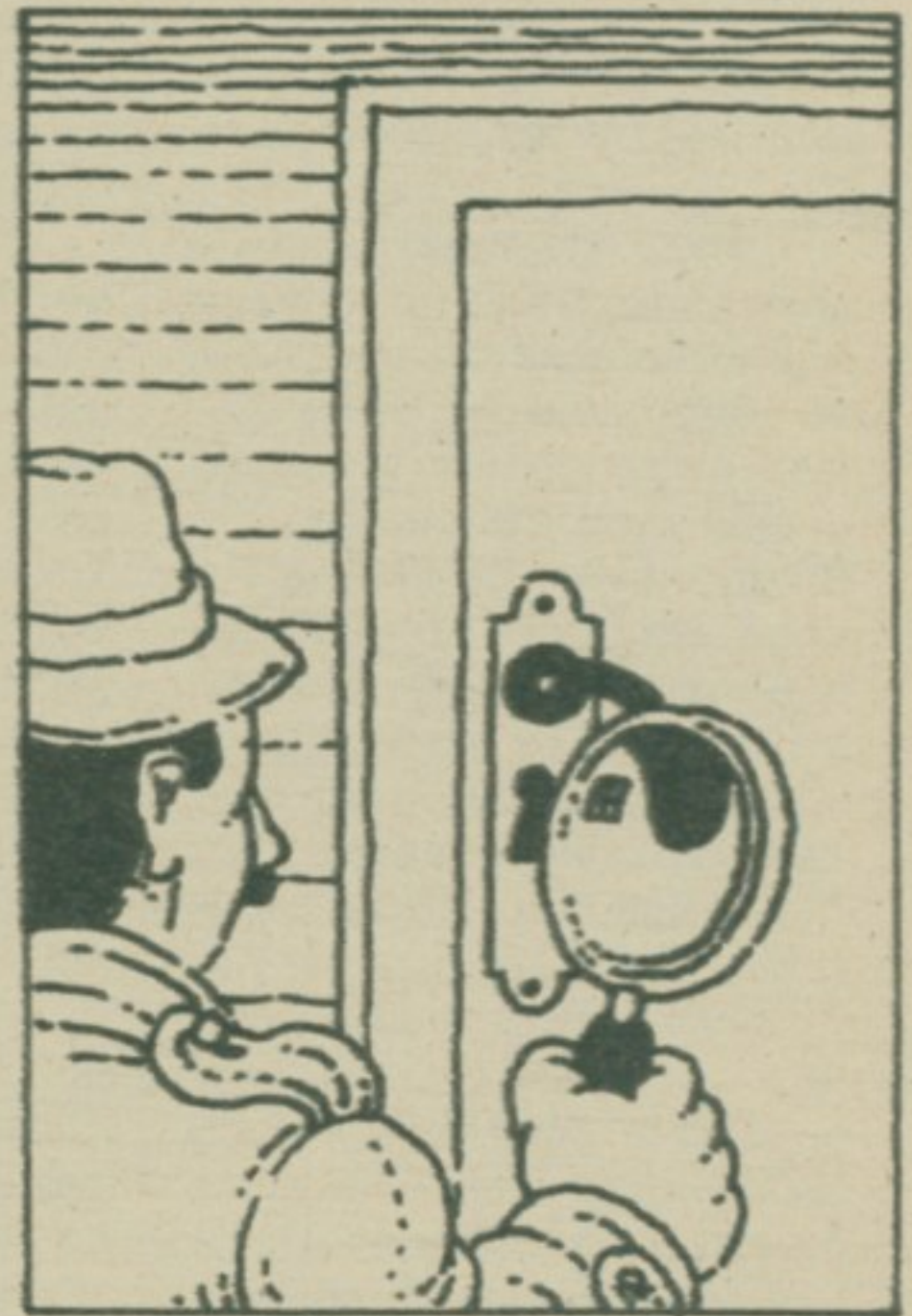
Пре неколико месеци гледао сам на телевизији емисију посвећену безбедности у којој је, поред осталог, било говора и о специјалним јединицама органа унутрашњих послова. Занима ме шта треба да завршим да би ме примили међу специјалце?

АДНАН
71000 Сарајево

Средње школе унутрашњих послова постоје у свим нашим републикама осим у Црној Гори. Школовање траје две године а на конкурс могу да се јаве редовни ученици II разреда заједничких основа усмереног образовања. Кандидати могу да буду искључиво мушкарци, југословенски држављани, који на дан 31. 8. 1987. неће бити старији од 19 године. Они морају да буду душевно и физички здрави. Треба такође да прихвате обавезу да после завршеног школовања остану 6 година на раду у органима унутрашњих послова СР Србије, односно САП Војводине (уколико похађају њихову школу).

Конкурс за наредну школску годину биће отворен од 15. децембра ове до 15. јануара идуче године.

Кандидати који се одреде за рад у органима унутрашњих послова на територији СР Србије ван САП подносе пријаву органа унутрашњих послова општине на којој станују или, ако живе на територији неке друге републике, Републичком секретаријату за унутрашње послове СР Србије. Кандидати из САП Војводине под-

ТРАЖИМО

ПРИЈАТЕЉЕ

Миколај Костић, Браће Тасковића 31/34, 19000 Ниш – има 12 година, скупља марке, слуша добру музику, одговара на сва писма писана на пољском и српскохрватском језику.

Елеонора Бошњак, Западни виногради 248/м, 24000 Суботица – има 15 година, воли другарство, спорт, музику, плес и филмове.

Ирена Алексић, Марка Орешковића 27, 51000 Ријека – има 15 година, жели да се дописује са младима из Југославије и иностранства.

Ана Јакшић, Маљенска 7/III, 11060 Београд – има 10 година, сакупља салвете и сличице „Животињско царство“.

Марија Богдановић, Булевар Лењина 42/15, 18000 Ниш – има 12 година, навија за Партизан, сакупља украсна писма и разгледнице, жели да се дописује са својим вршњацима.

Кларица Маријана, сл. Раштевић, 57300 Бенковац – има 13 и по година, воли музику и сакупља постере.

Стана Беговић, сл. Раштевић, 57300 Бенковац – има 13 година, сакупља постере и значке, воли поп, рок и забавну музику.

носе пријаву Понрајинском секретаријату за унутрашње послове САП Војводине преко међуопштинских секретаријата за унутрашње послове.

Пријава се подноси на посебном обрасцу (добива се у органу унутрашњих послова места становања) и таксира са 25 динара административне таксе.

Сви ученици имају обезбеђен бесплатан смештај и исхрану у интернату школе, одећу и обућу, уџбенике и друга наставна средства, здравствену заштиту, цепену за покривање нужних личних издатака и трошкове превоза од Школе до куће за време школског распуста. Свршени ученици се ослобађају служења војног рока после две године рада на пословима милиције.

Припадници специјалних јединица се бирају управо међу свршеним ученицима средње школе унутрашњих послова.

ЗАШТО СУ СТРАШНИ БРКОВИ ПРОГУТАЛИ КОЗЈУ БРАДИЦУ

Недавно сте писали о убиству Лава Троцког. Моја генерација, стасала после последњег рата, добро зна ко је био Троцки и шта је значао. Међутим, мислим да је потребно да се младим нараштајима објасни зашто се настало да се по сваку цену тај човек ликвидира.

**ЈОВАН ДИМИТРИЈЕВИЋ
25255 Каравуково**

О Лаву Давидовичу Бронштајну Троцком, руском револуционару, политичару и публицисти, писано је много, на разне начине, са раз-

ним мишљењем, судовима и осуздама. И данас, готово пола века након загонетне смрти у Мексику 1940. године, далеко од његове родне Украјине, име, живот и занимљиво дело Лава Троцког присутно је и у савременим социјалним, комунистичким, књижевним и уметничким кретањима.

Године 1879, као деветнаестогодишњи средњошколац, пошто је приступио револуционарном покрету, Лав Давидович је ухапшен и прогнан у Сибир, одакле бежи у иностранство. Учесник је другог конгреса Руске социјалистичке радничке партије 1903. да би се две године касније вратио у Русију, активно учествовао у револуцији и био председник петроградског совјета. Убрзо је поново ухапшен, и опет побегао у иностранство. Оно 1907. организује самосталну револуционарну групу која издаје лист „Правда“. Као извештач овог листа, који излази у Бечу, у време балканских ратова, два пута борави у Београду. Уочи првог светског рата Троцки је у Швајцарској, где покушава да се приближи Лењину, а затим одлази у Француску из које је прогнан, да би у јануару 1917. стигао у Њујорк. Ту га затиче почетак револуције у Русији. Успева да се врати у отаџбину: прилази болшевицима, постаје близан Лењину и уз њега постаје један од најистакнутијих револуционара. Председник је извршног комитета петроградског совјета и председавајући војнореволуционарног комитета. Као народни комесар за иностране послове преговарао је о миру с делегатима централних сила у Брест-Литовску, затим постао

председник Врховног ратног већа. На овом положају Троцки оснива Црвену армију и лично командује у војним операцијама на разним фронтовима.

У време Лењинове болести, понесен властитим радикализмом, борећи се да се индустрија организује по војним начелима, Троцки у својим замислима остаје усамљена личност у партијском врху. У својим текстовима који су значили опоруку члановима Централног комитета болшевичке партије, Лењин каже за Троцког да је „можда најспособнији човек садашњег ЦК“, који, међутим, показује „претерано самопоуздање и склоност да се сувише забави административним пословима“. Али, јача Стаљинова моћ, Троцки не успева да јој се одупре, губи упориште у партији, да би 1927. из ње био и избачен. Троцки смета Стаљину у борби за место првог човека и Јосиф Висарионович га интернира у Алма-Ату, одакле је 1929. прогнан у Турску.

Ниједна европска земља не жели да у то време већ чувеном Троцком пружи политички азил: након боравка у Норвешкој и Француској, уточиште му пружа тек далени Мексико. Ту, у изгнанству, Лав Давидович покушава да уз помоћ међународне левице подрије Стаљинову неприкосновену моћ. Међутим, остао је усамљен, све до своје смрти, иза које су били Стаљинови људи. Остала су његова дела: Доба стапне револуције, Рат и револуција, Историја руске револуције, Мој живот, Књижевност и револуција, Стаљинова школа фалсификовања, Стратегија и тактика у империјалистичкој епохи...

ЗАБАВНИК ДОБИО НЕЦА ИЗ МАТЕМАТИКЕ

У „Забавнику“ број 1818 од 31. 10. у чланку „Рубиково чудо“ написали сте да број 43 252 003 247 489 856 представља нешто више од 43 трилиона. Међутим, написани број представља само 43 252 билиона и – остатак. Број који би требало да представља 43 трилиона морао би да има двадесет места, односно 43 и осамнаест нула. Молим, немојте ми веровати, већ питајте неког математичара.

**МИЛАН А. СТОЈШИЋ
11000 Београд**

Мали час математике никоме није изводљив па ни нама из „Политикиног забавника“. Наш сарадник који је писао о „чуду“ званом Рубик очигледно се запетљао у толиким силама бројевима и – погрешно. Заборавио је да је билион декадна јединица са 12 нула, тј. да је то милион на квадрат а да је трилион – милион билиона, односно број са 18 нула.

У Француској и САД билион је број 10⁹ или једна милијарда, док је трилион, у неким земљама, милион милиона или број са 12 нула.

ПОЛИТИКИНИ ЗАБАВНИК

Први број Политикиног забавника изашао је 28. фебруара 1939. године

В. д. директор НО „ПОЛИТИКА“
др Живорад Минов

В. д. руководиоца ООУР-а Издања за младе „Политикин забавник“
Влада Булатовић Вић

Главни и одговорни уредник
Влада Булатовић Вић

Заменик главног и одговорног уредника
Зефиринио Граси

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ
Сима Беговић, Бранка Булатовић, Милојко Боковић, Љубинка Ђуровић, Љиљана Златковић, Милан Илијин, Милован Кљајић, Нада Михаиловић, Душан Петровић (председник), Драгољуб Петровић, Радован Поповић, Зора Продановић, Радомир Ристић (заменик), Верница Смиљанић и Никша Стипчевић. Чланови Савета из Редакције: Влада Булатовић Вић, Зефиринио Граси, Соња Јашовић, Мирјана Маринковић и Петар Милатовић.

РЕДАКЦИЈА:
Диего Варагић, Радана Весовић, Олга Вукадиновић, Душан Глушац, Бојана Дожић-Стојковић, Светлана Ивановић, Мина Илић, Соња Јашовић (графичко-технички уредник), Мирјана Крстловић, Иван Лончар, Мирјана Маринковић (уредник стрипа), Ивана Миладиновић, Петар Милатовић, Вера Милићевић, Весна Милић, Зора Меденица, Нада Невајдић, Вито Недељковић, Биљана Орловић, Љубомир Патрновић, Зоран Петковић, Радоје Савић, Весна Софреновић, Војислав Стаменић, Недељка Сташић, Даринка Тодоровић, Миленко Тодоровић, Милош Томић и Бранислава Црномарковић.

СЕКРЕТАРИЈАТ:
Јованка Војводић, Олгица Стаменић и Зорница Филиповић.

Издаје и штампа НО „ПОЛИТИКА“ – ООУР Издања за младе „ПОЛИТИКИНИ ЗАБАВНИК“, Манадонска 29, 11001 Београд. Поштански факс 124. Телефони: секретаријат 324-471, редакција 324-483, техничка редакција 326-620, централа 324-191 и 325-761. Рукописи, фотографије и цртежи се не враћају. Огласна агенција: Манадонска 35/1, тел. 322-711. На основу мишљења Републичког секретаријата за културу СР Србије, број 413-2973-02 од 22. I 1973. године не плаћа се порез на промет.

Цена једног примерка 150 динара

ПРЕТПЛАТА ЗА НАШУ ЗЕМЉУ:
Тромесечна 1.656,00 динара, полугодична 3.312,00 динара, годишња 6.624,00 динара

ПРЕТПЛАТА ЗА ИНОСТРАНСТВО:
Тромесечна 3.312,00 динара, полугодична 6.624,00 динара, годишња 13.248,00 динара

Претплата се врши на жиро-рачун број 60801-601-29728 уз обавезну намену НО „Политика“ ООУР „Продаја“ – претплата на лист „ПОЛИТИКИНИ ЗАБАВНИК“

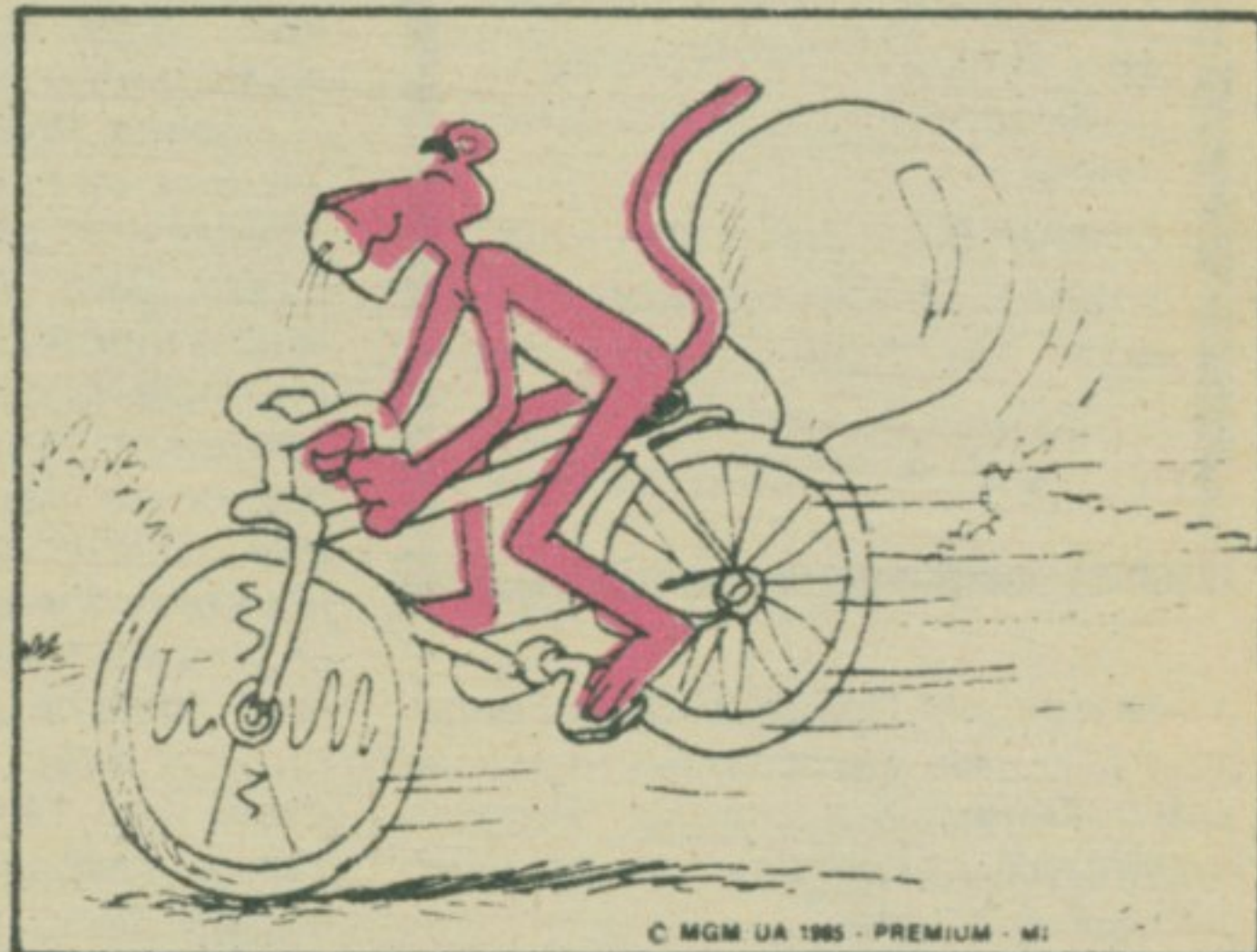
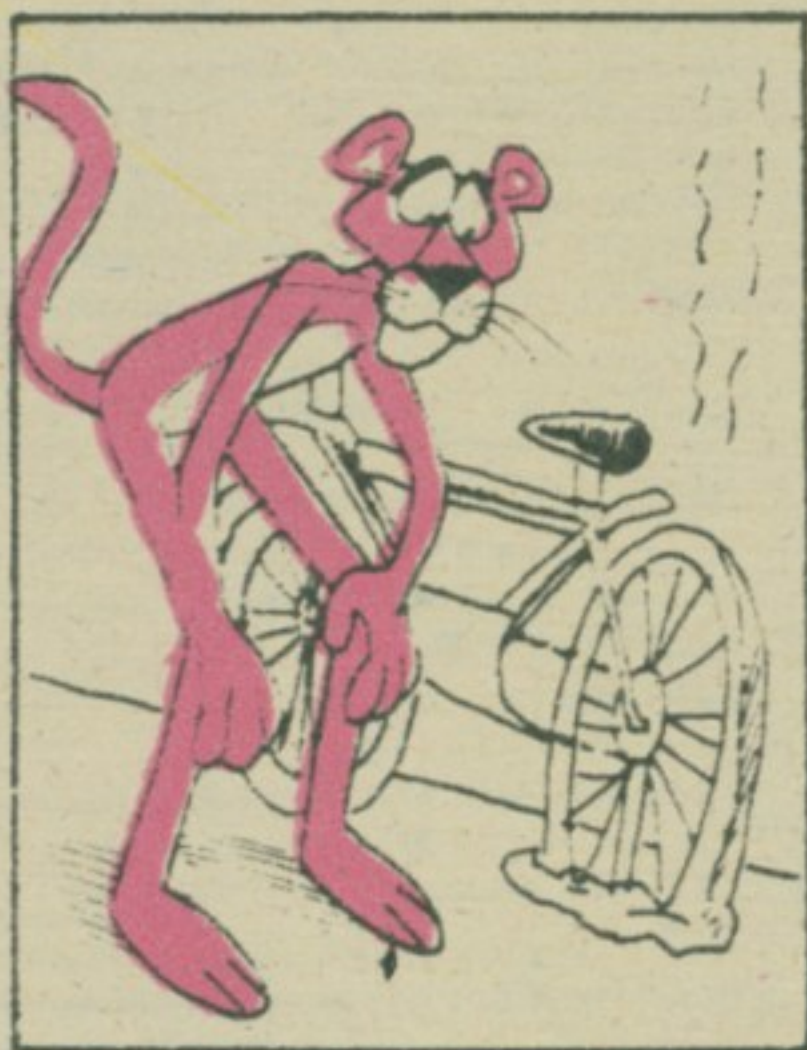
**ПРЕТПЛАТА ЗА ИНОСТРАНСТВО
У СТРАНОЈ ВАЛУТИ
ГОДИШЊА:**

САД	\$ 42,-
СР НЕМАЧКА	ДМ 93,-
ШВЕДСКА	Шкр. 299,-
ФРАНЦУСКА	Ффр. 285,-
ШВАЈЦАРСКА	Шфр. 79,-

Уплате из иностранства слати на деовизи рачун НО „Политика“ код „ИН-ВЕСТБАНКЕ“ – Београд, на рачун број 60811-620-63-257300-00054 уз обавезну намену ПРЕТПЛАТА НА ЛИСТ „ПОЛИТИКИНИ ЗАБАВНИК“

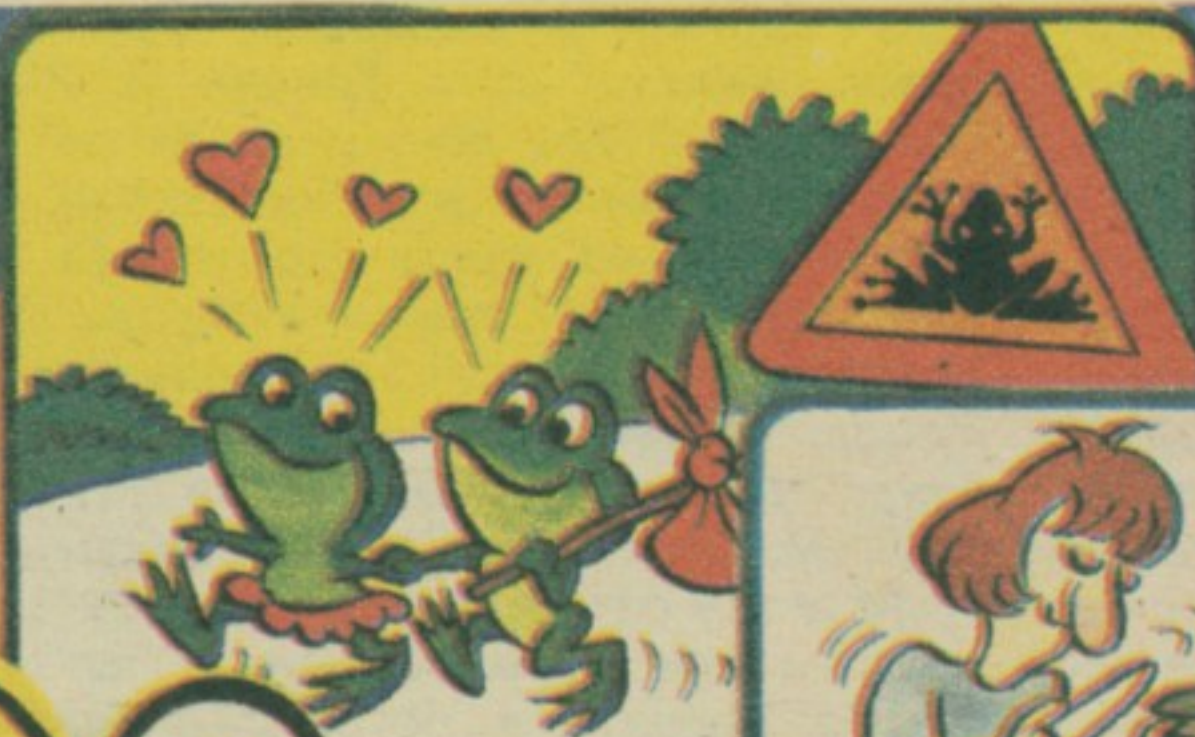

ПАНТЕР ПАНТА

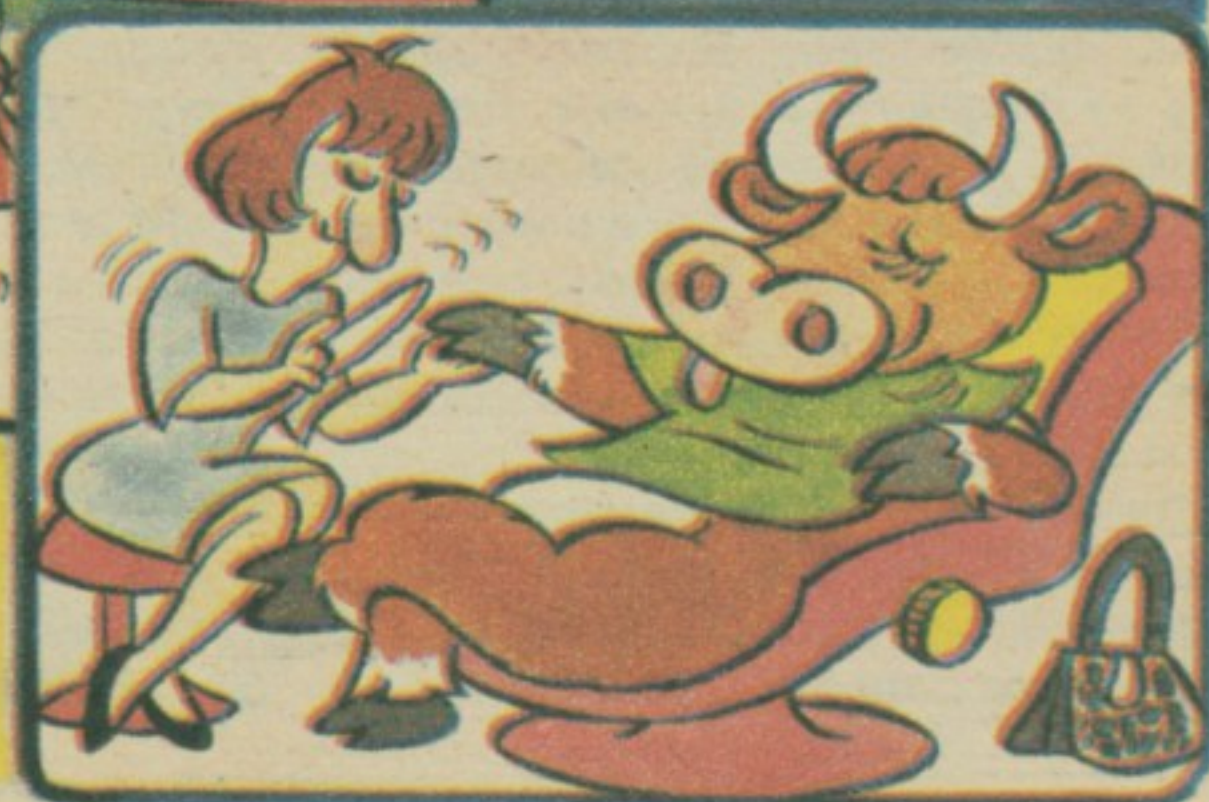

За 20 празних врећица шаљемо бесплатно албум.
Пожурите – 40 000 албума!

**URNEBESNI
REKORDI**

81 слика
необичних,
истинитих
догађаја.

Рођен је 1959. године у Суботици. Економиста је, али се потпуно посветио графичкој опреми новина и књига, карикатури и повремено стрипу. Био је графички уредник „Гласа економиста“, „Студента“ и „Видика“. Сада се налази на одслужењу војног ро-

ка. Његов најпознатији стрип су „Земљани“. То су приче о једном ушатом човечуљу чији се планови често окрећу против њега и против планете на којој живи.

Избор: Зоран Ђукановић

СЛОБОДАН ИВКОВ

ИЗ НОВИЈЕ ИСТОРИЈЕ
ЈУГОСЛОВЕНСКОГ СТРИПА

